

شهر شرف.

اصحاب کرام

(رضوان الله عليهم اجمعين)

اسلام فہ کو بے خدمت ایتکان ایک مشہور ایثار و خاتونلردی
یکرمی قدر صحابہ ذک ترجمہ احوال و حیاتلری، دین و دنیا اشارندہ
حرکتلری، اخلاق و معاملہلری یازلمشدر.

۳ نچی قسم.

اوچنچی طبع.

«معارف» مطبعہسی نرائندہ.

КАЗАНЬ.

Электро - тип. „МААРИФЪ“

1918 г.

تواند، «معرفی» مطبوعه‌سی.

کتابخانه ملی افغانستان
کابل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

طلحة بن عبیدالله (رضی الله عنه).

اصحابك الوغلوندن، مشرّف مبشره نك برى، اصحاب شورانك برى اولوب، حضرت ابو بكرنك دلالى ايل ايك نك ملك اسلام ايل مشرف اولوچيلردندر. نسبی طلحة بن عبیدالله بن عثمان بن عمرو بن كعب بن سعد بن تيم بن موة هوگه، نسللى آلتنچى باباسى اولان مودة رسول اكرم حضرتلى ايل فوشيلدر. آناسى صعبه بنت عبد الله الحضرمية اولوب اسلام قبول ايتكان قريش خاتونلردندر.

اول وقتده فى مکه مشرگلى، باشقا اسلامغه كچيلوچيلرنى عذاب ايتدگلى كى، حضرت طلحةنى ده عذاب ايتكانلر ايدى. بر فونداشى مسلمان بولغان ايشتكاج، اسلامدن دوندرمك، نماز اوغودن طبعق ايجون، حضرت طلحةنى يب ايله باغلاب قويغان، همه موپينه قوللارنى باغلاب آلوب چغوب: «منه، صاناسقان كشيلى كورنك» ديوب اوواملارده، بازارلرده، بورتسكان ايدى. فقط حضرت طلحةنك اسلامغه معبى بيك فونلى بولغانلندن، دهن بولنده كورگان آفرقار ايجون كوب ثوابلر بولاچنى اميد ايتدكندن بو چقار سببلى راحلى گنه آرته ايدى. مدينه گه هجرت ايتدكدن سوگزه، بئردن باشقه همه صوفشلرده رسول الله ايله برابر بولوب، كوب خدمت و فدا ايتكار كورسهدى، يالگز احد صوفشده بكرى قدر برون مهروح بولغان ايدى. اوشبو احد صوفشده رسول الله حضورينه كچلوب، اولگانچه اسلام ايجون طرغورقه بيعت ايتدى.

شول موغشيد، رسول اكرم حضرتلرى، اوستىندە اولان تېمىر كېمىلرى
 ايله بىر بېيوك ناش اوستىنە منوب، باصوب قاراب نوررغە اوبلادفە،
 حضرت طلحة آرفاسىنە باصوروب ناش اوستىنە منىگوردى. دشمان
 طرفىدىن، رسول اكرم حضرتلارنىە فلج بىرلە ھىچوم ايتوگە قارىسى اوزىنى
 قالغان ايتىدى. رسول اللھغە ضرر ايرشمايوي دىب قولىنى سوزدى،
 شومىدىن قولى چولاق بولوب قالدى. اوشبو فدا ئىسكلىرى اېچون رسول
 اكرم حضرتلرى دە: «طلحة جنت كە مستحق بولدى» دىب بىشارت (سويىچ)
 وبردى (١). اوشبو سوزنى حضرت ھەر اېشىدى كەدە، آشغوب حضرت
 طلحة يانىنە باروب، اوشبو سويىچلى خېر ايله تېرىك ايتىكان ايدى (٢).
 حضرت طلحة نىستەرق بويلى، قىزلىق تومىلى، كوركام يوزلى،
 كېكك كوكرە كلى، آشغوبراق پروچان، كېكك خلقى، آچېق يوزلى، طوغرى
 فسكىلى، سوزگە ھەر تورلى نطق وخطبەلر سويلارگە ماھر ايدى.
 اصحابىك الوغ سودا گرلىرىدىن، فوق العادە جومرد بايلرىدىن ايدى.
 احلام مىلىكىنىك تورلى يرلىرىدە ساتىو ايتىرە، تورلى طرفلرغە اوزىنىك
 كروانى بوروب توره، تورلى ئەرلىرىدە زور بورطلرى، الوغ سراپلرى
 بار ايدى. كۆبوك سوداسى كېوم و كېوملىكلار. (قىل مال) ايله بولوب،
 زىنئىلى گوزەل بورطلردە تورر، مانور كېوملر كېنور، بونىق وپامولى
 كېوملر كېمەز، قىل ياقوت قاشلى بوزك كېوب بورر ايدى. سوداسى
 شول قدر قوتلى، تورلى اورنلردە يرلىرى وپاقچىلرى شول قدر كۆب
 ايدى، كە بتون واردانى حسابلاندى كۆننە، مك آلتون نوفرى كېلە ايدى (٣).
 اوزى سودا گە اخلاصلى بولوب، بتون خادىملرىنىك اوستوندىن قاراب،
 تېكشوروب توره، يلدە بىر مرتبە بتون اطرافدە بولغان ماللىرىنىك حسابىنى
 قارى ايدى.

(١) سنن ترمىنى ج ٢ ص ٣٠٢. (٢) تېوك واقىغىسىدە كىچ بىن ماللىكلر
 حىقدە آيت نازل بولغانن اېشىدى كەدە حضرت طلحة اوزىدە آشغوب كىچ يانىنە باروب،
 قولىنى توتوب تېرىك ايتىكان ايدى. صحىح بخارى ج ٣ ص ٥٦
 (٣) روج الذهب للسعودى ج ١ ص ٣٠١

حضرت طلحة هر كميگه ياردم ايتوني سويوچان مهر بانلي بايلردن اولوب، اهل اسلام فائده سينه و محتاج لرغه بيك كوب ياردملر ايتديكندن رسول اكرم حضرتلري طرفندن «طلحة الجود، طلحة الخير، طلحة الفياض» لقبلرله ياد ايدلسگان ايدى (١).

حضرت طلحة انعام احسانندن لذت آلمان، مالني كوب چيوب كوب تارانوغه طرشمه، اوز بنگ قبيله سينه نه قدر طال فقير بولاسه، شونلرني تربيه ايتنه، يتيم لرني قالسه، ايرلريني اوسدير وب برر اش تايوب ويره، قزلريني تربيه ايدوب، مناصب اورنلر بيه تابشره ايدى (٢).

بولردن باشقه اهل اسلام فائده سينه بولغان ياردملري ده بيك كوب اولوب، هر مرتبه توتاش سيگنز يوز مك درهم، هر مرتبه بدي يوز مك درهم، هر مرتبه دورت يوز مك درهم، هر مرتبه يوز مك درهم ويرديكي (٣)، وهر صوغشده بيك كوب دولر بولغان لاتوب اسلام مسكريني تويديروب تورديغي منقولدر. هر يل حضرت عائشه گه نلا گانچه صرف ايتروسن ديوب اوچ مك (هر روايتده اون مك) درهم يباروب توره ايدى. هر وقت آهزندن بالغش هر سوز چقدنده، شوگنا كفارت بولماسين، ديوب اهل اسلام فائده سينه اون بش مك درهم بيرگان ايدى.

حضرت طلحة ياردم صورارغه كبلوچي ايله بغشي معامل قيله، خاطرني قالدريماققه طرشمه، كوب وقت محتاجلرني، ياردمگه نبوشلي ايكانني آكلادنه صوراهانني ده كوتوب تورماي بيهر ايدى. شونلرني وفتلري بولا ايدى، كه گيومسز بالانغاج آدملرني كوردكده، اوستنده بولغان كيومني سالوب بيهر «فقيرلر ايتراماسون بزلر ايتراماين» ديه ايدى. هر وقت هر آدم كيلوب: «قرند املك حقيبه ياردم ايتساك ايدى؟

(١) اسدالغابه ج ٣ ص ٥٩

(٢) الرياض النضرة ج ٢ ص ٢٥٨

(٣) الرياض النضرة للمحب الطبري ج ٢ ص ٢٥٧

دید که، حضرت طلحة: «حاضر گه چه فرزند املاک منی ایچون دبوب صوراهان
کشی یوق ایدی. فلان اورنده باقههم بار. نلاماڭ شول باقهچن
نلاماڭ شونڭ بهامون آل» دیمب ایسکان ایدی.

بر وقت بر قازاق فیمنلی کبومون اوهرلاب گیندیکنده خادملاری
توتوب حضورینه کبترگانلر. شول وقت حضرت طلحة: «مینم مالیه
امیدلنوب کیسکان کشینی، محروم ایتوب فاینارونی مناصب کورمین.
شول کبومنی آل، الله شکارکت بیرسون!» دبوب کبومنی فارافه تا بشرفان.
نیمداین جزاغه دوچار بولورمن، دیمب کیسکان قازاق بونی کوردکده،
اثرلنوب توبه ایسکان. حضرت طلحة نڭ بیخشیلق ایتمکی قازاق نڭ اتصافده
کیلوینه سبب بولغان ایدی.

بر وقت حضرت طلحة بر فورچانغی دوهنی دولاب تورغان وقتنده،
بر آدم باردیم صورارغه کیسکان. حضرت طلحة بونڭ نه ایچون کیسکانن
آڭلاب، خادمهینه، اون مک درهم آغه و بررگه بیورغان. من کور آدم:
«بر فورچانغی دوه ایچون بو قدر مشقت چیکسکانگرنی کورگاچ هیچ
نرمه صوراماقه اولایغان ایتم» دیدکده، حضرت طلحة: «بولر آز مالنی،
آرزانی نرمنی ده ضایع ایتمایوز، کوب مالغه ده ایسهز کیتمای» دیمش در (۲).
ام اهان اسمنده اولان خانومینه: «نیچون طلحة گه باردک؟» دید کلرنه:
«مین طلحة نڭ طبیعتلرینی بیلیم: اول ابوگه کورمه کولوب کوره، چیقسه
چالما یوب چغه، صوراسام بیره، سکوت ایتمسم باشلاب مور فوشه، برراش
اشاره سم تشکر ایتمه، رحمت اونی، بر تصورم بولسه عفو ایتمه» دبوب
جواب ویرمشدر (۳). حضرت طلحة هجرتدن ۳۶ نچی سنه ده ۶۴ باشنده،
جمله واقعه سنده شهید بولدی. حضرت علی جنازه اونوب دفن ایدی.
وفاتنده اون اوغلی، دورت قزی بار ایدی آنلرغه میراث اولر ق بیک کوب مالی
قالدی. مسلمانلر فائده سینده بعض بورطلرینی و بیک کوب مال
وصیت ایسکان ایدی (۴).

(۲) المحاسن والمساوی ج ۱ ص ۲۲۶.

(۳) کنز العمال ج ۶ ص ۴۱۴.

(۴) خلاصه تذهیب التهذیب صاحبی نڭ روایتنده، مطبعه خطاسی اولماسه حضرت
طلحة نڭ وفاتنده ایک میلیون ایک روز مک آلتون، اوتوز میلیون درهم کلوش میراث
ولر ق قالغان یازار خلاصه ص ۱۸۰.

زبير بن العوام (رضي الله عنه)

اصحابك الوفا رندى، عشره مبشره نك برى، اصحاب شورانك برى، ايك نك ايمانغه كيلوچيلاردى بولوب، اون بيش، اون آلتى باشلارنده وقتده اسلام ايله مشرف بولغان ايدى. نسبى (زبير بن العوام بن خويلد بن امد بن عبد العزى بن قص) درگه نسلبرى دور تىچى باباسى بولغان فصى ده رسول اكرم حضرتلرى ايله قوشيله در. آناسى صفيه بنت عبدالمطلب بن هاشم در. آناسى عوام حضرت خديجه گبرى نك بر توغمه قوند اشدىر. حضرت ابو بكر نك اسماء (ذات النطاقين) اسمنده اولان فزى حضرت زبير نك خانونى در.

حضرت زبير نك آناسى عوام نگوچيلك ايله، اوزى ايسه اولده فصابلق ايله كسب ايتكان، سوگره شام طرفينه يوروب باشقه تورلى كسبارگه كرشكان ايدى.

حضرت زبير باغدىن اوك غبرتلى، طوغرى سوزلى ايدى. اسلام قبول ايتكان هيج كمدىن باشره اينجه سويله بوردىكندى، مكه كافرلى طرفندن بايتاق چيتونلك لر گورمش ايدى. حنى غبرت وشجاعتندى الله بولنده باشلاب فلچ كونار وچى ده حضرت زبير بولغان ايدى. سويله گه، بر كون مسكده يورطنده وقتنده: «محمد اولترلى» دبوب بر تاوش ايشتىكندى، اوسئبنده كىباينجه، فلچ كونار وچى يوكروب چىغان؛ بولده رسول الله اوچراب واقعهنى سويله ديكندى «نه اشابهك ايدك؟» دبوب صوراهان. «با رسول الله! اوزم اولترلگانچه، كم اوچراسه شونى اولتورهك ايدم» ديدكندى، رسول الله، حضرت زبير نك اوشبو سوزندى وفدا قىلسكندى مەنوي بولغان. رحمت اوقوب دها قىلغان ايدى (۱).

حضرت زبیر اولاد حبش برینہ، سوکرہ مدینہ گہ ہجرت ایتوب، رسول اللہ ایلہ ہارچہ صوغشلردہ برابر بولوب ہر بردہ شجاعت کورستکان، احد وحدیبیہ واقعہ لرنندہ اسلام ایہون اولگانچہ طرشورفہ عہد ایتکان، قلع تونوفہ و صوغش سلمینہ ماہر بولوب بہادرلی، بورہ کلی لسی ایلہ اہل اسلام فائدہ سینہ گوب خدمتار قبیلغان ایدی.

خندق واقعہ سندہ، مسلمانلر فہ هجوم ایتکان ہر مشرگنی قلع ایلہ ہر مرتبہ صوغفودہ ایکی گہ یاروب توشورگان. «نبد این بخش قلع» دبد کلرنندہ «اش قلع دہ توگل، بورہ کدہ» دیب جواب و ہرگان ایدی. حضرت زبیرنک قلمی دہ نہایت زینتی، گوزل بولوب، اوچ مک درہم قیمتندہ تورہ ایدی (۱). خندق واقعہ سندہ رسول اکرم حضرتلری: «قابوگز دہمئلر حالندن خبر کینورہ ۹» دیدکندہ، حضرت زبیر «یا رسول اللہ! بن کینور من» دیب دہمئلر آرامینہ باروب حاللرینی تیکشروب گبلگان. شول وقت رسول اللہ: «ہر پیغمبرنک ہر خالص یار دہچی دوستی بولہ، بنم دوستم زبیر» دیمش ایدی (۲). ایکنہی وقتدہ «طاحہ ایلہ زبیر، جنتدہ بنم گور شہلمندر» دیمش ایدی (۳).

رسول اکرم حضرتلرندن سوکرہ، حضرت ابوبکر، حضرت عمر زمانلرنندہ، اہل اسلام فائدہ سینہ گوب خدمتار ایتدی. گوب صوغشلردہ حاضر بولوب، بابائق یر لرنک فتح ایتولرینہ سبب بولدی. فقط اوزی امیر و حامل بولاق کبی درجہ لر گہ التفات ایتدی ایدی. شونلقدن حضرت عمر طرفندن، مصر ولایتی نک والی لسی تکلیف ایتولد گدہ: «مین اللہ یولندہ صوغش فہ بارومن، اما والی اولیقنی قبول ایتدہم» دیمشدر.

حضرت زبیر اوزون بویلی، سبرک صقاللی، زنگار کوزلی، بدنی توکلی ایدی. صافی کوکلی، دیانتلی، اشلکلی، توفری سوزلی بولوب،

(۱) صحیح بخاری ج ۲ ص ۴.

(۲) ابن ماجہ ج ۱ ص ۳۰ صحیح بخاری ج ۳ ص ۲۱.

(۳) مشکاۃ ج ۲ ص ۴۷۳.

اصحاب گرام ایچنده ایگ مرحمتلی بایلردن سانالا ایدی. مرحمتی شول قدر ایدی، که مدینه و اطرافنده بواغان مسلمانلرنی خصوصاً فقیرلرنی بدیم لرنی، اوز جماعتلری کبی قایغورته، مین راحتده نوروبده اطرافنده فیلهر محتاج بولماسه بارار ایدی دیو بوری، هر کم گه نیچوک گنه بولسده فائده اینه رگه طرشه، هر آدم بموش ایله کیلسه اوز خدمتی کبی طرشوب اشلی ایدی.

الوغ صحابه لر آراسنده ایگ اشانچلی ذاتلردن سانالوب، عثمان بن عفان، عبد الرحمن بن عوف، عبدالله بن مسعود حضرتلری وفات ایتد کلرنه بالالرینه و ماللرینه وصی بولمقنی، حضرت زبیردن اوتسگانلر ایدی. زبیر حضرتلری بار چهسی بدی کشی گه وصی لقتی قبول ایدوب، آنلرنک بالالرینی اوز بالالری کبی تربیه ایده، بایناق وقتده «بدیم لرگه اوسد کلرنده مال ضرور اولور» دیوب آنلرنک حاجتلرینه اوز مالندن صرف ایته ایدی (۱). حضرت زبیر بیک اشانچلی بولغانلقدن، گوب آدم لر آخا امانه نوبوب نورغه دیوب ماللرن کبتوره لر ایدی. شول وقت آنلرغه: «مبن امانت ایتوب آلیم. ضایع اولسه سزگه ضرر اولور. فرض ایتوب فالدرسا گز، کیرهک وقتده آلور سز» دبه ایدی (۲).

حضرت زبیر اصحاب گرام ایچنده ایگ زور بایلردن، ماهر سودا گرلردن ایدی. یورطلری، برلری، حیوانلری، خادم و قللری بیک گوب، بیون اطرافی ایله اش بووته، بر نیچه شهرلرده یورطلری بار ایدی. مدینه منوره ده اون بر برده، بصره ده ایکی، کوفه، مصر، اسکندریه شهرلرنده هر یورطی وزور برلری بار ایدی (۳). بولاردن یالکز مدینه ده بواغان بری بر میلیون آلتی یوز هک درهم گه ساتلامش در (۴).

حضرت زبیر تبوشلی اولنلرغه صرف ایتیمک ایچون مال آرتدرغه

(۱) الامابه ج ۳ ص ۶

(۲، ۳، ۴) صحیح بخاری ج ۲ ص ۱۲۰

طرشه، بغشى نيت ايله مال جيبينه ده هبيج ضرر كورمى ابدى. بر وقت رسول اكرم حضرتلرى: «اوشبو اورندين، بر اما چابووى فدر ير، ز بيرگه اولور» ديد كنده، حضرت زبير اما ايله چابوب بر مقدار گيئتد كدين صورگه آلى توفتاغاج، تولنده اولان قامهپيسى آلفه تا با آتقان. بونى رسول الله كورد كده: «قامهپيسى ابرشكان اورندين و بيرگزا» ديب ايتكان ابدى (۱). «نيچوك بايدك؟» ديه صور او چيغه، حضرت زبير: «هبيج گمگه خيانت ايتمه دم. هبيج وقت ناچار نرسه تونمادم. ناچار تا وارنى صانوب ده آلامدم. آز فائده ايله بولسه ده، كو برك صانوايتد رگه طرشدم، شولاي ايتوب بايديم. جناب عى نلاگان كشيلىرينه بركت ويره ايتكان» ديب جواب بيرگان. حضرت زبيرنك اهل اسلام فائده مينه ياردملى ده بيك كوب در. بر وقت بر بولى آلتى بوز مك درهم، بر وقت بوز سيكسان مك درهم بيرگان ابدى. همده هر كون نورلى برلرگه نارالوب خدمت ايتوب، حضرت زبيرگه آچه نولاب تروچى مك قلى وار ابدى. هر كون شونلردن چبولغان آچه دن بر درعمنى ده اوزينه آلمابنجه، تپوشلى اورنلرغه صرف ايتوب توره ابدى (۲).

بونلردن باشقه وفاتنده بتون مالينك اوچدن برينى اهل اسلام فائده مينه وتورلى خبرات كه وصيت ايتكان ابدى. وفاتنده توفز اير، توفز قز بالاسى، همده ايللى مېلبون ايكى بوز مك درهم لك ميراثى قالديقى مقولدر (۳).

حضرت زبير هجرتدن ۳۶ نهچى يلدده، جمل واقعه سنده، ۶۵ ياشلرندده شهيد بولوب، جنازه سى حضرت هلى طرفندن اوقولمش ابدى.

(۱) ابو داود ج ۳ ص ۱۰۰، المعارف ص ۷۲ (۲) الرياض ج ۲ ص ۷۱.

(۳) صحيح بخارى ج ۲ ص ۱۲۰ - ۱۲۱.

عبدالرحمن بن عوف (رضى الله عنه)

اصحابك الوفا من، عشره مبشره نك برى، اصحاب شورانك برى، حضرت ابوبكر دلائيل ايك نك اسلام ايل مشرف بولغانلرنك بر بدر. نسبى (عبدالرحمن بن عوف بن عبدالمطلب بن عبدالمطلب بن زهراء بن كلاب) در كه دور تنجى بابامى بولغان كلاب ده رسول الله ايله قوشيله در.

رسول الله دن اون باش كچوك اولوب، جاملينده اولان اسمى عبد مهر و (يا كه عبد السكعبة) ايدى. اسلام ده كند يكندى صوگره رسول الله طرفندى اسمى عبدالرحمن ده ايشيرلدى.

عبدالرحمن بن عوف حضرتلى سودا كه اخلاصلى بولوب، باش وقتندى باشلاب سودا كه كوشكان، شام و يمن طرفلرینه يوروب قزل مال ايله كسپ اينه ايدى.

ابتدا حبش برينه، صوگره مدينه منوره كه هجرت ايدى. هجرتدى صوگ، همه صوفشارده، رسول ايله برابر او اوب گوب خدمت و فداييك كورولدى. فقط احد و انعه سنده بكرمى قدر برندن مجروح بولوب ايكى

ئشى صنوب توشكان، آياهنده بولغان جراحند آساق بولوب قالغان ايدى. مكده وقتنده حضرت عثمان (رضى الله عنه) ايله، مدينه ده سعد

بن ربيع حضرتلر بيله آخرتك فرنداش و خدائي دوست قوشلغانلر ايدى. عبدالرحمن بن عوف حضرتلى بيك همىلى، هالى جناب اولوب كسپسىز

تورونى، باشقيلر قولندى تاماق تويدرونى بيك توبه نك حسابلى ايدى. بتون ماللردن آبرلوب، مدينه كه هجرت ايدوب گيلد يكنده، انصارنك

جومرد بايلردن بولغان سعد بن ربيع حضرتلى آخرتك فردايشينه. «اى عبدالرحمن امين انصارنك ايك بايلر ندنمن. مالمنى بولمى بارطيسون سكا

ويرويم. هم ايكى خانونم بار، قارا، قابوسن بغشپراق كورسك، شونى طلاق ايديم ده، هدى تولدنده نكاح لاورسن» ديگان. بونى عبدالرحمن بن

عوف حضرتلى ايشندكده تشكر ايدوب: «الله تعالى زلفكزده هم جماعتلر يگزده بركت ويرومن، بازاركز فايده؟ بكا شونى كورسه تسه كز

ايدى» ديوب هيج نر مسون آماي هالى جنابلى كورسكان. هنده مدينه نك بر طرفنده بولغان بازارفه ياروب، كسپ ايتار كه كوشوب،

تجارت عالميد مهارتى آراسنده نيز وقتك يغشى زور صوما نابقان ايدى (۱)
 بر سفرده نماز وقتى ايريد كنده، عبدالرحمن بن عوفنى امام
 ايتوب، صحابه ار نماز اوقورغه كر شكائلر . بر ركعت اوقودقارنده،
 رسول اكرم حضرتلى ده كيلوب ايرشكان. نمازنى تمام ايتد كلرنده
 رسول الله: «بيك يغشى ايتكانسىز» ديب اوزن كونماينچه اوقولر
 اسنحسان ايتكان ايدى (۲). رسول الله الدنده امام بولوق شرافتى،
 فقط حضرت ابوبكر ايلد عبدالرحمن بن عوف حضرتلر يند گنه نصيب بولغان.
 بر وقت رسول الله (صلى الله عليه وسلم) صحابه لر گه هدبلر بوروب
 عبدالرحمن بن عوفنى گنه قالدردنده، برر اورنده ادبىزلك قيلدم
 آخرسى، ديب بيك قابغوروب، حضرت مهر گه مويلانگان. بونى
 رسول الله ايشيد كنده: «خاطرم قالغانى بوق، اُنك ايمانينه اشانوب
 شولاي قيلدم» ديب ايتكان (۳). ايكينچى وقتده: «عبدالرحمن مسلمانلر نك
 يغشىلرندى، هم اُنك كى بولغان دانلر ده مسلمانلر نك يغشىلرندى»
 ديب ايتكان ايدى (۴).

عبدالرحمن بن عوف حضرتلى اوزون بوبلى، آق مانور نوملى،
 زور كوزلى، اوز وفاق موينلى، بودره ساچلى، كوب وقتده ساچى فولاق
 يومشاهينه توشكان بولا ايدى. اصحاب كرام نك عقللى لردن، سودا گه ماهر
 زور بايلرندى بولوب، كوب وقتده اوز ينده مخصوص زور كر وان
 يور وتوب، نزل مال، اشلق و باشقه تورلى نر سهر ايله صانو اينه، صانو الوفه
 مال تانوقه بيك ماهر ايدى. اسلكلى، طوغرى معامللى، كيك خلقلى،
 خوش مجالسلى، مهر بانلى، تواضعلى بولوب، خادملى ايله بر نوملى
 كيوم كيونه، شونلقدن انلر آراسنده باى ايدىكى تانولماى ايدى.
 غايت تقوى، قيامتك، هم الله حضور ينده بارلىق كوب ايسكه نولوره،
 نه قدر خدمتى مشقتى كوب بولسه ده، عبادتلر ينده اصلا كيمچيلىك كىتمى،
 جماعت نمازندن اصلا تغلفى قيلمى، هر تورلى نفل عبادتلر ينده ده اخلاصلى،
 يومشاقى گوكللى، كوب وقتلرده يغلاب يغلاب عبادت فيله ايدى.

(۱) صحيح بخارى ج ۲ ص ۱۹۰-۲ (۲) موطأ ص ۳۰، مسند احمد ج ۱ ص ۱۹۲

(۳) الرياض النضرة ج ۲ ص ۲۸۴. (۴) عنز العمال ج ۶ ص ۱۸۲.

پرونت الدینه بعضی طعام کاتور کار نک: «مصعب بن عمیر ٹولتورلدی. اول میندن بعضی ایدی، وفاتنده بر کیوم ایل دفن ایدلدی. اول کیوم ایله باشنی قابلا ساک آیاغی، آیاغنی قابلا ساک باشی آچیق فاللا ایدی. حمزه ٹولتورلدی. اولده میندن بعضی ایدی. آناردن صولک بایلیق بیک کوب آرنوب ایرکنلک کیدلدی. بتون لندلرنی دنیاده غنہ آشاب کینو چیلردن بولماسم بارار ایدی» دیب یغلارغه باشلاب، طعامنی آشامای نوروب کینکان ایدی (۱). کسب ایندگه اوز فائده سندن زیاده، اهل اسلام فائده مونده کوزوته، باشقملر ننگده پای بولورینه طرشه، حاصل اینکان مالینک کوبرک الوشیم مسلمانلر ایچون فائده لی بولغان اورنلرغه توته: «مال نه قدر گوزل نرسه در، آنک ایله آبرو بھنی صاقلمه صدقه بیروب، جناب حقغه یقینلی حاصل ایتهم» دبه ایدی.

اهل اسلام فائده سینہ، فقیر ومحتاجلرغه اولان یاردملری غایت کوبدر. حضرت عثماندن فاللا، مالی ایله ایک کوب یاردم ایدو چیلردندر. بونده بعض یاردملر بنی گنہ، معتبر کنابلردن کوچروب یازامز:

اللهنک رضای ایچون انعام احسان ایدو چیلرگه زور اجر وثواب بولچقی حقنده، آیت نازل بولغاچ، رسول اللهغه کوب مال کینوروب: «بارسول الله! بنون مالینک یارطیسون کاتوردم. یارطیسون اوز یمه وجماھتلر یمه آلوب فالدم» دیب اینکان، بولاشندن رسول الله ممنون بولوب: «الله تعالی بیرگان ماللر بئگه هم اوزگده فالغانلرینه برکت برسون» دیب دھا فیلغان (۲). رسول الله وقتنده، اهل اسلام حاجتلرینه صرف اینترگه، بر مرتبه دورت مک درهم، بر مرتبه قرق مک درهم، بر مرتبه قرق مک آلتون ویرگان همنه بش یوز آط، مک بش یوز دوه بیرگان ایدی (۳).

بر مرتبه بغدادی، اون وتورلی طعاملر آلوب فایتقان ایدی یوز دوه بوگی کروالی ننگ همنه صینی بوکلری ایله الله بولینه صدقه اینکان ایدی (۴).

(۱) معیج بخاری ج ۱ ص ۱۴۱، ج ۳ ص ۱۴.

(۲) الریاض النضره ج ۲ ص ۲۸۳.

(۳) کنز العمال ج ۶ ص ۴۲۰، خلاصه تھذیب التھذیب ص ۲۳۳.

(۴) اسد الغابہ ج ۳ ص ۳۱۵؛ کنز العمال ج ۶ ص ۴۲۰.

بر وقت ہر پرفی فرق مک آلتونفہ صائب، آنچه سینی قبیلہ سندہ
و اطرافندہ اولان فقیر لرگہ بولیب پیرگان ایدی.

بر وقت آورو بولقدہ، اوزندن سوگرو مالینگ اوچدن ہرینی اهل
اسلام فائده سینہ صرف ایتارگہ وصیت ایتکان. شول آورو دن سلامتلاندک،
اللہک اوشبو نعمتینہ، سلامتلانوبنہ، تشکر ایتوب، شول قدر مالنی اوز
قولی ایله تاراقان ایدی.

بونلردن باشقہ وفاتی وقتندہ، اهل اسلام فائده سینہ ایلی مک آلتون
صرف ایتارگہ، مک آط پیررگہ، ازواج مطہراتغہ قیدتلی زور باقچہ صون
پیررگہ، بدرده حاضر بولغان صحابہ لرنگ ہر پینہ دورنار بوز آلتون پیررگہ
وصیت ایتکان ایدی (۱). اول وقتندہ، بدرده حاضر بولغان صحابہ لر بوز
کشی اولوب، ایچارندہ حضرت عثمان دہ بار ایدی.

وفائندہ بکر مبدن زیادہ ایر و فز بالاری قالدی. کوب پیرلری،
گوزل باقچہ لری، زور سراپلری، مک دوه، اوچ مک قوی، مک آط،
بیک کوب آلتون کوش مبراث فالوب، فقط ہر خاتونی غنہ سبکسان
دورت مک درم مبراث آغان ایدی (۲). بتون مالی ننگ مقاری اوچ
میلبون دن آرتوغراق بولغان.

خلاصہ: جنت ایله بشارت پیرلکان اوشبو عبدالرحمن بن عوف
حضرتلری مالنی بغشی اورنلردن نابوب، بغشی اورنلرغہ توتقان ایدی.
آہروی ودر چہ سینہ صافلامق، اهل اسلام ایچون پاردمک بولامق، دینک شلری ننگ
راحت و فائده لرینہ طرشق کبی بغشی نیت لر ایله کسب ایتمک، مال
جیبقدہ شریعت اسلامیہ طرفندن ہر مانعده کورمز ایدی.

عبدالرحمن بن عوف (رضی اللہ عنہ) ۳۲ نچی سنہ ۷۵ باشنک وفات
بولدی. وصیتی بو یونچہ، جنازہ سینہ حضرت عثمان (رضی اللہ عنہ) اوقودی،
اوزینہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم طرفندن ہدیہ ایتولگان کیم ایله
دفن ایتولدی.

(۱) الاصابہ ج ۳ ص ۱۷۸، وفیۃ الاسلاف للمرجانی.

(۲) تاریخ المسعودی ج ۱ ص ۳۰۲، الاستیعاب ج ۲ ص ۴۰۳.

سعد بن ابى وقاص (رضى الله عنه)

اصحابك الوهلى، عشرة مبشرة، اصحاب شورانك برى، اولوب، ايك تلك اسلام ايله مشرف بولغانلارنىڭ بىرى. اسلامغا كېلىد كنه ۱۹ باشلار ئىدى نىسبى (سعد بن ابى وقاص (مالك) بن وهب بن عبدمناف بن زهرة بن كلاب) در، كه نىسبلى كلاب ده رسول الله ايله قوشىلدر. حضرت سعد جاهليت وقتىدىن بىرلى هر تورلى هنر و صناعتلارگه اخلاصلى، كوبرهك اوق پاصاب كىسب ايتى، غر مه آفاچلىرى اشلى (بالغى)، بائىچىلر تربيه ايتى، هارت اشلىرىن ده بىك ماهر ايدى. حضرت سعد، رسول اللهنىڭ دھوتىنى و قرآننى ايشىد كىن صوكره، اسلامنىڭ حقيقتىن آ كلاب، تردىسىز ايمانغا كېلىوچىلارنىڭ بىرى در.

بعضلر آنىڭ اسلامده اوشبو رۇيا مەن ئىقىل ايتىلەر: سعد بن ابى وقاص توشىدە، بىر قارازغور اورىدە بولغان. صوكره بىر طرفدە آى ياقىتىسى كوروب، شول طرفدە گېتىدىكىندە، حضرت ابو بكر، ھلى، زىد بن حارثەنى كوروب: «موندە قاچان كېلىدۇز» دېيىپ سوراشقان. آنازدە «حاضرگە» دېيىپ جواب بېرىگانلر. ايتىدە نوروب، آنلارنىڭ يانلرىنى كېتىپ ماللارنى، و اسلام دېنىنىڭ حقيقتىن سوراشوب مسلمان بولغان.

سعدنىڭ آناسى ھىنە بنت سفيان، مشركلر دېنىدە بىك اخلاصلى قارىتىپ بولغانلىغىدىن، اوقلى سعدنىڭ مسلمان بولۇپىدە قايت قاغورغان. اۆلگى دېنىدە قايتماسە، سعدگە سوز قوشماسقە، اوزىدە ھىچ بىر لىقە طعام، بىر پوتوم صو اېچماسكە بېرىن ايتكان. سعد بن ابى وقاص (رضى الله عنه) بونى ايشىد كىدە: «انام بويلى بېرىن ايتماسكە تېوش ايدى. انامنىڭ بىر جانى نوكل، مىڭ جانى قەسەدە، اوشبو اسلام دېنىن تاشلا بىھىق نوكلەن» دېيىپ ايتكان. ھىنە اوچ كورن آچ نوروب، اچاقتىن ھوشى كېتىپ ئول باشلاغاچ، ھىنە اسلى اوقلى كۆچلەپ آشانقان ايدى.

سعد بن ابی وقاص حضرتلری اوشبو وانه ده صو گره بایناق چیتنك لرگه
 اوچراسه ده، هر وقت رسول الله نك خدمتنده بولدی اهل اسلام فائده سینده
 كوپ خدمت و اجتهاد صرف ایتدی هجرتدن صو گره رسول الله ایله
 بارچه واقعه لر نده برابر بولوب فوق العاده شجاعت و فدائیلک کورسه تدی.
 آنارغه، ماهر بولوب، الله بولنده باشلاب اوق آنوچی ذات حضرت
 سعد بولغان ایدی. بر احد صوغشندهنه، اسلام ایچون اولگانچه
 طر شورغه بیعت بیروب، مك دانه اوق آنقاق، شول وقت رسول الله
 اوزینك صاوتنده بولغان اوقلرنی بیروب: «ای سعد، آت! ای باطربکت،
 آت، سکا انام فنا بولسون» دبه خطاب ایتکان ایدی (۱).

رسول الله شه بیک اخلاصلی بولوب، انی بیک قایغورته، آنك كوكلن
 قایارغه بیک طر شا ایدی. مدینه گه هجرت ایتوب کلدکده بر کیچه ده
 رسول الله نك یوفوسی قاچوب: «اصحابمدن بر یغشی آدم، بنی صافلاسه
 ایدی» دیکان. شول وقت فوراللی ایله سعد بن ابی وقاص حضرتلری
 کیلوب گرگان. «نیچون کلدك؟» دبه صوردقه: «بار رسول الله اوزنك
 خصوصه کو گلبه فورفو نوشدی سزنی صافلارغه کلدیم» دیوب جواب
 بیرگان اوشبو اشدن رسول الله مینون اولوب، رحمت او فوب ده اقبیلغان ایدی (۲).

سعد بن ابی وقاص حضرتلرینك بوندن باشقه اورنلرده، اسلامغه
 بیوک خدمتلری، دین تارانو بولنده زور فدائیلکلری، رسول الله بولنده
 اوزین قریبان ایتدر درجه ده اطاعت و خلوصلری زور بولغان. اوزی ده
 رسول الله نك مخصوص ایقانلرینی کورگان، خیر دهالرینی آغان،
 جنت ایله بشارت بیرلگان ایدی. جنت ایله سوینچ وهرلدکده اوشبو
 واقعه سی منقولدر:

عبدالله بن عمرو، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) نك جنت ایله

(۱) صحیح بخاری ج ۳ ص ۱۵، ترمذی ج ۲ ص ۳۰۴ (۲) صحیح بخاری

ج ۴ ص ۱۵۴، صحیح مسلم ج ۲ ص.

بشارت و پرد کبني ايشند گده، حضرت معدنك ابوينه فونافه گيلوب،
 اوچ كونگه قدر بارچه هملاريني صواب يورگان. حضرت معدنك
 تون بويونجه يوقلاب، ايرته نماز ينه هغه نورد يغني، كوند زلرده فرض
 نمازلار نهغه اوشود يغني كوروب، عبادت لاريني از مينوب:
 «رسول الله منك حقه چنتك ديوب شهادت و پردي، اوشبو درجه گه
 اير شورلك نيند اين عبادت لر قبله من ايگان، ديو اوبلاب شوني كورر گه
 كبلگان ايدم» ديگان. معدن بن ابى وقاص حضرت تاري بوني ايشند گده:
 «عبادت لر م شول هغه فقط هيچ گمگه بهان نيمت، كينه صاقلاميم. هيچ كم
 حقتنه بيان سوزلر سويلاميم، هر كيمگه بيشيق ايرر گه طر شهم» ديدى.
 بوگا فارسي عبد الله بن عمرو (رضى الله عنه): «من زى بودر چه گه اير شسرگان
 نومه شول اش ايگان، من ميين اول اهني بولدر االميم» ديشدر (۱).
 معدن بن ابى وقاص حضرت تاري، مچرندن اونچي سنده اولان حقه
 الوداع ده، فاني كيفسز بولدى، رسول الله عبادت ايتوب، ما گلابندن
 و كورا گندن تونوب: «انشاء الله سلامتله نور من، سينده يوره ك اوروي
 بار. ثقيف قبله منك طبيبي حارث بن كنده گه باروب دوالانورغه
 كبره ك» ديدى (۲). سوگره معدن بن ابى وقاص حضرت تاري سوزر گه كرشوب:
 «يار رسول الله! كيفسز لسكم اوشبو درجه گه اير شدى. هر فز مدن باشقه
 وارثم بوق (۳) ميين اوزم باي، مالى كشي، مالمك اوچدن ايكي الوشيني
 نصدق ايدنه يمى؟» ديو سوال ايتد كده، رسول الله «بوق» ديدى.
 «بارطى مالمى نصدق ايدنه يمى؟» ديد كده، ينه «بوق» ديدى. «اوچدن
 بريني نصدق ايدنه يمى؟» ديد كده «اوچدن بريني وير ساك يارار.
 اوچدن بر، اوزى ده از مال تو گل. وارث لر باي ايتوب فاله رمق،

(۱) كنز العمال ج ۷ ص ۴۳، احياج ۳ ص ۱۴۸.

(۲) بو وقتنه، طبيب حارث بن كنده سلمان توگلابدى. (۳) اوشبو نزي عافشه
 اسنده بولوب، آتاسندن اوقورغه يازارغه اوگرايگان ايدى، بو واقعدن سوگره، حضرت
 معدنك بالالرى كو بايشدر.

فقیر محتاج ایتوب فالدرمقدین خیرلودر. الله‌تک رضا مین ابستدب نونقان
مصافقر ناک همه سینه ثوابی بولاچق سن. هندی جماعتلریگه آمانقان
ایچونده ثواب بولور» دیدی. سوگره اوشبو سوزلری ایتدی: «الله‌دن
امید ایتدیم، که سن سلامتلا نورسون. سندن مسلمانلر کوب فائده
کوررلر، اسلام دهمانلری کوب ضرر گوررلر» (۱).

حضرت سعد اوشبو واقعه‌ده سوگره فرق بش سنه سلامت بولوب،
حضرت عمر وقتنده اسلامه بیوک خدمتلر ایتدی. ایران طرفینه آنک
قومانک سنک، بیک کوب عسکرلر بیارلدی ایران عسکری ایله مسلمانلر
آراسنده تکرار صوغشملر بولدی. حضرت سعدنک صوغش هلمینه
مهارتی کورگام تدبیری سایه‌سنده مسلمانلر غالب بولوب ایکنک الوغ
دولتلردن اولان ایران مملکتی فتح ایتلدی؛ حضرت سعدنک اجتهادی
سایه‌سنده، ایران مملکتی ترتیب‌گه بولوب، اسلام حکملری بدرتیل
باشلادی. اوشبو الوغ خدمتی برینه بئکوردکن صوگره، بر نیچه
سنه شول طرفنده والی بولوب، ترتیب‌لری قاراب توردی. کوفه شهرینی
اوزی قاراب بنا ایتدروب، شول طرفلرله مرکز ایتدی، طوغر بلغی و گورگام
تدبیری ایله بتون اطرافنی اوزندن ممنون ایتدی.

فقط دنیا ناک هر یزنده عدالتنی ده سویمای تورغان تیسکه‌ری خلق‌لر
بولادر. کوفه طرفنده اولان بوزوق کوکللی بعض ذاتلر، حضرت عمرگه:
«سعد نمازنده بخش اوقومای، بوندن باشقه بتوشمگان برلری ده کوب»
دیه شکایت ایتدیلر. حضرت عمر اوزینک والی لرینی تیکشروب
توردیغندن، کوفه‌گه مخصوص مفلش بیاروب تیکشورتدی. هر پرده
سعدنک بخش خدمت، کورگام تدبیرلردن ممنون بولمفلرینی سویل‌دیلر.
فقط ابو سعد اسملی بر کشی: «سعد، عسکر ایله برابر بورم، هنبیت
ماللرینی تیگزن تقسیم ایتدی، عدالت ایله حکم ایتدی» دیوب، حضرت

معذکہ اوچ نورلی نوسہ افترا و بہتان قیلدی، معذ حضرتاری بوزی، ایشہد کہ
 غایت کبھی بوز ولوب، فیرنکے گیلوب: «یا الله! اگر بوذاتنک سوزلری
 بالغان، افترا بولوب، ریا شورت ایچون گنه سو بیله گان بولسه، اوزون
 مهر و پروب، نورلی فتنه لرگه دوچار ایت» دیب دعا ایتدی، سوگره دن
 مذکور آدم غایت نارنا یوب، فقیرلک گه و باشقه فتنه لرگه دوچار بولوب
 مهر ایتمش، معذنک معاصی توشدی، دیه سویلی نورنغان بولمشدر (۱).
 اوغبو واقعہ دن سوگره، حضرت مهر، یا کبیدن والی ایتمه گه نصد
 ایتسهده، حضرت معذ، تپوئدر، قبول ایتمهدی. حضرت مهر وفاتنده
 اصحاب شورادن ایدوب «اگر سعد خلیفه بولسه، بیک بغشی بولور.
 خلیفه بولمسه، بندن سوکفی خلیفه آنک خدمتارندن فائده لنورگه طرشسون،
 زبرا آلی هول ایتنکم، افسرلک یا که خیانتندن توگل ایدی» دیمشدر.
 حضرت همان وقتندهده بعض برلرد، والی بولوب، کوب خدمتار
 ایتدی. فقط حضرت همان وفاتندن سوگره، جماعت خدمتارندن توفالوب،
 هزات و عبادت ایله مهر کیچوردی، خلق آراسنده بولغان اختلاف فرقه قولان
 صالحادی، هر وقت اوزینی خلیفه لک گه تکلیف ایتسه لرده قبول ایتمه دی.
 معذ بن ابی و قاص حضرتاری مستغرق بویلی، بغدادی توملی،
 زور باشلی، بیک اونکورن کوزلی، ابوی سویاکلی ایدی.
 مملکت هم عسکر ندیبرلرینه ماہر، مہرقلی، اشکلی قول آختند اولان
 بتون اشلرنی تیکشوروب بتوشدروب تورہ، رسول اللہنک منتلرینه
 بیک رعایه ایتہ، دیانتلی، مجاب الدرہ، فوق العادہ طوفری بر معترم
 ذات ایدی، حتی حضرت ہمدہ طوہر یلغینہ مسلم بولوب: «بر عبدین معذ
 سویلاسه، باشقه کشیدن صورازہ حاجت بوق» دیہ ایدی، رسول اللہ دن
 حدیث شریف روایت ایتہ کده غایت احتیاطلی، اصلسز حدیثار
 نارالمقدس توروقچان اولدیندن، مهاجرین ایچندن ایکن سوگره وفات
 ایتدیکلی حالده، فقط ایکی یوز یتمش قدر حدیث روایت ایتمشدر.

حضرت سعد اخير عمرينده، مدينه گه يافين اولان حقيق نام اورنده
 بر صانوب آلوب، مانور قبه لي، كيك احاطه لي، گوزل بورطلر بنا ايندرگان
 ايدى. اطرافنده باچه وبه شلكلرى بولوب شونلرني قاراب تربيه ايندره، اوزى ده
 شونده معيشت اينه ايدى. بايلغرده بىخى بولوب بر مرتبه هول وقتده
 مدينه ده والى بولغان مروان بن حكم گه بش مك درهم زكات مالى
 بيارگان، وفاتنده ده ايكي بوز ايللى مك درهم ميراثى قالغان ايدى.

هجرتين ۵۵ نچى يلك ۸۳ يامنده حقيق ده وفات بولوب، جنازه سيني مدينه گه
 كلتوروب دفن اينديلر. عشوه مبشره همه مهاجرلرنك ايك صوك
 وفات اولاندير، وفاتنك بر ايسكى بونجه سيني ككتورتوب: «بسونك
 يله تكفين ايندگن. زيرا بدر صوغشنده مشركلرگه بونك ايله ملاقات
 اينمش ايدم. حاضرگه چه شونك ايچون صافلام» ديمشدر.

حكمتلى سوزلوي: «كوركام خلق نه، بىخى كوكلكه مالك بولمغان
 ذاتلر، انسانلق درجه سينه ايرشمگان بولار». «بر آدم اوسينه لازم
 بولغان نرسه لرنى بىخى اشلاب، باشقه لرنك حق لرينه نعدى اينماسه، اول
 آدم راحت قلبلى هم مسعود بولور». «بايلقنى فناخت ايله برابر ايستارگه
 نبوش. فناختسز كشي مال ايله گنده باي بولماس.»

بر وقت خالد بن الوليد ايله آرالرى بوزولدقده، بر آدم سعد
 بن ابى وقاص فهگيلوب، خالد گه تل اوزانورغه باشلاغان، هول وقت سعد:
 «توقه! بزم آرامزده بولغان اش، بر برونك غيبتن سويلارلك، دينينه
 طعن ايندرلك درجه گه ايرشكالى بوق» ديه اسكات اينمشدر. حضرت
 سعد (رضى الله عنه) بو سوزى ايله، خلق آراسنده اولان الفت، محبت،
 انفاقنى بتوره تورغان ايك ضررلى خلق لرنك برسى، باشقه لرنك هيبلر بى
 تيكشورمك، غيبت سويلامك ابكانينى آكلانمشدر.

سعيد بن زيد (رضى الله عنه).

اصحاب كرام نىڭ الوفاىدىن، عشرە مبشرەنىڭ بىرى اولوب، ايك نىڭ اسلام قبول ايدىچىلردىن. نىسبى: (سعيد بن زيد بن عمرو بن نفيل) دركە باباسى عمرو ايلە حضرت مەرىننىڭ اتاسى خطاب بىر طوغان ايدىلەر. حضرت مەرىننىڭ قىزى طوغانى فاطمە، سعيد بن زيدنىڭ خاتونى اولوب، سعيدنىڭ قىزى طوغانى ھاتىكە، حضرت مەرىننىڭ خاتونى ايدى. فاطمە اوزىنىڭ طوغانى اولان حضرت مەرىن كىيى عقللى، غېرىنلى بىر خاتون بولوب، ايرى ايلە بىر ابرار مسلمان بولدى. سوڭرە قىرىش خاتونلارنى ايمانغا دعوت ايدوب، كۆپ خاتونلارنىڭ ايمان ايلە مشرف بولمىلىرىغا سەبب بولدى. ھىلى حضرت مەرىن (رضى الله عنه) نىڭ اسلامغا كېلىشى دە انلارنىڭ ايلارنىڭ دە وھضورلارنىڭ بولغان ايدى.

سعيد بن زيد حضرتلارنى مسلمان بولدىغىنە، قىرىشلىرى طرفىدىن بىك كۆپ عذاب كوردى. اوزىنى، اوزانى وقتلار بوغاولاب توتدىلەر. سوڭرە ھىش بىرىنىڭ انىن مەنەنە گە ھىجرت ايتوب، رسول الله ايلە، بىردىن باشقا، ھىمە قىزولارنىڭ بىر ابر بولدى. بىسەر واتەھىسى وقتىدە دشمان احوالىنى تفتىش ايجون، طلحة بن عبىدالله ايلە بىر ابر شام طرفىنىڭ بىر لىگانلار اوزلارنىڭ بىر سوھىشىدە انلىغان غىبەت لىدىن اولوش بىر لىگان ايدى. سوھىشلەردە، ھىر وقت، رسول الله نىڭ آلدىنە، نمازلار دە انىڭ آرتىدە توررايدى رسول الله طرفىدىن سعيد بن زيد ايلە ابى بن گەب حضرتلارنى خدائى دوست و آخرتىك قىرىش قوشلغانلار ايدى (۱).

(۱) رسول اکرم حضرتلارنى، اهل اسلام آراسىدە الفت، محبت و اتفائى آرتىدۇق اوچون صحابەلارنى بىر بىرىنى قىرىش و خدائى دوست قىلا ايدى، بونىڭ اوچون رسول الله، دوست قوشىلاچۇق آدملىرىنى چاقۇرۇپ: «سۇلار، بىر بىرىڭلەرگە دۇنيا آخرت قىرىش اولۇرسۇز» دىوب، بىر بىرىنىڭ سلام و يىرۇپ كۆرۈشۈرگە بىورە. صحابەلەر دە، بىر بىرىلە كۆرۈشۈپ دوستلارنىڭ ايدى. الرياض النضرە ج ۱ ص ۱۵.

سعید بن زید حضرتلری صافی قلبی، کورکام خلقی، طوهری سوزلی، عابد، زاهد، خلق فاشنده محترم، مجاب الدعوة بر ذات ابدی، دنیا درجه لربنه الثقات ابدی، انعام و نفعه لربنی «می»، کشی حقیق بیک صافلانه، فولندین کیلگان قدر باشقارغه باردیم ایدرگه طر شه، چن بخش کورکالی کشی ابدی.

حضرت سعیدنک کوفه طرفنده همه مدینه باندی براری بولوب، شونده معیشت ایتمکده وشوناردین فائده لیمکده ابدی. یر حقدی اوشبو واقعسی منقولدر: هر وقت اروی اسمای خاتون، حاکم حضورینه باروب: «سعید یر منی ابدی» دبه شکایت ابدی، حاکم چافروب صوراشقده، سعید بن زید حضرتلری: «مین رسول الله دن - بر گمه بر قارش قدر یر فصب اینسه (کوچاپ آلسه) قیامت کوننده، موبینه وبال بولوب ناهلبور - دیوب ایشتم شونی ایشتمکن صوگره، مین باشقارنک برلربنی فصب ایدرمن می؟» دیوب نه بیدی. حاکم، حضرت سعید که بیدین ایدرگه بیوردده، بیدینی آفرسینوب، یرنی خاتونغه قالدردی. فقط یر نیجه وقتدین صوگره خاتونغه آفت ایشوب، کوزی صونراوب بورطنده بولغان قیومه بقلوب وفات بولدی. حضرت سعید مجرددن ۵۱ نهچی پلده یتیم باشندن اوزوب، مدینه باندی اولان بونده وفات ایتمش، مدینه گه کلنورلوب، سعید ابی و فاض، عبد الله بن عمر حضرتلری طرفندن تکفین و تجهیز ایتلشدر.

* * *

حضرت سعیدنک آناسی زید بن عمرو عقللی، دیانتلی، طالب حق بر ذات بولوب، جاهلیت زمانده یتیم مکه خلق بوتلرغه عبادت ایتدکن زید بوتلرغه عبادت ایتمکن، بوتلر اسمینه چالتمش قربان لربنی آشامندن صافلانه ابدی. اوزی توعید بولینی نوتقان، پیغمبرک کیلودن

تلك رسول اکرم حضرت تلمبله کور شکان، «ابراہیم (علیہ السلام) دینی ایله همل قیلوچی، بالغز مین من» دیه سویلی اییدی. بر وقت شام طرفینه کیتوب، یهود، نصاریٰ علمای ایله صحبت ایتوب، دینلرینی تبک شروب یورسه ده، لکن دینلرندی خشنود بولماغان و اعتقادلرینی قبول اینماگان اییدی. اوزی نیوندی بئش بل مقدم، شامدن قاپنوده، خریستیانلر طرفندی قتل ایدلگان. بونک حقیقه رسول الله (صلی الله علیه وسلم): «زیب یالغزی، بر امت اوله رف قوباریل چقدر» دیه خبر ویر مشدر (۱). زیندنک بایناق شعرلری بولوب، کوبره گری توحید، جاهلیت عادتلرینی انتقاد، مناجات و استغفار دین عبارتدر.

ابو عبیده بن الجراح (رضی اللہ عنہ)

ایک نیک ایمانہ کبلوچیلر دین، عشرہ مبشرہ نیک بری اولان اوشبو
معترم ذات نیک نسبی (ہامر بن عبداللہ بن الجراح بن ہلال بن وہب
بن ضبہ بن العارث بن فہر) درکہ نسیلری فہر در رسول اللہ ایلہ فوشیلہ در.

کینہ سی ہم باباسینہ نسبت ایلہ ابو عبیدہ بن الجراح دیہ معروف در.
ابو عبیدہ (رضی اللہ عنہ) جاہلیت زماند، اشکلی جہامت خاہ ملرن دین
صانئالا، خلق آراسندہ: «تربیش نیک دامی لری (فوق العادہ اوتکون
اشکلی لری) ابوبکر ایلہ ابو عبیدہ» دیہ سوبیلیر اینی (۱). طوغری
فکرلی، حقنی بیک نیز آ کلاوچان بولد یغند، رسول اللہ ص قرآن واسلام
دینی حقندہ اولان معلوماتی بر مرتبہ ایشتب و شول وقت حقیقتی آ کلاب
ایمانہ کبلگان اینی.

ابو عبیدہ حضرتلری اولاہبش یوزینہ، سوکرمہ مدینہ گہ مہجرت اینوب،
رسول اکرم حضرتلر یلہ بارچہ صوغش لردہ حاضر بولوب، صوغش عامنہ
مہارنی، فہر مانغی ایلہ، اہل اسلامتہ بیک کوب خدمت وفائدہ لری اینی.
احد صوغشندہ صبر وثبات کوستردی. ہمدہ رسول اکرم حضرتلرینک
مبارک یوزینہ بانقان تیمور کیوم آلقہ لرینی (حلقہ لرینی) با گہ اوقنی
تشلری برلا چفار دیغندہ ایکی تشی صنوب نوشکان اینی.

ابو عبیدہ حضرتلری بتون وجودی، بتون فکری ایلہ اسلام خدمتینہ
ویرلوب، ہر وقت اہل اسلام مصالحتی ایہون طر شد یغند، رسول اللہ:
«ہر امتینک بر امینی (طوغری و انابتی گشبیسی) بولہ، بو امتنک امینی
ابو عبیدہ در» دیہش اینی (۲). شونلقند اصحاب آراسندہ «امین الامتہ»
لقبی ایلہ معروف اینی.

رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم) وفات بولوب، خلیفہ صابلا و حقندہ
اختلاف چیقندہ، ابو عبیدہ حضرتلرینک کوب خدمتی بولدی. حضرت

(۱) اشور مشاہیر الاسلام ج ۳ ص ۵۰۴ (۲) صحیح بخاری ج ۳ ص ۵۱

ابوبکر، ھەر ایلہ ابوھبیدہ حضرتلار بنی کوسر و ب: «اوشبیر ایکی ذاندھ
برینڈ خلیفه بولمقبینہ راض من. نلاسه گز فاپوسینہ بیعت و بر گز» (۱)
دیوب خلیفه لك گه لایق اید کینی آکلانقان ایدی.

ابوھبیدہ حضرتلارینڈ ایك بیوک خدمتی، حضرت ابوبکر و حضرت
ھەر زمانلارندہ بولدی. بعض وقت بتون اهل اسلام ھسکرینڈ باھندہ
توروب، بعض وقت خالد بن الولید حضرتلاریلہ ہراہر بولوب، بتون
شام اطرافلار بنی فتح ایدوب، اسلام مملکتینہ قوشدیلر.

ابوھبیدہ حضرتلاری، ھول طرفلارده بش سنہ قدر، تدبیر و ترتیب
ایل مشغول بولدی. کبچہ کوندز اجتهاد ایدوب، مملکتینی اصلاح ایتدیرگه،
خلف ایچون فائده لی نظاملر چیغاررضہ طرھدی. بتون شام خلقی، آنک
تدبیرلرین، عدالت و مرحمتلرین غایت ممنون و راضی بولدیلر. حتی
اوزلرینڈ اولدہ گی پادشاملری و دیندہ شاری بولغان ھرنل، یا کبیدن
اوزینہ تابع بولوررضہ دعوت ایتدکده. شام خلقی قبول ایتدیلر، اهل
اسلام فولندہ فالھقنی اختیار ایتدیلر.

ابوھبیدہ حضرتلارینڈ اجتهاد و مرحمتلرین باھقہ بانھقہ خلقلارغہ
الوش چقیدی. بر وقت مدینہدہ نۆنلی آچلق بولقدہ، شام طرفلرین
دورت مک بوک اشلق چیوب مدینہگه بباردی (۲).

شامدہ امیر بولوب توردیقندہ، ھرنورلی غنیمت، جزیه (تولار)
ویاھقہ اورنلرین کینگان ماللر، اوزینہ چبولوب نورسده، آشاواچچو،
کبوم سالومده تسکلسز گنه ھعیشت ایتد ایدی. حتی بغشبراق معیشت
ایتونی اوتند کلرنده، بغشی کیونورگه نورگل، بلسکه بغشی اھلرگه طرھشوررضہ
کبرهک اید کینی آکلاننوب: «رسول الله وفتنہ اولان معیشتہمنی اوزگه رنورگه
راضی دگلمن» دیه جواب ویر گان ایدی

(۱) الاستیعاب ج ۲ ص ۴۶۰.

(۲) ابوالفدا ج ۱ ص ۱۶۳، ابن الاثیر ج ۲ ص ۲۱۵.

حضرت ھەر (رضى الله عنه) غلبه وقتىدە شام طرفىدە باردىغىدە، ابو عبيدە (رضى الله عنه) نىڭ ابو يىنە كرۇب، احباب و جهازلارنىڭ بىك تىكلەسز ايدىكىنى كورگان، اشارەدە قانقان ايسىك ارگنە كىتىرگانلار. شول وقت: «اى ابو عبيدە! سىنىن باھقە مەزنى، دنيا اوزگارنىدى» دەپ ايتىسكان ايدى. ابو عبيدە ھىزىرتلارنى بىتون ھەرىنى مەسلمانلارنىڭ مەسكىتلىرىنى آرندىرو، دىن تارانو، اهل اسلام غە خدمت ايدىوگە صرف ايتىشىدۇر. كۆب ذانلارنىڭ ماللى بولماقلىرىنى، راحت باشامقلىرىنى، شىب اولمش ايسەدە، اوزى مال جېوفە قىزىقامشىدۇر. اوزىنىە بىت المالىدىن وظيفە ايدوب آلمش، ياكە باھقە بول ايلە حاصل ايتىش ماللىرىنى دە حاجت قىد اوزىنىە آلوب، قالغانىنى اهل اسلام فائىدەسىنى، فقېر و مېخناچلارغە تارانە ايدى.

بىر وقت ھەر الفاروق ھىزىرتلارنى «اوز بىك حاجت اورنلارغە توتارسىن» دەپ دورت بوز آلتون بىبارگان. ابو عبيدە ھىزىرتلارنى آلتونلارنى آلقان دە، شول سەھت تارانوب بىتورگان. سوڭرە مەاذ بېجىل ھىزىرتلارنى دە شول قىد بىبارگان. خانونى سوراب آلقان ايكى آلتوندىن باھقەسىنى، تارانوب بىتورگان. بونى ھىزىرت ھەر ايشىتىدە: «اللهم الله، مەسلمانلارغە، ازىشبولر كىبى بىغشلىق سويۇچى، باھقەلر فائىدەسىنىە طر شوچى ذانلار وىردى» دەپە اللەغە تىشكر ايتىسكان ايدى (۱).

ھىزىرت ھەر ابو عبيدە ھىزىرتلارنى مەنوب بولدىغىدە: «اگر ابو عبيدە سلامت بولسە، اوزمىن سوڭرە خلىفەلىكىنى، آڭا وصىت ايدىر ايدىم» دەپىشىدۇر (۲). ايسىكچى وقتىدە، ياندى اولان ذانلارغە قاراب: «ھىزلر، نرە تلار ايدىگىز؟» دەپ سورىغان. آرادىن بىرى: «اوشبو ايو طولوسى آلتونم بولوبدە، شونى اللە بولىنە توتسەم ايدى» دەپى. ايكىنچىسى: «مىنم دە اوشبو ايو طولوسى جوهر و اينچولرم بولوب، اللە بولىنە توتسەم.

(۱) كىز العمال ج ۶ ص ۲۲۹.

(۲) كىز العمال ج ۶ ص ۴۱۸.

معتاد چاره و بر سهام ایسی» دیدی. شول وقت حضرت عمر سوزگه کرشوب: «مبین اوشبو ابو طلووس، ابو عبیده بن الجراح گبی کشیلر بولونی ایستهر ایدم» دیدی (۱).

ابو عبیده حضرتلری اوزن بویلی، آربی گه وده لی، سیره ک - قاللی، یا کافلری ایستز ایدی. آچی بوزلی، کورکام خلقلی، طوفری سوزلی، تبره فیکرلی، هاید، زاهد، ملایم، مهر بانلی، مملکت تدبیرینه، صوفش هلملرینه ماهر، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) ننگ سوزلریله همل ایدرگه، اول سویگان خلقلر ایله خقلانورغه هایت اخلاصلی، هر جهنم رسول اکرم حضرتلری مینون بولورلق ره وشدنه بولورغه طارشه ایدی. هر وقت رسول اکرم حضرتلری ده: «اصحابنک هر فایوسنده، مؤاخذه ایترلک خلق بار، مگر ابو عبیده» دیمشدر (۲).

هر صوفشده، عمر و بن العاص مسکری ایله ابو عبیده حضرتلرینک مسکری برگه، قوشلقدنه، بعض تدبیرلر خصوصنده اختلاف چیقدی. ابو عبیده زوراش بولماغانده، نزاع و اختلاف ایتمکینی مناسب کورمای: «رسول الله اتفاق ایله حرکت ایدرکز. اختلاف ایدرشما کز، دیوامر ایندی. شونلقدن مبین اطاعت ایتماسا کده، مبین اطاعت ایتمه من. اش، سز نله گانچه بولسون» دیوب تدبیرنی هر و بن العاص غه طابشدری (۳).

ابو عبیده حضرتلری، اخیر عمرینه قد شام مسکرینک رئیس و قوماندانی بولوب، هجرتدن ۱۸ نچی مننده وبا ایله وفات بولدی. وفاتنده ۵۸ یاشنده ایسی. بالالری ونسلنی فالمادی. اوشبوربا و طاهرون، همواس اسملی قریده باشلانیدیقندن «طاهرون عمواس» دیه مشهوردر.

(۱) الریاض النضره ج ۱ ص ۳۱۱، (۲) الاصابه ج ۴ ص ۱۲.
 (۳) بو واقعه دن صوگره رفیق بک عظم حضرتلری، اوشبو سوزلرنی یازا: «ابو عبیده حضرتلری اسلام دینینه و سلماتارغه خدمت ایدرگه، ثوابلی بولورغه اخلاصلی بولوب، امیرلک که دنیا درجه لرینه ایسی کیتمای ایدی. عمر و بن العاص حضرتلری ایسه، امیرلک که و دنیا درجه لرینه ده اخلاصلی بولوب زوراشلر اشله ب آدملر ناشنکده، زور بولورغه، دنیا و آخرت درجه لرینی نایغه هر یص ایدی». اشهر مشاهیر الاسلام ج ۳ ص ۵۱۶.

ابو عبیده حضرتلری نڭ آورو ی باشلانده، مسلمانلرنی جیوب، اوشبو سوزلرنی سویلادی: «میین سز گه بعض نرسه لرنی وصیت ایندم شونڭ ایله، عمل اینتسه گز خیردین (طوفری یولندن) آپرلما سز. نوازاز گزنی بتوشدیر وب اوفو گز. ز کاتار گزنی و بر گز. رمضانده روزه تونو گز. نفل صدقه لرده و بر گز. حج قیل گز. بر بر یگزنی بخشیلق هه دیلا شگز. بر بر یگز گه همه الوغ لار گز هه، خیر خواه بولو گز. خیانت دین صافلان گز. دنیا ایله گنه یوانوب فالما گز. زیوا بر آدم دنیا ده مک بل باشا سده، بر کون مینم اوشبو حاله گیل چک. الله تعالی، آدم بالارینه مولوم تقدیر ایندی. آنلر همه سی موله چکلر. آنلر نڭ اېڭ عقلی سی، الله هه اطاعت ایدوب، قیامت اوچون کوبره ک عمل ایتکائی در. سلامتک ده همه الله نڭ رحمتنده بولاسز» دیدی سوگره وفات بولدی (۱).

ابو عبیده حضرتلری وفات بولده، آنڭ اورنده امیر بو ابوب قالغان معاذ بن جبل حضرتلری توروب اوشبو خطبه نی سویلادی: «ای جهامت! گناهلر گز دین، کیمچیلکلر گز دین، چن اخلاص ایله الله هه توبه اینو گز: زیوا اخلاص ایله توبه ایتکان، خطالارینه اوکنگان ذاتلرنی جناب حق هغو ومغفرت ایتهر. بر بر یگز ده حق گز، بور چکز بولسه، شونلرنی و بر گز. زیوا بندهلر، کشی حق ایله، تونفن بولا چقلر. اگر بر بر یگز ایله بوز ولوشقان تاهلا شقان بولسه گز، کور شوب کیلوش گز. مسلمان قونداشنی اوچ کوندن آرتق تاشلاب نورنی تیوش تو گل.

ای جهامت! الوغ بولغان اسلام دینی ایله یمین ایندم: سز لر، ابو عبیده بن الجراح حضرتلر نڭ وفاتی ایله زور مصیبتلی بولد یگز. مین هم رنده، بونڭ قدر بخشی کوکالی، کیمڭ خلقی، هر نورلی بوز و نفلردین صافلانوچان، الله حضورینه وقیامت که بارودین قورقوچان کشی گورمدم. همه خلقنی بو قدر سویوچان، خلق فائده مینه بو قدر طرشوچان، بو قدر خیر خواه بولغان ذاتنی ده کورگانم یوق ایندی، اوشبو معنرم ذات هه دها قیل گز. الله تعالی نڭ رحمتنده بولسون» دیدی، سوگره جنازه اوقوب، تکفین نجهیز ایندی (رضی الله عنوم).

همزه (رضی الله عنه)

مشهور صحابه لردن بواغان همزه بن عبدالمطلب بن هاشم حضرتاری، رسول الله ﷺ آناسی ایله بر طوفمه قونداشیدر. باشی رسول الله ﷺ الوغ بولوب، ایکیسی ده ثویبه اسملی کنبزه کدن اید کلرندن، رسول الله ﷺ سوت قونداشی ده بولادر.

حضرت همزه غیبرتی، آرسلان بوره کلی، توغری موزلی ایدی. فریش ایچنده ایگ الوغ نهرمانلردن وهرمنلو ذاتلردن سانالا ایدی. جاهلیت وقتندن اوق آوغه بوزرگه اخلاصلی بولوب، بوش وقتلرنده حیوانلر فوشلر آلامق ایله مشغول بولا، آودن قایتدینگ، هر وقت کعبه شریفنی طواف ایدوب، ایوینه قایتنه ایدی. هر وقت آودن قایتوب کلدیکنک، ابو جهلنک رسول الله ﷺ مسخره ایندکینی ایشدوب، تولنده فی اوق پایه سی ایله ابو جهلنک باشنی صوفوب بارغان وشول وانهدن سوکوره، پیغمبرلکدن اوچونچی یلده، ایمانغه کیلگان ایدی. حضرت همزه (رضی الله عنه) ایمانغه کلدکدن سوکوره، رسول الله ﷺ و مسلمانلرغه الوغ شادلق وزور تاپانچ بولدی. هیچ کمدن قورقماي، هر یرده اسلامنی آچبق سوپلاب بوردی. رسول اگر م حضرتلر بنگ مجلسلرینه ملازمت ایدوب، مشرکارنک ضررلرندن صافلارغه طرشدی. برنچی مرتبه مشرکارگره آچبقدن قارشو توروب، غیرت گورسه توچی اوشبو ذات بولدی.

حضرت همزه ننگ غیبرتی، فدا بیلکی شول قدر ایدی که بر وقت حضرت عمرنک رسول الله ﷺ حضورینه کلدیکنی کوردکنک، بتون صحابه لر: «هر غیبرتی کشی، همه مزی هلاک ایدر» دبه نورقوب توردقلرنده حضرت همزه «همرنک نرسه سندن قورقه مز. اگرده بغشیلانی ایچون کیلسه بیک

بخش، رحیم ایتمسون، یونس، اول قلع کوتارگانچی، بن آنک باغشی
اوزوب برگه نوشوروم» دیمش ایدی (۱).

مدینه گه هجرتدن سوکوره برنچی هسکر، برنچی سوریه، حضرت حمزه
(رضی الله عنه) قوماندانده سفر ایدی. بدر صوغشند، برنچی مرتبه
مسلمانلارنک غالب بولاری حضرت علی و حضرت حمزه لارنک فخر ماناغی
سایه منده بولدی، بدر صوغشند قولینده ایکی قلع توتوب، کوکره گینه
دوه قوشی فاناتی قوبوب، صوغشقه حاضر بولغان ایدی.

هجرتدن اوچونچی یلده بولغان اهد صوغشند، زور غیرت
و فدائیلک ایله صوغشوب، بالسکزی اوتوزدن آرنق مشرکی اولتورگان
ایدی. فقط سوکوره دن وحشی اسلی بر قل پوصودن چوغوب اوزینی
سونگو ایله شهید ایدی (۲). شول وقت دشمنلر طرفندن حضرت حمزه نک
بورون قولاقلری کیمسولگان، ابهی یار بلوب، پوره کی آلینوب پاره
پاره ایتولسگان ایدی. ابو صفیان خانونی هند، بو اشندن شادلانوب، اوحنک
بولغان بدون جهازنی ویاننده بولغان مالنی، وحشی گه هدیه ایتوب
بیردی. مکه گه قایتقدن بنه دن شول قدر پیبرگه وعده ایدی.

لیکن بنون اهل اسلام، حضرت حمزه کبی غیرتلی، اشکلی اولان
بر ذاتنی ضایع ایتدیکلری ایچون نهایت فایغوردیلر. رسول الله (صلی
الله علیه و سلم) حضرت حمزه نی اعضالری کیمسولگان، آیانچ حاله کوردکده،
بیک اثر لنوب مبارک کوزارندن باش آهزوب: «ای قرنه شم! صفا، الله
رحمت ایتمسون. سن فرنداشلرنی رعایه ایدوچی، هم بیک گوب ایزگولکلر
قیلوچی ایدک. الله ایله بیمن ایتیم؛ اگردن الله تعالی نصرت

(۱) الریاض النضره ۱ ص ۲۰۱۹۱) اوشبو وحشی بن حرب سوکوره ایمانه
کیلدی، پیغمبرک دهوی ایتکان، مسیلمة الکنداجنی شول سوکوره سی ایله اولتوب: «ایناغه
کیلگانچی ایگ بخشینی ایتورگان ایدم. ایدی آنک برابرینده، ایگ بیان
کشینی اولتوردم» دیشلر.

ويرسە، سىڭك ايجون انلارنىڭ يىتىش كىشىسىمۇن شولاي ايدىمىز « دېدى. فقط اوشبو واقىدەدەم سوڭرە، سورە نعل اخىرىدە بولغان (فان ھاقتىم فعافبوا بمثل ما هوينتم به ولئن صبرتم لھو خير للصائرين) آيە كرىمەسى نازل بولدى. شول وقت رسول الله (صلى الله عليه وسلم): «بزلر صبر ايتەمىز» دېدى، يەنى ايجون كفارت وېردى. آيە كرىمەنىڭ مەھومى: «اگرده دىمەنارھە جزا وېرسەڭىز، ارىزىڭىزگە قىلغانلارى قىدرلى گنە جزا وېرىڭىز. اكرده صبر ايتسەڭىز، چدام كىشىلارنىڭ صبر ايتولارى بىخشىراق دىمكىر (۱).

رسول الله (صلى الله عليه وسلم) حضورت ھەزەنى اسدالله، سېدالمشھاد لىقىلار بىلە ياد ايتە ايدى.

حضورت ھەزە شوپا بولغاننى ايشىدىكە، بىتون مەدېنە خانولارى: «اوز قىزداشلارمۇدىن ئىك ھەزەنىڭ وفات بولۇپتە مانم توتەمىز. آنىڭ ايجون قايمۇرەمىز» دېيىپ قەھرۇب يىغلاغانلار ايدى.

عباس (رضی اللہ عنہ)

رسول اکرم حضرت بزرگ آناسی ایل بر طوغمه قونداسی عباس بن عبدالمطلب بن ہاشم حضرت لری، رسول اللہ دین ایسی با گہ اوچ باش قدر الوع ایدی.

حضرت عباس بالا وقتده بوغالوب، شول وقت آناسی: «اگرده اوغلم نابلسه، گعبه شریفهنی بفاک ایل فابلاز ایدم» دبه ندر ایسکان، اوغلی نابلسده بفاک ایل فابلاغان ایدی، کعبهنی برنچی مرتبه بفاک ایل فابلاوچی حضرت عباسنک آناسی بولدی (۱).

حضرت عباس فریشتنک طوغری فسکرلی، متانلی (ایلی) خلق فائده سینہ طر شوچی کیشلرندن بولوب، خلق آراسنده «ذوالرای» لقبی ایل معروف ایدی، فسکرلی، عقلی دیمکدر.

جاهلیت وقتنده حضرت عباس هم ابو سفیانلرنک باشلاوی ایل جبر و ظلملرنی بتورمک، مظلوملر گه باردهم ایتمک اوچون مکه شهرنده «حلف الفضول» اسملی بر جمعیت ده یاصالغان ایدی، رسول الله اوغبو جمعیتده حاضر بولوب، سوکرده بونک حقدنه: «عبدالله بن جد هان خانہ صندہ مشاوره ایتموب، فرار ببولسکان «حلف الفضول» جمعیتده حاضر بولدم. شول جمعیتدن منونمن. اگرده شوندا این جمعیت ناسیس ایلوچیلر بولسه، بو کونکده حاضر بولور ایدم» دبه سو بیلگان ایدی (۲).

حضرت عباس فریشتنک الوغلرندن بولوب، اطرافک بولغان قبیله لر و پادشاه لرغه فریش طرفندن ایلیجی بولوب بارمق، مسجد حرامنی همارت و نظارت ایتمک، مکه گه کیلوچیلر گه زمزم ایچرمک آنک تصرفنده ایدی. اوزی مکه نک زور سودا گرلرندن بولوب ساتو ایله یمن طرفلرینه پوری، هر تورلی کبوم کبوم ملک لر و هر تورلی خوشبیلر ایل ساتو ایتمه،

اطرافدىن كېلىگان سوداگرلار اندىن تاوار آلار ايدى. طائف شەرتە زور بىرى وباڭقەسى بولوب، آندە پتوشكان بىشلرنى مەككەگە كەلتۈرە ايدى (۱).

حضرت عباس ايمانغا كېلىمەسەدە مەككەدە وقاتتە، ابو مالىدىن سوئورە، رسول اللەنى ايتك زيارە رعايە وحرمت ايدوچىلردىن ايدى.

بىر سوغشېنە مشركلر ابلە برابر حاضر بولوب، سوغشېنە مسلمانلار

قولېنە اسېر توشكان ايدى. بىردە اسېر توشدىكەندە، باشقە اسېرلر كېيى

حضرت عباسنى دە بوغاولاپ قويدىلر. شول كېچە رسول اللە نك طنېسزلانوب،

بوغولامېنچە ياتدىغىنى بىر صحابە كوردكە: «يا رسول اللە! نە بولدى،

نېچون بوغولامېسز؟» دېدى. رسول اللە جوابدە: «عباس نك، فئان

بوغاولاندىن اغرىنىوى، شكائت ايدوى، مېنىدە بو قومنى قاچردى»

دېدىكەندە، بىر صحابە حضرت عباس بانېنە باروب، بوغاولېنى بوغاتقان.

بىر آز وقت اوتدكەندە، رسول اللە: «عباس نك تاوشى اېشىدماي باشلادى.

نە بولدى؟» دېو سوراشقان. وانەنى خېر وېرىدكەندە: «باشقە اسېرلرنك

بوغاولرىنى دە شولاي پومشاڭز» دېپ ايتىكان ايدى (۲).

اوشبو اسېرلىككەن اوزى وياقن قونداشى قېلى اېچون آتچە نولاب

آزاد بولدى. وشول وانەدە سوئورە ايمانغا كېلىدى. اسلامغا كېلىرىنى

اېشىدكەندە، رسول اللە شادلانوب، ابو رافع اسملى بىر قول ازاد ايتكان

ايدى. فقط ايمانغا كېلىدكەن سوئورە، باشقە صحابەلر كېيى مەپنەگە هجرت

اېتمەدى. ايمانغا كېلىگاننى مشركلردىن باشروب، بىر نېچە يىل ھەرىنى

مەككەدە اوتىكاردى. مشركلر قولېدە توتقن بولغان مسلمانلرھە پارەم ايدوب

ھەدە قىشلرنك بعض ھر كەلتۈردى، رسول كرم ھىزلرنىنە خېر وېرىپ

توردى.

(۱) فتوح البلدان ص ۶۳.

(۲) الاستيعاب ج ۲ ص ۴۹۸.

فتح مکہ مفری وقتندہ، مدینہ گہ ہجرت ایوب چبغان ایدی، بولندہ رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم) حضرت نرینہ اوچرادی، وایک سوگنی مهاجر بولوب حسابلانندی، اوشبو وقتندہ رسول اللہ ایل برابیر مکہ گہ فایتوب، مکہ نك صوفشسز و مشقتسز مسلمانلر فولینہ کر وینہ زور یاردم ایدندی، رسول اکرم حضرت نری، حضرت عباسنی سوہ، انام اور نندہ قالغان قرنداشم دیوب رھایہ و حرمت ایتہ، بعض وقت اوزینہ ہدیہ لر ویرہ ایدی، بر وقت مکز مکہ درهم لك بر بولك پیرگان ایدی (۱).
حقتندہ بر نیچہ حدیث شریف دہ منقولدر:

بر وقت رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم) حضرت نرینہ شام طرفندین، توری قوری بمشدر گلدیکندہ، حضرت عباس (رضی اللہ عنہ) کیلوب کرگان، شول وقت رسول اللہ: «بونعمتلرنی آشارغہ، ایک سو یکلی قرنداشم کیلسہ ایدی، دیوب اللہ دین سورافان ایدم، سز کیلدیکز» دیب آیتکان ایدی (۲).

مسلمانلر طائف شہرینی محاصرہ ایتدکیرندہ، قلعدہ دن بر دہمان چبغوب، بر صحابہنی کوتاروب گیتکان ایدی، شول وقت رسول اللہ: «اوشبو صحابہنی فتولدرغان کشی، جنتک» دیب خبر ببردی، شول وقت زور گودہ لی، بیک تازہ بولغان حضرت عباس پوگروب باروب، ہر ایکسینی کوتاروب رسول اللہ حضورینہ کبترگان ایدی (۳).

یاشدہ الوغ و آھاسی بولسدہ، رسول اللہ بیک اطاعتلی، ہر ویت آنی رھایہ ایتہ، آنک نوغرومنندہ ادب ایل گنہ سو بیلی ایدی، بر وقت حضرت عباسدین: «مزمی یا کہ رسول اللہمی الوغرافی؟» دیہ صورادقلرندہ: «رسول اللہ الوغرافی، مین آلدانراق نوغان دیوب جواب پیرگان ایدی (۴).

بر وقت رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم) حضورینہ کیلوب: «بار رسول اللہ! مین آنانک ایل بر طوغان قرنداشک، ایدنی فارتایدم، اولوم وفتنی یافتلاشدی، بگا فائدہ ویررک نرسہ لرنی اوگراتساک ایدی» دیب کدہ، رسول اللہ: «ای انام ایل بر طوغان قرنداشم دنیا و آخرت بلالرنین سلامت بولمقنی، ہفو ایدلمقنی، اللہ تعالیٰ حضرتلرنین صوراً، اللہ حضورنتہ،

(۱) الاصابہ ج ۶ ص ۲۷۷ (۲) کنزالعمال ج ۷ ص ۶۹

(۳) کنزالعمال ج ۷ ص ۶۷ (۴) مسند احمد ج ۱ ص ۶۹

بئىك قونداش بولمىقىغىنە فائىدە بېرىمەس، اوزىك اېچون گوپەرەك اوزىك
طر شورشە كېرەك» دېيە جواب وېرىمەش اېىدى (۱).

رسول اكريم حضرتلارى وفاتىدىن سوڭرە، حضرت عباس (رضى الله عنہ)
صحابەلر آراسىندە اېىك حرمىتلو كىشىلردىن سانالا، هر وقت رەايە و حرمت
ايتەلر، زور اشلىردە آكئا مشاورە ايتەلر، بىرر وانەە بولسە آنىك فېكرىنى
صورىيار اېىدى. رسول الله ﷺ مەلامت و قىندە، اوڭ طرفىنە حضرت اېوبىكر (رضى الله
عنہ) اولتورە، حضرت عباس كېلوب كرسە اوز اورىنىنى آكئا وېرە اېىدى.
خلىفە و قىلغىندە حضرت ھەر، حضرت ھىمان بولدە حضرت عباس قە اوچراسەلر،
بىنگان حېوانلردىن توشوب، رەايە اېلە اوز اتوب بېارەلر اېىدى. حضرت
ھەر صحابەلر گە وظيفە تەيىن ايتىدكە، رسول الله ﷺ باقىن قونداشى بولغان
حضرت عباس قە هر يىل بىكرمى بىش مەڭ درھم تەيىن ايتىكان اېىدى (۲).

آچلىق بىلدە حضرت ھەر استىسقاغە (الله دىن يغمور نەلر گە) چىغوب:
«اى عباس! بىز اۆلدە رسول الله ﷺ اېلە دەما و تومىل ايتە اېىدك. اېىدى
سېنىڭ اېلە دەما و تومىل ايتەمز» دېيە بىر فسقەغىنە خطبە سوېلەپ، الله قە
يالواروب دەما ايتىكان، سوڭرە حضرت عباس دە مبارەك كوزلردىن،
سقاللرىنە ياشلرېنى آغزوب دەما و نضرع ايتىكان، وشول وقت كوكدە
بلوطلر ظاھر بولوب يغمور ياغمەقە بائىلاغان اېىدى (۳).

حضرت عباس مەھابەت، بېىك اوزون بوېلى، مانور تومىلى، قالىن
تاوشلى، اوزى بېىك قوۋلى و تازە اېىدى. اوز و ئىلغىدىن آط اوستوندە
وقىندە آباقى بىر گە اېرەشە باز اېىدى.

قونداشلىرىنى رەايە ايتوچان، بېىك چومرد، بېىك اخلاقلى، طوھرى
فېكرلى، فراستلى، انصافلى، وفارلى، ئىندىبىن زور و افەلەر بولسە دە
آبدرامى، قاوشامى اېىدى. ھىرندە، ھېچ بىر مرتبە يىمىن ايتىدىكى، مەحتاج
آدمىلرنى ھېچ وقت قايتاروب بېارمىدىكى منقولدر (۴). بايلقى دە بېغشى
بولدىغىدىن اهل اسلام فائىدە سېنە گوپ ياردەملر ايتىكان، بېىك گوپ قىللىر

(۱) مسند احمد ج ۱ ص ۲۰۶ - (۲) ابن الاثير ج ۲ ص ۱۹۵. اوشبو وظيفەنىڭ
مقدارندە ايتىكچى تورلى روايتلار بولسە دە، تورلى وقتلارە تولىچە وېرىلدىكىندىن در.

(۳) صحيح بخارى ج ۲ ص ۱۸۵. ابن الاثير ج ۲ ص ۲۱۵.

(۴) المحاسن و المساوي ج ۲ ص ۶۴.

آزاد اینکان، بر مرتبه ایکی بللق زکاتی آلدن و پروپ قوبغان ایدی. حضرت عباس باشقه لرغه مال طارانونی، مسلمانلر ره یاردهم ایدونی سویدیکی کبی، مال جیمقنی ده سوه ایدی. بر وقت رسول الله (صلی الله علیه وسلم) گه بر طرفین بیک کوب مال کیلد کده، حضرت عباس کیلوب، بدر صوفشی وقتلرند کوب مال صرف ایتد کینی سویلب، اهانه صورادی. شول وقت رسول الله، آلدنده بولغان مال دین آلورغه رخصت ایتد کده، حضرت عباس کیومینه بیک کوب مال تولتوروب، اورنندن توروب کینه رگه باشلادی. لکن آخیر بولدیغیندن نوررغه کوچی پتمادی. سوکوره بر آزینی بوشانوب، کوتاره باشلادنده، بینه کوتاره آلمای باننده بولغانلردن کوتارر گه یاردهم صورادی. یاردم اولمدن ده دخی بوشانوب، فالغانینی آرقاسینه کوتاروب کیندی. شول وقت رسول اگر م حضرتلری ده، مالغه بوقدر اخلاصینه تعجب ایدوب، حضرت عباس نك آرتندن کوزدن بوهالغانچی فاراب فالغان ایدی (۱). حضرت عباس نك انصافی، طوهر باقنی اوستون ایدر گه طارشوی هفتنه اوشبو واقعه سی منقولدر: مدینه ده مسجد باننده حضرت عباس نك یورطلی بولوب، حضرت عمر، شول یورطلی مسجد که هبه ایدر گه، یا که صانوب آلورغه صورادی. اگرده بوللری قبول ایتماسه، یورطلی وانسایروب، ایکنچی بپردن اورن وبره چکنی سویلادی. اوشبو خصوصده آرالنده نزاع بولوب، هر ایسکبسی آبی بن کعب نك حکمینه راضی بولورغه سوز و بردیلر. اول ایسه حضرت عباس فائده سینه حکم ایدوب، اش تمام بولدی. شول وقت حضرت عباس: «ایندی یورطلی مسجد فائده سینه هبه اینه م، طوهر یلقنی اثبات ایچون گنه حکم گه بارهان ایدم» دیدی. حضرت عمرده اوشبو اشدن عنون بولوب، آکامدینه نك ایکنچی طرفین زور اورن هدیه ایدوب ویردی (۲). حضرت عباس نك (رضی الله عنه) اون ایر ویر نیچه فز بالاسی بولوب، هجرتدن ۳۲ نهی بلده ۸۸ یاشنده مدینه ده وفات بولدی. حضرت عثمان جنازه سینی اوفودی. آخیر همرنده مبارک گوزلری ضعیف لنگان و صوفرا یغان ایدی. اوزندن سوکوره بالاسی نك بالالری خلیفه بواتیلر. آنلر حضرت عباس ره نسبت ایله «خلفاء عباسیه» دیه معرفلر در.

حسن (رضی اللہ عنہ)

رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم) نیک اہل بیتند، حضرت علی و حضرت فاطمہ (رضی اللہ عنہما) نیک الوغ اولی، خلفاء راشدین نیک پیشنچہ سی در ہجرت میں اور چوتھی سنیہ دہ، رمضان اور بشتندہ وجود گہ کیلوب، رسول اللہ طرفندین حسن دیوب اہم و برلدی.

رسول اکرم حضرتلری، حضرت حسن فی و برادری حضرت حسین فی بیک سوہ، گوب وقتلردہ مبارک فوجاغبندہ، بعض وقتلردہ ایک باشینہ و آرفاسینہ کونارہ، رسول اللہ صفر دین فایند یغندہ، کیونوب فارشو چبغہ لری، آنلرنی آلدینہ اولتورتوب فایند، بعض وقت رسول اللہ حضورندہ بر بریل اوینبلر، گورہ شہلری آیدی.

حضرت حسن (رضی اللہ عنہ) نوس جہنندین دہ، رسول اللہ بیک اوخشی آیدی. خندہ بر نیچہ حدیث شریف و آیت ایدامشد: بر مرتبہ رسول اللہ، حضرت حسن فی فوجاغبندہ آلوب: «بارب! بن ہونی سوہ من. سنی دہ ہونی و ہونی سوہگانلرنی سوگل» دیدی (۱) ایکنچی وقتدہ، حضرت حسن گہ فاراب: «بو اوغلم سیددر. امید ایدرم، گہ جناب حق حضرتلری، آنک سبیلی، مسلمانلردین ایکی زور فرقہ نیک آراچینی اصلاح ایدر» دیدی (۲). ایکیسی خندہ: «حسن، ایل حسین جنت یکتلری نیک سیدی» دیدی (۳). گوب وقتلردہ، رسول اللہ ہجرہ سندہ بولدقلرنین، آنلرنی مخصوص تربیہ و التفات ایتد، شبہہ لی نعمتلرنی آشاودین صافلی آیدی. بر وقت حضرت حسن، بر صدقہ خرمہ سینی آلوب، آغز بندہ فاینددہ، رسول اکرم حضرتلری، بارمافی ایل آغزندین خرمانی آلوب: «حید جہاغلر بندہ صدقہ دین آھارفا باراماز» دیگان آیدی.

رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم) وفات بولدقدہ، مکزنجی باشندہ

(۱) صحیح بخاری ج ۴ ص ۲۴. (۲) صحیح بخاری ج ۲ ص ۷۱. ترمذی

(۳) مشکاة ج ۲ ص ۴۷۸

ج ۲ ص ۳۰۶

قالوب، آندین سوکروه آناسی حضورنده تر بیده لنگان، حضرت ابوبکر و حضرت عمر زمانده، آنلرنک التفات و حرمتلر بنی کورگان، حضرت عثمان معصور بولقنده، برادری حضرت حسین ایله برابری، حضرت عثمان خدمتنده بولغانلر ایندی.

حضرت علی شهید اینولدکن سوکروه، هجرتده ۴۰ نهچی بلده ۳۷ باهنده وقتده حضرت حسن خلیفه بولدی. آلتی آی قدر خلیفه لک ایندکن سوکروه، اوز اختیاری ایله بتون اهل اسلامغه خلیفه بولونی حضرت معاویه گه تاپشردی. مسلمانلر آراسنده بولغان اختلافنی بتورمک، مسلمانلر نك قائلر بنی آغز مقلدین صافلانمق ایچون، اوزینک حقنی بولغان خلیفه لکنی قریبان ایندی. همد: «دنپاده پادشاهلق ایچون، شول قدر هسکرلرنی، بر بر ایله صومشده بروب هلاک ایتهرگه محتاج نولمکن. الله حضورنده بولغان درجه لرنی اختیار اینتم. اگر خلیفه لک بنم حقم بولسه ده، اللرضای ایچون معاویه گه تاپشردم» دیوب اعلان ایندی. اوزی طرفند بولغان همه کشیلرنی هفا اینتمک، اوزندن سوکروه خلیفه لکنی باهقه گمش گه و صبت ایتمه مک کبی بعض شهر طلر تویدنی. خلیفه لکنی تاپشردقن سوکروه، منبر گه چیغوب غایت اثر لی، فصیح بر خطبه سوبلاب، اثر لی سوزلری ایله شونده حاضر بولغان بتون کشیلرنی یغلانندی.

حضرت حسن (رضی الله عنه) اوشبو هالی جنابلی، اهل احلام و صلحتنی ایچون اوشبو قدر فدائیلگی ایله، رسول الله نك: «اوشبو اوغلم سیددر. امیک ایندرم، که جناب حق آنک سبیلی، مسلمانلر دن ایکی زور فرقه آراسینی اصلاح ایندر» مفهومده اولان حدیث شریفنی تصدیق ایندی. حضرت حسن نك خلافتنی تاپشردقنی، نیچه یللردن بیر لی مسلمانلر آراسنده دوام اینتکام قلنه، اختلاف نك بتوبنه سبت بولدیغندن، اوشبو اشدق بتون اهل اسلام مننون بولوب حضرت حسن گه رحمت اوقودیلر. شول یلنی «عام الجماعة» دیوب آنادیلر. خلیفه لکنی تاپشردقن

صوگره هر بل حضرت معاویه طرفندین بر میلینون درهم آنچه ویروب
 نورادی (۱). حضرت حسن اوشبو وقتدین صوگره مدینهده توروب،
 هجرتدن ۴۹ نهی یلده ۳۶ یاشنده وفات بولدی.

شمائل: اورنهچه بوبلی، آف گوزهل بوزلی، ابری سو با کلی،
 کینگ کوگره کلی، ناره کوزلی، بودره ساچلی، زور سقاللی، سقاللی فاراغه
 بو یاب بورر ایدی. هالم، سوزگه ماهر، دبانلی، تواضعلی، ندبیرلی،
 کورکام خلقلی، چدام طبیعتلی، چومرد، فقیر مسکین لر گه بیک مهر بانلی
 ایدی. «مین بیت اللهغه پایاو اولارق بارمای، اللهغه بولقوفه اویلامن»
 دیوب پایاو اولارق مدینهده مکه گه باروب حج اینکاج ایدی.

چوماردلی فوق العاده بولوب، عمر نده ایکی مرتبه قولنک بولغان
 بتون مالنی الله یولینه صدقه ایندیکی، اوچ مرتبه بتون مالینک، حتی
 بورط نرسه لر بنگده بارطیسنی الله یولینه ویردیکی منقولدر (۲). بر وقت
 قاتقاج ایکمک اشاب اولتروچی فقیر آدملر بانندی اوتدیکنک، حضرت
 حسین آشارغه چاقر خانلر. اطنین توشوب، آنلر ایله بر ابر آهادندن
 صوگره، شول فقیرلرنی اوز خانه سینه چاقروب، تورلی نعمتلر ایله
 صیلاغان و همه سینه هدیه اولارق کیوملر ویروب اوزانوب: «بو آدملر،
 فوللر نده بولغان بتون نعمتلرینی بزرنگ آلدیمنزه کلتورگانلر ایدی. بز
 ایسه فولمزه بولغان نعمتلرنگ بیک آزینی قنه اونلرغه ویردک» دیمشدر.

بر وقت مدینهده قیمتی بر پورت صانوب آغان، بر نیچه وقتلر دن
 صوگره، بورط صانوجیلرنگ محتاجلقغه فالغانلر کوردکده: «بگا
 یورطلرینی صانولری خیرلی بولغان ایمش» دیوب، یورطلرینی
 اوزارینه فایتاروب، هدیه ایوب بیر گان ایدی، بونلر دن باشقه فقیرلر
 وامل اسلام فائده سینه بر مرتبه اون مک آلتون، بر مرتبه ایلی مک
 درهم، بر مرتبه یوز مک درهم، بر مرتبه مک قوی، مک آلتون، بر
 مرتبه بیش یوز آلتون ویردیکی معتبر سیر و تار بیخ کتابلرنگ مذکوردر.

حضرت حسن قابقاسینہ و آلہ دینہ کبیلگانہ سائلنی اصلا بوش
قایتاروب بیارمی: «الله تعالیٰ حضرت نوری، بگا و برہ تورغان نعمتلرینی
توفقاتنی. اللہ بر فرسہ صورادقندہ، بوش فایتونی نلہ میم. شو نلقند
اوزیمہ کبیلگانہ کشیلرینی ده بوش بیاررگہ نلہ میم.» دیہ ایدی.

لیکن حضرت حسن اوزی شول قدر جو مرد بولسده ده، صانو آلو
اغندک بیک دفتلی، بر درم آفچه نی ده آرتق و بر مز ایدی. بر وقت بر
آدم: «سزار معتلرغه بیک کوب ماللرینی آیامیچہ، صرف ایتہ سن. اما
صانو آلودہ بیک نچکہ لیسز، بونک حکمتی ندر؟» دیہ صوردقلہ حضرت
حسن (رضی اللہ عنہ): «آدمارگہ یاردم ایتہک، نبوشلی اورنلرغه مال تارانق
کمالاندین در. صانو آلودہ التفاسزلق، آلدانو، عقلت واحمقلقدین در»
دیہ جواب و برمش ایدی.

حکمتلی سوزلوی: «عقاسترکشی ده ادب، دینسزکشی ده انصاف اولمز.»
«کشیلک، اوزگنی اصلاح ایبررگہ، طریشق ایل اولور.» «انسان ننگ عقلی باشقہلر
ایله بغشی معاملہ سندن، سوز باشلاوندین، بوش صوراوندین معلوم
بولور.» «ساران کشی ننگ مالی، آبر ویندین قدرلرک اولور.» «کشیلک
درجه سی، بغشیلقلرینی فائدہلی ایشارینی تانوب، شونلرغه اقدام ایتو،
یمانلقلرینی تانوب، شونلردین طیولا آلویندین معلوم اولور.» «هلمسز
آدملر، علم شرافتیندین و هام محبتیندین بتونلی محروم اولما شونلر ایچون،
بولورندہ بغشی سوزلر یازلقان کاندلرینی بولسده صاقلارغه نبوش.»
«چن استقامتلی آدملر، یمانلرغه ده بغشیلق ایل، معاملہ ایبرلر.»

اول وقت اولان مسلمانلر ننگ هر جهتین باشقہ مانلر دین او متون، بای
بولورینی بر یہودی کوروب، حضرت حسن گہ: «بو دنیا مسلمانلرغه زندان
دیورسز، اما حاضر ده بون دنیاراحتلری ده سز ننگ قوللدر» دیدک، حضرت
حسن: «بغشی مسلمانلرغه الله ننگ جنتده بیر هاک نعمتلرینہ، درجه لرنہ
قاراغانده، بوندہ اولانلر زنداندہ فی کبیلدر» دیہ جواب و برمشدر.

حسین (رضی الله عنه)

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) نك اهل بیتند، حضرت علی و حضرت فاطمه (رضی الله عنهما) نك ايكچی اولغلی در. هجرتدن دورتنچی سنه شعبان آبدنه طوغدی. آناسی طرفندن حرب دیو آنالمش ایسه ده، رسول اکرم حضرت نوری اول اسمنی بارانمای، حسین گه آلماشد رفاه ایدی.

حضرت حسین، بر اداری کبی رسول الله صوبکی بولوب، کوب اعضالری رسول الله اوغشی ایدی. رسول الله وفاتده بدنچی باشنه بولوب، بر نیچه حدیث شریف روایت ایتمشد.

بسر وقت رسول الله: «حسین مینم، حسین علی نك در» دیمش ایدی (۱) وانعا حضرت حسین باش وقتندن اوقی رسول الله کبی ملایم، صبرلی، صلح صویوچان بولوب، حضرت حسین ایسه آناسی کبی غیرتلی، شدتلی، مستقل فکری، بیک طوغری ایبوچان ایدی، بر وقت حضرت عمر خلیفه وقتنده، منبر گه منوب، خطبه اوقورغه باشلا دیغنده، باش بالا بولغان حضرت حسین منبر بانینه باروت، یوقاری منوب: «بنم آنام نك منبرندن نوش، اوز آنانک منبرینه کیت!» دیمش. حضرت عمر: «آنام نك منبری یوقی شول» دیبوچ حضرت حسین نی بانینه اولدورنمش ایدی (۲).

حضرت حسین رسول الله صوگره، آناسی حضورنده تربیه لندی. حضرت عثمان وقتنده بیایناق خدمتدر ایدی. صوگره حضرت علی ایله برابر، بارچه صوغش لرنده حاضر بولوب، آناسی کبی غیرتلی، آرسلان بوره گلی بولد یغندن بیک گوب خدمتدر ایتمش ایدی.

(۱) ابو داود ج ۴ ص ۵۷

(۲) الاما ب ج ۲ ص ۱۵

حضرت هلی نك وفاتندن سوئره، برادری حضرت حسن ایل برابر،
کوفه دین مدینه گه نایتوب ۶۰ نچی سن گه قدر شوئده تور دی، ۶۰ نچی
بلده، حضرت معاویه وفات بولوب، اورینده بزید اورنلاشدقه، برنه
قدر الوغ صحابه لر ایله برابر، حضرت حسین ده بزید گه بیعت ایتمه دی.
مدینه دین مکه گه کوچدی. مکه خلقی ایسه اول وقتده فی مسلمانلر نك
ایك قدر ایسی، رسول اگر م نك بسالاسی بولغان حضرت حسین نك
گبولوبنه غایت درجه ده شادانوب، تعظیم ایله قارشو آلوب حرمت
ایندیلر، نمازلرینی آنك آرتنده او قودیلر.

شول وقت کوفه خلقی تکرار ایله چیلر و مکتوبلر یباروب، حضرت
حسین خلیفه لک گه دهوت ایندیلر. بزید کسبی بر فاسق نك اهل
اسلامغه خلیفه بولوبنه مسلمانلر نك راضی اولمیه چقلرینی سویله دیلر.
حضرت حسین طرفندین کوفه گه بارغان کشی گه، یکر می مک قدر گشی،
بیعت ایندیلر. سوئره حضرت حسین (رضی الله عنه) اهل اسلامغه بر
خدمت اینمک نیت خبر یه سی ایل، کوفه گه کوچر گه فرار و بر ب ۷۲ کشی
ایله مکه دین کوفه گه سفر ایندی. شول طرفده بولغان خلقلر نك تلوی سببلی
خلیفه لکنی قبول اینمکچی بولدی. بزید بو خبرنی ایشتد کده عبد الله
اسملی بر ظالم کشینی کوفه گه والی اینوب، نیندین حضرت حسین گه
قارشو هسکر یباردی او شبو عبد الله کوفه گه باروب، حضرت حسین گه
بیعت اینوچیلرنی توتوب اولتورر گه، عذاب قبولورغه باشلادقه، کوفه
خلقی اتفافلرینی بوز دیلر. بیعتلرینی فایتاروب آلوب حضرت حسیننی
بالغز قالدیلر، وفاملرینی ایندیلر. کوفه ده اشنی تمام ایستکاج،
بزید هسکر می حضرت حسین گه قارشو چغوب آنلرنی معاصره ایندیلر.
اوزبنه هم بولد امار بنه بیک کوب اذا وجفا ایندیلر. بولده صوغه محتاج
بولوب فالتلرند، بر ایچار لک صو و بر مه دیلر، بر نینجه تورلی سوزلر
سویله سده قبول ایتمه دیلر. حضرت حسین (رضی الله عنه) بزید هسکر نك

بو انصاف سزاقلارنى، ئە قىر بەشى سوزلار سويلەيدى دە تىلغا ئالغاندىن كېيىنكى كۆردۈگەن، ئانلارغا قارىشى نورۇغە، خى بولمىدە جاننى قىر باغ ابىنكاچە خىرت گوسىررگە قىرار وپىردى. بولمىشلىرى دە: «بىزىر حضرت حىسەن دىن سوڭرە دىنبا دە نورۇغە نىلامىز. رسول الله و حضرت حىسەن عىزەتتە اوزىمنى قىر باغ ايتەمىز» دېيىپ بىر كىشىلىرى قالغانچە حضرت حىسەننى ئەمەيە ايدىپ، بىزىپ عىسكىرىنە قارىشى نوردىلار. بىزىپ عىسكىرى پىغمبىر مىز بالاچىنە انصافسىز، ظالم دىشمەن كىبى مەاملە ايتىدىلار. آنىڭ ياندى بولغان ابىڭ قىرلى كىشىلىرى اولتوردىلار. حضرت حىسەننىڭ اوزىنى بىك گوب بىرلىرىن جىراحتلاپ، سوڭرە مېبارك باشىنى كېسىدىلار. حضرت حىسەن (رضى الله عنه) كوفە ياقىنىدە «كىر بلا» اسملى اورىدە (۶۱ نچى بىل ۱۰ نچى مەرمە، ۵۶ يەندە) غايەت آيانچ صورتدە شەھىد بولدى.

حضرت حىسەننىڭ مېبارك باشىنى عىبىد الله آلدېنە كلىوردىلار، قولدىنە تاپامى ابلە، آنىڭ مېبارك ايرىلرىنە نورنورگە باشلاغان. شول مەجلىسدە حاضر بولغان صەابەلردىن زىد بىن ارقم، خىرتىكە كېلۇپ، او كىسەپ - او كىسەپ بىغلاپ: «اوشبو مېبارك ايرىلرىنى رسول الله اوبىكانى تىكرار كوردىم. انصافى ائىرى بولغان كىشى بو قىر قىياحت اشىكە باطر چىلىق ايتىياز» دېيىش ايدى.

اوشبو ناھىلى واقعة بىتون اهل اسلامنىڭ يۈرەكلرىنى جىراحتلادى، اوزاق و قىلار حضرت حىسەن اچچون مائىم توتىدىلار. بىزىپ دىن ئەمە وەدە لۇپنە و فاسز بولغان كوفە خلقىدىن نفرت ايتىدىلار. بىك كوب تىقۇ، دىيانىلى آدملىر: «رسول الله (صلى الله عليه وسلم) بالا مى اولتورلىگان شەردە نورمايمىز» دېيىپ كوفە تاشلاپ كېتىدىلار. بايتاننى وققە قىر انلارغا نفرت ابلە قارىدىلار. بىر وقت كوفە طرفىدىن بىر آدم حج گە كېلۇپ عىبىد الله بىن عىم (رضى الله عنهما) دىن: «اھراھدە بولغان كىشى چىن اولتورمە نرسە لازىم بولا» دېيە سوڭدقت: «ھىراقى خلقى چىن فاندىن سوۋال و تىقتىش ايتىلار. حال بوگە اوزلىرى رسول الله (صلى الله عليه وسلم) قىزىنىڭ

اوغلینی اولتوردیلر. رسول اکرم حضرتلری حسن ایله حسین
 حقیقه: - آفلر، دنیاده بئم خوش ایسلی ساچه کلام - دیوبت سوپلی
 ایدی(۱)» دیو جواب ویرمش ایدی.

حضرت حسین دیانتلی، عالم، قرآن اوقورمه، فرض نسیل
 اولان روزه و نمازلارمه و هر تورلی پشیشلیقلر مه بیک اخلاصلی،
 غیرتلی، آرملاق بوره کلی، قورقونی بلمز، اولمان قورقمز، غایت
 طوفری سوزلی: «اوزم بلگاندن بیرلی، هیچ وقت پالغان سوپله گانهنی
 بلمیدن» دبه ایدی. «هنلی، شفقتلی بولوب، باشقلر مه یاردم ایتمکلی
 سوه: «باشقلر مه یاردم ایتمک، بئم حضور مه، نفل عبادتلر نیدن
 سوپکلبرهک» دبه سوپلی ایدی.

بر وقت بر سوپکلی بالاسی، وفات ایتمکده، حضرت حسین
 فایغو اثری کورسته تمه گان. شول وقت سببنی صور دفلر نده: «بزلر
 رسول الله ناک اهل بیت نیدن مز. جناب حق دن بر شی صور دیغمز ده
 بزلر گه ویره در. ایمدی بزلر ده الله ناک تقی بر بنه راضی بولور مه،
 آرتق فایغور ماسقه نبوشلی مز» دیمش ایدی،

خدایچه (رضی الله عنہا)

رسول الله (صلی الله علیہ وسلم) حضرتلر بئک ائک ئلک آلقان خانونی، هه ائک ئلک ایمان کیتروچی بولوب «خدایچه الکبری» دیه معروفدر. نسبی (خدایچه بنت خویلد بن آسد بن عبد العزی بن قصی) در که نسبلری، رسول الله ایله، قصیده قوشبله در. آناسی عامر بن اوئی بالالرن دین فاطمه بنت زائده در.

حضرت خدایچه، جاهلیت خانونلری آراسنده نسب، عقل، ادب، جمال ایله معروف بولوب «طاهره» لقبی ایله یاد ایتوله ایدی. باپلی تجارت ایله ده پاشقه لردن ممتاز، ابو هاله اسمنده اولان اولسگی ابری وفات بولد یغندن سوکوره، شام ویمین طرفلرینه کوران بورتوب ساتو ایتدیه، همه املرینی اوزی کوزه توب حسابلرینی قاراب توره ایدی. بروفقت رسول اکرم حضرتلر بئک کورکام خلقلی، طوغری سوزلی، اشانچلی ایدکینی ایشتمکده، اوز بئک مالی ایله شامغه باروب ساتو ایتوبینی اوتنگان ایدی. شول وقت رسول الله قبول ایدوب، خدایچه نئک میسره اسملی قلی ایله شام طرفینه باروب کوب فائده ایدوب فایده شلر ایدی. حضرت خدایچه، رسول اکرم حضرتلر بئک عقلینه، خلقینه اغلاص و معیت قوبوب، اوغبو وانعه دن بر نیچه وقتلر، سوکوره، اگرده قبول اینسه آثا خانون بولورغه تلادکینی خبر ایدی. قرنداشلری ایله کیکاشدکن سوکوره قبول ایدی. قریش نئک الوغلاری حضورنده طوبلری ونسکاحلری اجرا ایدلیدی. اول وقتده رسول اکرم حضرتلری بکرمی بېش، حضرت خدایچه فرق باشنده ایدی.

حضرت خدایچه عقللی، فرامتلی، ایزگی برخانون بولوب، رسول اکرم حضرتلرینه نسکاحدن سوکوره، عالی برحبات باشلان یغنی سیزگان، آنک هر بر حرکتندن زور سعادت امید ایدوب، آثا خدمتدن جانی راجتله نوب، روحانی برلنت آلقان ایدی. شونلقدن

بتون اشلرن تدبیرنی، مال و دولتارینی رسول اکرم اختیارینه نابشردی. بتون مقصودی آنک رضالغنی نابوب، کوکلیتی خوشنود ایدرگه طر شمدن عبارت بوالدی.

رسول الله، پیغمبر لسکنن نلک، مرا طاعینه باروب عبادت ایله اونکار دیکنده، حضرت خدیجه ده کوب وقت اوزی، بعض وقتلرده بالار بنی بنا کلاب باروب، رسول الله صعبتند بوله، بعض وقتلرده آنک بانند اوزی ده عبادت ایله مشغول بولا ایدی.

رسول اکرم حضرتلرینه، حضرت جبرائیل آوقیلی، برنجی مرتبه وحی کیلوب، تتره ب، قورقوب، حضرت خدیجه یانینه قایتدند: «ای فرنداشم! هیچ قورقمه. الله تعالی سکا ضرر کلتورماس. سن، مسافرلرنی حرمت؛ یتیملرنی، غریبلرنی، فرنداشلرنی رهایه ایته سن. طوغری سویلی سن بلا فضاغه اوچراغانلرغه یاردم ایته سن. اوزکدن راضی ایدرگه طر شه سن، شاید سکا شیطان ایر کلی بولماس» دبه غیرت بیرگان ایدی. رسول الله، اوزینه پیغمبر لک کلد گیتی ده برنجی مرتبه اولارق حضرت خدیجه گه سویله مش، حضرت خدیجه برنجی مرتبه اولارق پیغمبر لسکینی تصدیق ایدوب، ایمان ایله مشرف بولمش ایدی.

رسول الله (صای الله علیه وسلم) نی ودین اسلامنی برنجی مرتبه تصدیق ایدوچی بولد یغندن، اوشبو حضرت خدیجه (رضی الله عنها) نلک بتون مسلمانلر فاشنده درجه سی و شرافتی زور، مننی الوغ، وبارچه خانونلرغه بیوک فخر در.

حضرت خدیجه بیگ هملی، تدبیرلی، رسول الله فوق العاده اطاعتلی و رهایلی ایدی. رسول اکرم خضر نلری، فریش کافر لر ندین هر تورلی اذا جفالر کوروب، آچی سوزلر ایشدوب، کوکلی توشوب، حسرتله نوب قایتدند، حضرت خدیجه فارشو آلوب، خاطر شریفلرینی سوراب، جان راحتلندره چک سوزلر سویله ب، تسلیه و غیرت و برر، قایقولرینی نار اتورده، کوکلینی کوتاررگه، همنی آرندر رغه طر شور ایدی. مالی و جانی ایله چهایه و یاردم ایدوب، ابک آهر حسرتلی وقتلر نده یوانوب، غیرت

و یروپ تروچی اوشبو خانوند، رسول اکرم حضرت ناری ده کامل راضی و مہو ایدی. آنک حقدہ: «خاتونلر نیک خیر لیبسی خدیجہ در» دیمش و جنت سرابی اولہ بشارت (سوینچ) و برمش، ہمہ اللہ تعالیٰ طرفندین و حضرت جبرائیلین آنکا سلام ایر شمرمش ایدی (۱).

حضرت خدیجہ، رسول اللہ ایله برابر ۲۵ سنہ قدر معیشت ایدی. ہجر ندین اوچ یل نیک ۶۵ باشندہ، مکہ دہ وفات بولوب، رسول اکرم طرفندین دفن ایدلدی. وفاتندہ رسول اکرم حضرت ناری، غایت در چہ دہ حسرت نہ ثوب، ابوطالب دہ وفات اولان اوشبو یلنی عام العزیز (حسرت یلی) دیوب آناغان ایدی.

وفاتندین سوکرہ ہر وقت ایسکہ نوشوروب صافنوب سوپلی، بر حیوان بوغاز لادفہ، بعض اعضاءین کیسوب، حضرت خدیجہ نیک دوستلرینہ یبارہ، آنک دوستلری اوز «حضورینہ کیلک کدہ مخصوص التفاتلر کور سندن ایدی، ہر وقت ہر فار چقنی حرمت ایدوب، حالن صور اشوب اوز اندفین سوکرہ»: «اول خانون بز کہ خدیجہ وقتندہ کیلہ ایدی. دوستلرینی یغشی رعایہ قیلحق ایبان علامتی در» دیمش ایدی (۲).

ہر وقت حضرت خدیجہ، رسول اللہ طرفندین مدح ایدلک کدہ، حضرت ہائشہ: «خدیجہ نشاری نوشکان ہر فار چق ایدی اللہ تعالیٰ سز گہ آندین خیر لیبسون و پردی» دیمش بوکا جواب اولمرق رسول اللہ: «یوق، آندین خیر لیبسون و بر مہدی. زہرا بتون خلق، بنی یالقانچی دیک کلر ندہ اول تصدیق ایدی، ایبان گل لوردی بتون خلق بکا اذا وجفا ایتد کلر ندہ، اول بکا پار بولدی، ہمابہ ایدی، بنم ایچون بتون مالغ، اللہ بولندہ، صرف ایدی. ہمہ جناب حق، بکا، آندین بالار احسان ایدی» دیمش ایدی (۳). رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم) نیک بار چہ قراری، و ابر اہیم دن باغفقہ اوغللری، اوشبو ام المؤمنین خدیجہ الکبری (رضی اللہ عنہا) حضرت ناری ندین دنیاہہ کیلمشدر در.

فاطمه (رضی الله عنها)

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) نكك اياك كچوك، و اياك سو يكلى قزى بولوب، آناسى خدیجه السكبرى حضرتلر بدير.

رسول اکرم حضرتلری اوتوز بيش ياغند و قنده دنباغه كلیش، توسى فوق العاده آف و نورلی بولدیغند (زهرام) دبه لقب و بر لاش ایدی.

حضرت فاطمه مدینه گه هجر تدیج سوگره، ايك نهی یل صفر آیدنه، دورت یوز درهم (سكسان صوم قدر) مهر ایله حضرت علی گه نکاح ایدلدى. رسول اکرم حضرتلری الوغ صحابه لرنی جیوب طوی باصافان، گيرك نرسه لر بنی اوزى آلوب حاضرله گان، خوش ایسلی مايلر آلدر تقان ایدی.

حضرت فاطمه كيلون بولوب توشدیگنده، حضرت علی نكك آناسى فاطمه بنت احمد بن هاشم ده سلامت ایدی. یورطلر نده باشقه خدمتچیلری یوق، بتون خدمتلر بنی اوزلری اشلیلر، و بر كشی نكك یورطنده آفچه تولد تورهلر ایدی. حضرت علی نكك كيشی ایله كيلون و فائز آنا، یورط خدمتلر بنی بولشكانلر. آناسى یهوشقه بارا، طشده هی اشلرنی قاری ایدی. حضرت فاطمه آش سو حاضرلی، قول تگرمانی ایله اون تارته، ایولرنی جیوهدره ایدی. اوشبو ره و سده بر بوندیج راضی بولوب، هایت طنج باشیلر ایدی.

حضرت فاطمه كيلون بولوب، بر نه قدر تورفاچ، یورطده خدمت كویلیگندن قوللری قاپاره باشلاهان. كوناروب سو تاشودن اياك باشلری آهر تقان، ایولر صبروب گیمولاری نوز انلانغان ایدی. بر وقت شولارنى اوپلاب، بر خدمتهی صورامقیی بولوب رسول الله حضورینه بارغان لکن ائوده اوچر امامدیغندن یهوشنی حضرت هاشمه گه سوبلهب فاینوب کیتکانه. بونی رسول الله بیلدکده، کبچ ایله ایولرینه باروب، اذن سوراب کمرگان. توشا کربنه یانتقان، گبوا ایله قزى نكك آرالرینه اولتوروب، یهوشلر بنی

صورتىدىن سوڭرۇ، اش اھلب ھېادىت قېلارنىڭ، اشىز ھېادىت قېلوفە فاراغاندە ئوابلىراق بولۇپنى آ ئلانغان. ايڭ سوڭرۇدە: «اى فاطمە! اللھدن صافلانوب اش قېل، فرىلرگىنى وقتىندە اوتە، يورۇ خىدمىلرگىنى اھل، آخۇرقارغە صبر ايت، خاتونلرنىڭ خىرلوسى جھاعتلارپنە كوبرەك فائە كېلىنورگانى در. كېچ ياتىدقە، اللھنى پاد ايتوب يوللا، پاتقانده ۳۳ سېغاح اللھ ۳۳ اللھدە ۳۳ مرتبە اللھ اكبر دېوب يوقلاصاڭ، خادىم آلوب خىدمت ايندىرىمكىن غېرلىرىك بولور» دېھش ايدى (۱).

حضرت على و حضرت فاطمه نىڭ حسن، حسين هم محسن اسمندە اوچ اوغلى؛ زينب، ام كلثوم اسمندە ايكى قزى بولوب، بوناردىن محسن صبى وقتىندە وفات اولەش ايدى، رسول اللھنىڭ باشقە قىزلىرىنىڭ بالالىرى باش وقتىلارندە وفات بولدىلارندىن، مېارىك ئىسىللىرى، فقط حضرت فاطمەدەن قالمشىر.

بر وقت رسول اللھ: حضرت ھلى، حضرت فاطمە، حسن، حسين نى اوستىندە گى مېارىك كېمىلرى (ھىبارى) ايلە صاروب، آنلارنى: «اھل بېت، اھل ھبا» دېوب آناھان ايدى. حضرت فاطمە ھتىدە: «فاطمە، جنت خاتونلارنىڭ سېدە سېلىر» دېھش ايدى (۲).

حضرت فاطمە بوروش، طوروش، مھاملە جھىلرندىن، رسول اكرم حضرتلارپنە بېك اوغشى ايدى. غايىت گوزەل خلقلى، يىشى مھاملەلى، فقېرلارگە مسكېنلرگە مھىملى، ھېچ وت الوفلا نوب تورمى، جھلسېنە كېلواچىلارنى اوزىندىن راضى ايتوب بېدەرگە تارشە، غايىت طوفىرى سوزلى ايدى. ھنى حضرت ھائىشە: «فاطمەدەن دە طوفىرى كىشىنى كورگانم بوق» دېھشىر.

عقل و ذكواتى، دېسانت و تقوالش قۇنلى، ھېادىتكە اخلاصلى بولوب، ھىرندە بىر مرتبەدە نمازى قالاھىدىغى منقوللر نىكلەقسىز،

(۱) صحيح بخارى ج ۴ ص ۶۳، ابوداود ج ۳ ص ۷۱.

(۲) صحيح بخارى ج ۸۵.

کېوم سالومه، بېزه نوب بوررگه هم دنيا مالينه ایسی کېلمی،
قناعتی، پاکلك گه بېك رعایه لی، همه یورط خدمتلیزینی اوزی اشلی،
بالارینی اوزی تربیه اینه، کېومارینی اوزی تگه ایدی.

حضرت فاطمه صاف قلبلی، سوزگه ماهر، وعظاری بېك اثرلی
بولوب، هر وقت مدینه خانونلری آنك یانینه جیولار؛ وعظملرنده
مجلسلرنده فائده لنده لر؛ بلمسگان مسئله لرینی آنندن سوریلر ایدی.
آنك اثرلی وعظاری ایله مدینه خانونلری نك دین گه مچینلری آرتوب
اخلافلی نوزه لسان؛ دیانتلی، تربیه لی، اهل اسلام فائده سینه اجتهادلی،
بالار تربیه سینه اهیت بیروچان بېك کوب قزار و خانولر بتوشکان ایدی.
حضرت فاطمه بعض صوغشله رهنده بارغان، احد صوغشله مچر و حارنی
تربیه و دوا ایسکان ایدی. احده رسول اکرم حضرتاری مچروح
بولغاچ حضرت فاطمه چراختلرینی باغلاغان ایدی.

رسول الله نك، آنگا شفقت و مچینلی کامل ببولوب، هر وقت آنی
رعایه اینه، مفرگه چیقنده، ابك سوگردهن آنك ایله کوروشه، مفردهن
فایندنده ابك نك آنگا بولوقه، آنی زیارت اینه ایدی (۱). حضرت
فاطمه کیلوب کرده، رسول الله اورنندن توروب، حضرت فاطمه نك
قولندن توتوب اوبه و بانینه اولتورته، رسول الله کرگنده حضرت فاطمه ده
اورنندن توروب، رسول الله نك قولندن توتوب اوبه و بانینه اولتورته ایدی (۲).
رسول اکرم حضرتلری حضرت فاطمه نی نه قدر سوریه ده
لکین اورنسن رعایه قیللی ایدی. حتی بر وقت: «ای فاطمه! اگر
مال کبرک بولسه، مینم مالمن نلاگانچه سورا. اما قیامت کوننده،
پیغمبر قزی بولوقه فائده بیر ماس. اوزك ایچون اوزك اجتهاد
قیل» دیمش ایدی (۳).

ایکنچی بر وقتده: «بروقعی امتلر، درجه لی زور کشیلری جنایت
ویوز و قلق اینسه آنگا جزا ویرمیلر، ضعیف آدملر جنایت اینسه آنگا جزا

(۱) ابوداود ج ۶ ص ۷۲، (۲) مشکاة ج ۲ ص ۲۲۲، الاستیعاب ج ۲ ص ۷۷۲

(۲) صحیح بخاری ج ۳ ص ۱۰۷.

و بزرگوارى. او شېواشلىرى ايله آنلار هلاك بولدىلار. اما بزم اسلام دېنمىزده، هر كشى گه بر تورلى حكم بورتيله. مەھەقزى فاطمە جنايت قىلسە، البته آئادە تېوشلى جزاسى و بىر لەچك، اورلا سە قولى كېسولەچك» دېمىش ايدى (۱).
رسول الله نك اخير مەرنده؛ بر وقت حضرت فاطمە كېاوب كوردكك:
«مرحبا (خوش كېلدك) قزم!» ديو يانېنه اولتورتقان. سوكره قولايېنه باشرىن گنه بر سوز سويلەدككده، حضرت فاطمە بغلاغان، ينه بر سوز سويلەدېككده كولاگان ايدى. بونى كوروب حضرت عائشە سېبىن صوراشدكك حضرت فاطمە: «رسول الله نك» سىنى هيچ كىمگە فاش ايتمەم» دېو سويل مگان ايدى. اوزاق تورماي، رسول الله وفات ايتككده حضرت عائشە يندهن صوراشقان. شول وخت حضرت فاطمە سوزگە باشلاپ: «رسول الله برنچى مرتبەسندە اجلى يساقىن بولغانىن؛ اهل بيتىن ايك نك آنارغە بنم توتاشە چىنى سويلەدى. شونلقدىن بغلام. سوكره، جنت خاتونلرى نك سېدەسى فاطمەدر، ديدى بوگا شادلانوب كولدېم» دېمىشدر (۲).
حضرت فاطمە رسول اكرم نىن سوكره آلنى آي ندر گنه سلامت بواوتتوردى. شونلقدىن آنك واسطە بىل فقط اون سكر حەبىث شريف روابت ايدامىشدر. رسول الله فە مەبىت و اخلاصلىرى كامل بولوب، آنك وفاتىن سوكره غايەت درجەدە قايفوروب، بر نېچە تورلى مەرتىبەلر سويلەگان، و آندىن سوكره اصلا كوله گان ايدى.

حضرت فاطمە ھجرىتىن اون برنچى بىل اوچونچى رمضانك ۲۹ ياشنە وفات بولدى. حضرت على ھىدە حضرت ابو بكر خاتونى اسماء بنت مېيس طرفىدىن بولوب، حضرت عباس جنازە سېنى اوقوب دىغ ايتدىلار. وفاتىدە حضرت على، فوق العادە قايفوروب، مەرتىبەلر سويلەگان، خاطر نى تسليه ايتەك فەدى ايلە، بر نېچە وقتلرغە قىر، هر كون قېرىنە باروب زيارت ايتوب يورگان ايدى.

حضرت فاطمە وفاتىدە، جنازە سېنىك اوستېنە چادر توروب بارغە وصىت ايتگان ايدى خاتونلر جنازە سېنە چادر قومق عادتى حضرت فاطمە دن قالامىشدر.

(۱) صحیح بخاری ج ۳ ص ۴۱، ج ۴ ص ۱۰۷

(۲) صحیح بخاری ج ۲ ص ۱۷۴.

عائشة (رضی اللہ عنہا)

رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم) نىڭ ازواج مطہراتىدىن بولوب، حضرت ابو بکر نىڭ قزىدىر. صديقه، حميراء لقبلىرى بىلە معروف ايدى. آناسى ام رومان بنت عامر السكناية در.

حضرت عائشە نبوتىدىن بىشىنچى يىلدە دىنياغە كىيلىدى. حضرت خديجه نىڭ وفاتىدىن اوچ سىنە سوڭرە، رسول اللەغە دورت يوز درەم (مىكسان سوم قىر) مەر ايلە عقد ايدىدى. مەدىنە گە ھىجر تىدىن سوڭرە، بىرىنچى يىل نىڭ شىمال آيندە زىفالىرى اولمىش ايدى (۱). ازواجلىرىدىن ئىلك حضرت جبرائىل، حضرت عائشە نىڭ سورتىن، رسول اللەغە كورسە نىكاح، تىزولجىرىنە اشارت ايتىكان ايدى (۲).

رسول اللەغە كەلدىكى، حضرت عائشە نىڭ اوينچانلىرى و تىزولجىلىرى دە ياندىدە ايدى. كۆپ وقتدە ايبىدەش قىزلىرى ايلە جىولوب، شول قورچانلار ايلە اوينچىلار ايدى. ھىلى بىر وقت رسول اكرام حضرتلىرى، بىر سەفەردىن قايتىپ، حضرت عائشە ياتىنە كىردىكىزىدە، قورچانلار بىنى كوروب: «بو، نرسە؟» دىيىپ سورادى. «قىزلىرىم» دىيدىكىدە، آرالىرىدە بولغان بىر آطنى كورسە توب: «بو نرسە، دىنيادە قانانلى اطدە بولامى؟» دىگان. بوگا

(۱) بو وقتدە حضرت عائشە بىك ياش ايدى. آدملىرى نىڭ بالىغ بولۇپ تەربىيە نىڭ، اقلیم ھەۋانلىقىدە، تائىرى بولۇدە. قىزى بىرلەدە، ھازىردە، ۸ ياشىدە گى قىزلىرى، ۹ ياشىدە گى ايرىلدىن بالىغ بولۇپ چىلارنى يازالىرى (دوقتور ابو جەئەدە فى كىتاب حىياتنا التىناسىيە ص ۲۵ - ۲۷)، روسىيە زاكونلىرىدە، قىزلىرىغە ۱۶ ياش شرط ايدىلىكى ھالدا، قانغان قىزلىرىدە ۱۳ دە نىكاحلارغە رىخىت ايتۇلەدە.

حضرت عائشە، رسول اللەغە نىكاحى سىبىلى، غايت كۆپ ھىلىم ھاسىل ايتىدى. اسلام خاتونلىرى نىڭ اياڭ زور عالمەسى بولوب، دىن گە بىك كۆپ خىدمت ايتىدى. ھىدىت كىتابلىرىدە، اياڭ كۆپ اسمى ذىكر ايتۇلگان خاتون اوشۇ حضرت عائشەدە. بىلكە حضرت جبرائىل نىڭ اشارەسىدە بو كىيى ھىكىمتلەر اىچون بولغاندە.

(۲) صحیح بخارى ج ۳ ص ۱۴۸، ج ۴ ص ۱۳۱، بىر روایتدە، اوشۇ كورسە تونىڭ رويايدە، بولدىغى مەقولەدە.

فارسى حضرت هائشه: «سليمان پيغمبرمىزنىڭ ئانا ئالى اطلىرى بولغانىن ايشوكانگىز يوقمى؟» دىوب جواب وېرگان. بونى اېشىدىكده، رسول اكرم حضرتلى فقط چامايوب كوكلىگان، باشقه سوز اېتمىگان ايدى (۱). حضرت هائشه فوق العاده جمال، عقل، تدبير، گوزل خلقى، دىانت صاحبهسى بولدىقتىن، رسول اكرم حضرتلىنىڭ اوزىنه، محبت و رعايهسى بىك قونلى ايدى، حتى مرض موتىده. حضرت هائشه خانه سنده بولوب، مبارك باشلىرى حضرت هائشه ايتا كنده وقتىده، جان تسليم قىلدى (۲) و حضرت هائشه نىڭ خانه سنىڭ دفن ايتولدى. حقتىده بىر نېچە حديث شريفى ده روايت ايتولمىش. رسول اكرم حضرتلىنىڭ فز كو نېچە آغان خاتونى فقط حضرت هائشه بولوب، باشقىلىرى همىسى مال ايدى. حضرت هائشه نىڭ بالاسى بولمادى.

حضرت هائشه ازواج مطهرات، بىلكى بىنون اسلام خاتونلارنىڭ اېڭ عالمى لىرىدىن، قرآن حديث علمى بىنه اېڭ كوپ خدمت ايتوچىلردىن. عقل و ذكاونى قونلى، فكرى قايتىده طوفىرى، هر نرسىنى بىلورگه اخلاصلى ايدى. رسول اكرم حضرتلى ايله طوفوز بىل برابر نور دىقلرىده، آندىن بىك كوپ نرسىلر ايشىكان، اېكى مڭ اېكى بوز اون حديث شريفى روايت ايتىكان.

رسول الله نىڭ خصوصى محبىتى، خاتونلر حقتىده قى حديثلرنىڭ كوپىرەگى، حضرت هائشه طرفىدىن روايت ايتولمىگان. حضرت عمر و آڭا باشقه اصحاب و تابعون دىن بىك كوپ ذاتلر، حضرت هائشه دىن حديث شريفى روايت ايتىكانلر. بعض عالملىر: «شريعت حكىملرنىڭ دورىدىن بىرى، حضرت هائشه واسطىمىلە روايت ايتولدى» دىورلر (۳) الوغ صحابى لىرى ده، مشكل مسئله لىرى ده، آڭا مراجعت ايتىلر ايدى. ابو موسى الاشعرى حضرتلىرى: «بىر مشكل مسئله گە اوچر اساق هائشه گە بارامىز، مشكلمىزنى اول حل ايتى (چىشە)» دىمىش.ر.

(۱) ابو داود ج ۴ ص ۲۲۱ (۲) صحيح بخارى ج ۳ ص ۵۸ (۳) نسطرانى ج ۶

حضرت عائشه قرآن او قورغه اخلاصلى بولوب، اوز بئنه مخصص مصحفى شريف باز درغان، كوبرهك شول مصحفدين اوفور اپدى. هائنه حافظه بولوب، رسول اكرمدين سوگوه، بتون قرآنى حفظ ايتمش اپدى. حضرت عائشه نك بونلردن باشق: شعر علامنده، عربلرنك اخبار ونوار بىخارنده، هائنه اول وقتنده معروف بولغان طب علامنده ده معلوماتى قوتلى اپدى. حنى نابعون نك الوفا رنديج «فقهاء سبعه» ديب معروف اپدى هالم نك برى بولغان قروة بن الزبير ايتكان: «مبين قرآنى، حلال حرامنى، شعرنى، طبنى، عربلرنك نسب وتاريخلرن، هائشه قدر بلوچينى كورگانم بوق. حنى بر وقت عائشه نك اوز بئنه ده: «اى آنام سينك عقللى، فكرلى بولوويگه هجب لنهيم. رسول الله نك خانونى ابوبكر نك قىزى ديبهمن. عربلرنك تاريخلرن، شعرلرن، بلويگه هجب لنهيم؛ آناسى ابو بكر، بو خصوصه ايك معلوماتلى ذات اپدى، شوندين ايشونكاندر، ديب حكمايتهم. لىكن طب علامنده بوقدر معلوماتلى بولوويگه هجب لنهيم» ديدكده، حضرت عائشه سوزگه كرشوب: «رسول اكرم حضرتلرى، اخير همرنده، كوب وقتلرده كىفسوز بولا اپدى. اطرافدين بيك كوب ايلچيلر كيلوب، رسول الله، هر تورلى دولرني سوپيلر، مبنده شونلرنى ايشوته ايدم. بعضلرى ايله رسول اللهنى دوا قىلا ايدم. شونلردن بيك كوب نرسه اوگراندم» ديهشدر.

حضرت طلحه نك هائشه اسملى قىزى، ادييلر مجلسنده بر سوز مناسبتى ايله، كوكده بولغان بولدنلرغه كوچوب بايتاق نرسه لر سويلگان؛ هر بر كورنكلان بولدنلرنك اسملرينى بيان ايتدكده آرادن برى هجب لئوب: «بو قدر بولمز اسملرينى قايديج بيلدك؟» ديدكلرنده: «هائشه صديقه دن اوگراندم» ديه جواب وېر مش اپدى (۱).

حضرت هائشه ياش وقتلرنده اوبونلرغه، اوبون تاوشلر بئنه ده اخلاصلى اپدى. بر وقت هيد كوننده، ايكى كئيزهك، حضرت هائشه نك

خانەسەندە انصارنىڭ بىر بىرىلە ماقناھوب سويلەگەن شەھەرلىرىنى اوقۇپ،
 اويۇن اويىناھانلار. شول وقت حضرت ابو بىكر كىلۇپ گروپ: «رسول الله
 حضورئىدە، نىبىدە بىن شىطان ناھىيەسى» دىيۇپ حضرت ھائىشەنى آچىغلا نۇرغە
 باشلاغان. كىيىمى ابلە بوركە نوب، بىر طرفقە يانقان رسول اكرم حضرتلىرى،
 بونى ايشىتىدە. كىيىمىن آچوب: «اى ابو بىكر! قولى. ھەر خلقىنىڭ بىر
 ھىدى بار، بو كون بىزنىڭ ھىدىمىز» دىگەن ايدى شول ھىد كۈندە،
 رسول اللهنىڭ ايشىگى آلدىدە ھىش بىكلىرى كىلۇپ سونگو وقالقانىلار
 ابلە اويىناھانلار، حضرت ھائىشە، رسول اللهنىڭ آرتىدە ھىيىنوب، آنلارنىڭ
 اويۇنلارنى قاراپ تۇرغان ايدى (۱).

حضرت ھائىشە غىبىرتلى، نۇرۇلى. سوزى بىك اويىلاب دىلبل ابلە
 سويلى، سوزلىرى بىك اثرلى و نصىح ايدى. ناھىيىنىڭ الوغلىرىدىن بولغان
 ھەنى بن قىس: «ابو بىكر، ھەر، ھىمان، ھىلى لىزنىڭ غىبەلەرنى ايشىتىدەم. لىكىن
 ھائىشە نىر فصاحتلى، اثرلى سوز سويلەپچى ذاتى ھەرمەدە گورمەدم»
 دىيەشەدە.

حضرت ھائىشە بىك دىيانتلى، تاقوى، بىشى كوئىلى، بىك كىوب
 نفل روزلەر توتە، نفل نمازلىرى اوقى، ھىياتلارنى بىك مەقىد، بەش وقت
 مەدىنە خانۇنلارنى چىوب، آنارغە اوزى امام بولۇپ نماز اوقۇتە (۲)، مەدىنە
 خانۇنلارنى چىوب كىوب و ھىظار سويلى، فائىدەلى كىيىنلەر بىرە، پورط
 و پالا تىرىپلەرنى اوگرتە ايدى.

پورط خىدمەتلەرنى اوزى دەلىلى خادىملارنى پەردەم ايدى، كولا كارىنى
 اوزى نىگە. كو بىرەك و قىدە كولا كلىرى و كىيىملىرى نىكىلفىزىگە بولا
 ايدى. بەش وقتلاردا آللەن پوزكلر، بىفك و بوندىن تۇقلان كىيىملىر
 كىيە، خىيىنلەر كىيىپ دە بورى ايدى.

اھد سۆزىشەندە، سوزاھان صەبىلەرگە سو تاھوب پورگان ھەمدە
 رسول اللهنىڭ مەكەگە بىبارامكە اولان نۇر بانلى دۈھلەرى اچون بىبار
 ايشوب بىرگان ايدى.

(۱) صحیح بخاری ج ۱ ص ۱۸۰، صحیح مسلم و شەرىح ج ۲ ص ۱۹۷.

(۲) اعلام المۆلەئىن ج ۲ ص ۴۳۰.

حضرت عائشه فولندى كېلىگان ندر هر كىمه بار دم ايدىر گه طرفه،
 خصوصاً فقير لر گه، طللرغه، محتاجلرغه غايت شفقتلى ومهر بانلى ايدى.
 اوزينه، باى صحابه لردى، تپوشلى اورنلرغه تاراتورغه ديه بيك كوب
 ماللر كبله، اطرافدى بيك كوب هديه لر جبوله، حضرت عمر خليفه وئنده
 بيت المالدىن هر بل اون ايكى مك درهم بىروپ توره ايدى.

لكن حضرت عائشه دنيا ماللرينه رغبتمىز بولوب، قولينه نه ندر مال
 گورمه ده، همه مېنى تاراتوب توره، آلدينه كېلىگان كشيگه وبرماينچه بيارونى
 آفرميينه، بعض وقتلرده آفتق كېسا كېنى وبره ايدى. هر كون هر طرفدىن
 هديه اولره قى بوز مك درهم آفچه كېلىك كده، همه مېنى فقير ومحتاج آدملر گه
 تاراتوب بتور گان، اوزلرينه هر درهم ده آلوب فالماغان ايدى. شول وقت
 خادمه مى: «هر درهم گنه بولسده آلوب فالساك، افطاره ايت آلور
 ايدك» هيد كنده، حضرت عائشه: «تاراتوب بتور گانچى ايسكه توشرمه ك،
 آلوب فالغان بولور ايدم» ديه جواب وبر گان ايدى (۱)

هر وقت، غشى منه هر آدم كېلوب، محتاجلق قه فالديغىن سوبلادكن
 حضرت عائشه: «حاضرده قولنده هېچ نرسه بوق. اگرده اون مك
 درهم آفچه بولسه، هېچ آيام اينچه، همه مېنى مكا ويرر ايدم» ديهش.
 هر آز وقتدىن سوكره، هر طرفدىن اون مك درهم هديه كېلىك، حضرت
 عائشه، سويله گان سوزينى خاطر نده توتوب، همه آفچه نى مذكور
 كشى گه بيهر تىكان ايدى (۲).

حضرت عائشه هجرتدىن ۵۸ نچى يلد ۱۷ نچى رمضانده ۶۶ ياشنده
 مدينه ده وفات بولدى. ابوهريره طرفدىن جنازىسى اوقولوب، وصيتى
 اوزره بقمعه دفن ايتولدى.

(۱) الامابه ج ۷ ص ۱۴۱.

(۲) سراج الملوك ص ۱۹۴.

عبدالله بن مسعود (رضی الله عنه)

اصحاب كرام نك فقيه و مجتهدان ندين بولوب، ايمانغه كبلو چبار نك
الذنهيسي ايدى. باش بىكت وقتنده، قرده قوى كونوب پور گانده،
رسول الله (صلى الله عليه وسلم) حضرتلر بيه او چراب، آكنا محبت ايدوب
ايمان ايل مشرف بولغان ايدى.

صوگوره رسول اكرم حضرتلر نك مجاسار بيه خدمت لر بيه ملازمت
ايتسكان، رسول الله آغز ندين بيمش سوردهن آرتق قرآن او گرانسكان، و بىك
كوب حديث شريف ايشوتسكان ايدى. هيه ايتسكان سوردهن ايك نك حفظ
ايتوچى ابن مسعود حضرتلر بولوب، رسول الله سلامت وقتند، بتون قرآننى
حفظ ايتسكان ايدى تفسير هامينه بىك ماهر بولوب: «اصحاب نك ايك يغشيسى
بولماسه مده، قرآنده اولان هيه سورده و ايتلر نك قابده و نوره حقتنده نازل
بولغانن بيلام. ا گرده قرآن كر يمى دغى آرتو فراتق بلوچى بولغانن بيلسام،
البته آنك حضور بيه باروب او گرانور ايدم» ديه سو بلى ايدى (۱)

مكه مشر كلرى آراسينه چيغوب ايك نك قچقروب قرآن اوتوچى
كشى ابن مسعود حضرتلر بولغان ايدى بونك ايچون كافرانلر طرف ندين
بايتاق هذاب و قانبلق لر كورسه ده اونودن توننامادى. قرآن كر يم نك
فصيح و حكمتلى بولغان ايتلر بىنى، همان آنلرغه ايشدروب توردى.
نه قدر آغرقلار كورسه ده طوفر يلقندن و طوفر يلقنى سويلودن آبرلمادى.
صوگوره رسول الله رخصتيل خبش برينه، آندين صوگوره مدينه گه هجرت
ايدوب، رسول اكرم حضرتلر بولوب هيه واقعه لرده حاضر بولدى. بدر
صوششده اسلام نك ايك زورده منى اولان ابو جهل نك باشون كيسد بكندين،
رسول الله طرف ندين ابو جهل نك قلمچى اوز بيه هديه ايتولسكان ايدى.

رسول الله وقتنده بىك كوب خدمت و فدائى نك لر كورسه توب،
بىك كوب آغرقلرغه چذاب ثبات ايتدى. خلق آراسينه بىك كوب اسلام
دينى تاراندى. كوب كشى لر نك اسلام ايله مشرف بولمقلر بيه سبب بولدى.
اسلامغه كوب خدمتلر بولوب اوز بيه ده رسول الله طرف ندين جنت ايله

بشارت (سویچ) ویرلمش ایلی، بعضار، عشره مبشره دن بولغان ابو
عبیده بن الجراح اوریننه ابن مسعود حضرتلرینی ذکر ایئلر (۱).

حقیقه بر نیچه حدیث شریف روایت ایتمیشدر: «قرآنی نازل
بولغاننچه او نورمه نله گان کشی، ابن ام هبید قرائنی ایله اوفومون» (۲)، «امم
حقیقه، ابن ام هبید نرسه گه راضی بولسه، مینده شوکاراضی من» (۳)
دیمیشدر (ابن مسعودنک آناسی ام هبید اسمنده بولوب، حدیثده
اگا نسبت ایله «ابن ام هبید» کنیه سی ایله وارد اولمیشدر.)

بر وقت رسول الله، ابن مسعود حضرتلرینی قرآن اوفورمه بیوروب،
اوزی طغلاب اولتورغان. ابن مسعود حضرتلری ایته: «سوره نسانی اوفوم

(فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا) آیه

کریمه منی اوفو دیغمه «یتوب تورر» دیدی. شول وقت کوزوم
کوناروب فارسام، رسول اللهنک مبارک کوزلرندن باش آغا ایلی» (۴).

مکده وقتده زبیر بن العوام ایله، مدینه گه کوچدکنین صوگره انس
بن مالک ایله، آخرتک فرنداش فوشلغانلر ایلی.

رسول الله دن صوگره، بر وقت شام مارفنده اولان بر فرقه هسکرنک
باشنده توردی.

حضرت هر قرآن اوگرانمک، دین حکملرن، رسول الله سفنلرن
بیلدرمک ایچون کوفه شهرینه معلم ایتوب ییهرگان ایلی. صوگره
کوفه نک فاضیلی و بیت المال ناظری بوالدی.

کوفه ده وقتنده بیک کوب هلم اوگرانلی. اوزینک علمی، کورکام
ندیبری، گوزل خلقی، اشلکی لکی ایله بتون اطرافنده اولانلرنی

راضی ایلی. حتی حضرت عثمان مارفندن مدینه گه چاتلقد، کوفه خلقی
آنک کیتوبینه راضی بولماینچه: «سین بوندن گیتمه، سکا هیچ آفرلق ایرشماز.

هر تورلی آفرلاردن سنی صافلارغه حاضرمن» دیدیلر. ابن مسعود
آلارغه جوابنده: «اوشبو سوزلر یگز ایچون سزلر گه رحمت، تشکر ایندم.

(۱) الاستیعاب ج ۲ ص ۶۰. (۲) ابن ماجه ج ۱ ص ۳۲.

(۳) کنز العمال. (۴) صحیح بخاری ج ۳ ص ۱۴۶.

لكن خليفه گه اطاعت اينهك اوستمزگه بورچدر. فننه ايشگن آچوچى بولورغه ايسنه ميم» ديوب مدينه گه نايئوب كيندى.

ابن مسعود حضرت نارى طوفرى سوزلى، عقللى، توتونغان اشنه ثباتلى، يخشى كوڭللى، يئكله جاسلى، ملايم طبيعتلى ايدى. كوند زارده خلق مصلحتلر ينى، اوستينه لازم بولغان اشلر نى قارى، كچه لرده گوب وئتلر ينى عبادت ايله اونكاره ايدى. بدنى ضعيف بولد يغندىن فرض دن باشقهر وزه لرنى توتماز، لىكن نافله نمازلرنى كوب اوفور ايدى. نماز او قومقنى بيك سوه ايدى. حنى هر كچه حضرت عمر دهوت ايند گده: «نمازلر منى بئور ماينچه باره آلمان» ديمشدر.

ابن مسعود حضرت نارى نىك بوپى فسقه، آرق ايدى. لوزى مانور كيوملر كيبه، خوشبوى سورتوب پورى ايدى. چنه سى كچكنه، علمى زور بولد يغندىن حضرت عمر: «علم كوشبلى» ديه تعبير اينه ايدى. ابن مسعود حضرت نارى صاف قلبلى بولوب، هر كم گه بخشيلق اينونى سوه، اوزنده كشى حقى فالقنى بيك فورقه، باشقهر لرنى مسخره ايتونى، كشى دن كولونى سويى: «آننى مسخره ايتسهم، اوزمىك ده ات بواقه ايتسهم فورقه م» ديه ايدى.

هر وقت بازارغه چيغوب كبروك نرسه لرنى آغان وئتنده آچه سون اورلاغانلر. شول وقت باندنه اولانلر، آچه نى آوچيغه لعنت اوفورغه، الله نىك نهرى توشسون ديوب بددهما فيلورغه توتونغانلر. شول وقت ابن مسعود حضرت نارى ده دما فيلورغه باشلاب، «يارب! بو آدم محتاجلىق، آيدر اماندى آغان بولسه آغان مالينه بركت بپر، كشى حقتىن، گناهىن فور. نماى آغان بولسه، آفتق گناهسى قيل، اوزينه انصاف بپر» ديمشدر.

هر وقت بازارغه چيغوب بر آدمىن نرسه آلوب كوگان. آچه بپر ورگه ديب چقاچ صانوچينى ناباقان. سوڭره كشى حقى فالودن فورقوب، صانوچيغه بپر ورگه توشولى آچه نى صدقه بپر وب: «يارب! اگرده مال صاحبى راضى بولسه، او هجو صدقه شول مالنىك حقى بولور. بونسه نواپى اوزينه بولور» ديمشدر.

ابن مسعودك خانونی زینب ایله «عبدالله بریر دین قاینسه، ابوگه طوغری کبابوب گرمی. اول خبر ویره، تاماق قوه، صوگره آفرنلاب ایشوکنی آچالینی. بر کون ایوده، بر ایچی فارچی بارایدی. عبدالله نك تاوغی ایشتلک کده، فارچینی سه کی آستینه فاچردم، ابوگه کروب، موینده هی بینی کر دکده: «بوئیند این یب» دیب صورادی. «آورویم ایچون بر فارچندن ایله ندیم» دیب گده، غیبت ایله موینده هی بینی کیسوب تاملادی ده: «بو آورونك شفامون فارچقرومن، ایچباردن توگل، بلکه الله تعالی دن دعا قبولوب صووارغه تیوش» دیدی.

ابن مسعود حضرتلری اولده فقیرك ایله هر ایندی حتی بروقت اوزی وباللاری، خانونی نك قول هنرلری ایله معیشت ایتوب نوردیلار. صوگره مالی بیک کو باپگان ایدی. وفاتنده بورط، بر حیوانلردن باشقه توقسانك آلتون میراثی فالدی (۱). اوزینك شول قدر بایلغی بولسه ده، مالغه ایسی کیتی، تیوشلی اورنارغه هیچ آیامیچه صرف ایته، آنچهنی بیوب غنه نورونی سو بی ایدی اخیر هرند، یکی یلقی وظیفه بینی بیت المالدین حضرت عثمان ویرر گه تله سه ده قبول اینما گان. وفاتنده ابن مسعود حضرتلرینك وارثلرینه تابشرفان ایدی. بو وظیفه نك مقداری اون مش مك درهم اولمشدر (۲).

ابن مسعود حضرتلری نك، رسول اللهغه اخلاصی بیک کامل بولوب، آنك مبارک اسمن یاد ایتدیگنده گوزلرندن باش آها باشلی ایدی (۳). اوزی اونکون، حفظی بیک قوتلی بولوب، حدیث شریفی روایت ایتوده بیک احتیاطلی، رسول الله نك آغزندن اچقان رهوشده روایت ایدر گه طارشه، شاگردلرینده شول رهوشده روایت ایدر گه پوره ایدی. حدیث روایتنده بیک دقتلی بولدغندن، رسول الله نك مجلسلرینه عمری بوینچه ملازمت ایتمش ابسه ده، فقط ۸۴۸ حدیث روایت ایتمشدر.

دورت امام نك بری اولان ابوحنیفه حضرتلری کو برهک هلمنی اوشبو

(۱) الریاض المستطابة.

(۲) فتوح البلدان ص ۴۶۶ (۳) تذکره الحفاظ ج ۱ ص ۱۴

ابن مسعود حضور تباريک شاگرد لرنديں و شاگرد لرينك شاگرد لرنديں
 المشدريں. حديث كتاب لرنده عبد الله لفظي بالغز ذكر ايندلسه اوشبو ابن مسعود
 حضور تباري مراد بولدر. مشهور صحابه لردن بولغان عبد الله بن مسعود، عبد الله
 بن عمر، عبد الله بن عباس، عبد الله بن عمر و بن العاص، فقه و حديث
 كتاب لرنه (عبادله) اسميل ياد اولنورلر. عبد الله لردن ديمكدر. بعض لردن عبد الله
 بن مسعود اور نينه عبد الله بن الزبير نى ذكر ايند لردن. ابن مسعود
 حضور تباري هجرت دن ۳۲ نچي يلك آلتمش ياشار نديں اوتوب مدينه ده وفات بولدى.
 حكمتلى سوزلر ي: «بخشى سوزلر نى سويللا وچيدن، بخشى اشار نى
 اشلا وچى قنر ليره كدر». «مقالى آدم اوز ينيك بلسگانينه قاراب غنه توگل،
 بلسكه آلتنك غيلرنك فسكر لربنه و آكلاولر بنده قاراب سوز سويلار». «
 علمنى فرصت بولدنده اوگرانورگه نبوش. كبره ك وقتنده غنه فرصت
 ناباماز». «بر ملتده اولان الوغ آدم لردن خلق آرا مينه علم نار انور غه
 طورش لردن، اول ملت نك مستقبل اميدلى در. الوغ لرنده فسكر بولماسه،
 آنلرنك اويانمى، علم بولينه كرمكى اوزاق و نغ، محتاجدر». «آدم لرنك
 بتونلاي دنبايه و بربوب كيتولرى ده، هم بتونلاي عبادت گويبرلويب، كيتولرى ده
 بخشى توگل». «گناه قيلمق علم نك بر كتن ويران اينه، آدمگه اونونچا فلق
 كيتوره». «ايشدكان نرسه لر ينيك همه سيني احمق كشي لردن گنه سويلر». «
 مديج كشي نى تجر به اينماي ماقنار غه هم به مالار غه ياراماس». «بخشى
 بولو اچون عبادت اينوگنه بتماي، بخشى قيلمى، هر تورلى بوز و قلقلر نى
 مكر وه كور و چان بولور غه كبره ك». «بر ملتده اشانچلى كشي لردن آزابسه،
 دين صانوب دنبا جبار غه طرد وچيلر كوبه بسه، اول ملتده فتنه كويب
 بولدر». «بخشى طبعلى كشى گه مجاس نك بونار و حنك اولتورمق ابله
 نوبه ننده اولتورمق آراسنده آبرمه بولماس».

خالد بن وليد (رضى الله عنه)

اصحاب كرام نك ايك مشهور عسکر باشملقارندن بولوب، نسيبى خالد بن وليد بن مغيرة بن عبدالله بن مهران بن مخزوم در. سيف الله لقبى ايل معروف ايدى.

آناسى لياقة بنت حارث الهالبيه بولوب، ازواج مطهرات دن حضرت ميهونه نك هم حضرت عباس نك خانونى ام الفضل نك بر طومه قارنداشيدر. خالد بن وليد حضرتلى جاهليتت قريش نك الوغ كشيلىرىدىن وجماعت خادملرىدىن ايدى. عسکر كبره كلرى جيبو ايجون قور وياغ چادرلرغه نظارت ايتمك، اطلى عسكلرگه نظارت ورئيس بولمق اكانا بوشلغان ايدى. غايت بهادر، صوغش هاملرينه ماهر، خلق فاشنده محترم، قطعى تدبيرلى، فاني طبيعتلى ايدى. بايقاق وفتلرده قريش عسكلارينه باشلق ايتنه، اوزى باش بولغان صوغشلرده نيجوك گنه بولسه ده هالب بولو بولن نابا ايدى. احد وانعه سنده بر مرتبه مغلوب بولغان قريش عسكلرى، خالد بن وليد نك بر حبل ودهارنى آرفاشنده، باشكى دن هجوم ايتوبه مسلمانلرغه بايقاق ضرر ايتسكانلر ايدى.

حضرت خالد هجرتىدىن ايجى يلك مشهور عسکر باشملقارندن بولغان مهران بن العاص ايل بولار مدينه گه هجرت ايتوب اسلام ايله مشرف بولدى. مسلمان بولمقارنده، رسول الله اصحابغه قاراب: «مكه: سزگه بورهك گيسه كلرون (ايك قدرلى كشيلىرىن) آندى» ديش ايدى.

اسلام ايله مشرف بولمقارندن صوكره اهل اسلامغه ده غايت بيوك خدمتلر ايتدى. هجرتىدىن سكرنجه يلدنه، شام طرفنده روملر ايل صوغش

بولدند، خالد بن ولید حضرتلری اوج مک فدر اسلام مسکری ایله اوزلری قدر اون الوش دنده آرتق بولغان روم مسکری ایله صوفشدی، شول وقت صوفش هاملرینه ماملرگی، گوزل تدبیری سایه سنده مسکرنی پائنی تریب که فویوب صوفش نه کر شکاچ؛ روم مسکری، مسلمانلرغه یاردم کبلدی دیوب اوپلاب فورفوب، صوفش میدانده فورالترینی وباشقه چه مسکر اشباشنی فالدیروب کینکانلر (چینگکانلر)، اوشبو ره وشد اسلام مسکری ملاکتدی تونقارلغان ایلی. بو اشلر بولغان وقتنده، رسول اکرم حضرتلرینه وحی ایله معلوم بولغان وشول وقت رسول الله: «مسکر باشاغی بولغان زید بن حارثه، جعفر بن ابوطالب، عبدالله بن رواحه شهیدایتولدی، سوکوره رئیس اسکنی الله کنگ نلچارندن برحق آلدی. آنک سبیلی فتح بولدی» (۱) دیهش، شونین سوکوره خالد بن ولید حضرتلری «حیف الله» لقبی ایله معروف بولمش ایلی. حضرت خالد فولنده شول مهار به ده توفوز قاچ صندیغی منقولدر.

شونین سوکوره، رسول الله طرفندن، بو نیچه سر به ده مسکوره رئیس ایلوب یبارولدی. هر وقت غامتنی برینه بتسکوروب فالاب بولوب قایدی. مکه فتح ایلدکنده، بر فرقه مسکرنک ریاستی، حضرت خالد اداره سنده ایلی. حنین مهار به سنده مسکرنک مقدمه سنده (آلدنده) بولوب، شول وقت معروح بولدنده، رسول الله اوزینی عبادت اینکان، جراحینه مبارک توکر وگن سورتکان، شونین حضرت خالد سلامتله نگان ایلی.

رسول الله هر بارونک بعض صنملر (پوتارن) واطوب بورر گده انکا بیورغان ایلی، حضرت خالد اوشبو اشلرنی برینه بتسکوردی. آنک دعوت واجتهادی ایله بایتاق قبیله لر اسلام ایله مشرف بولدی.

رسول الله کنگ وفاتینه قدر اوشبو ره وشد اسلامه یاردم، دشمنلردن مدافعه ایلوب، بیک کوب خدمتلری ایله رسول اکرم حضرتلرینی مهنون وراضی ایلی.

رسول الله وفاتندى صوگره، حضرت ابوبكر خليفه بولنده، مرتد لرگه قارشى يباراگان هسگره رئيس بولوب تعيين اينولدى. شول وقت پيغمبرك دهوا اينوجى طليعة الامدى اييه مسيلمه الكذاب لرنك اوستلر بنه باروب، هسگرلر بنى نارمار ايندى. مسيلمه الكذاب نى اولتوردى، طليعة توبه اينتوب، صوگره دن اسلامغه زور خدمتلر ايندى.

صوگره فارس بولر بنه وشام طرفلر بنه عهوى هسگرنك باش قوماندانى بولوب كيتوب، آنك اشلكلى ليكى، بهادرلىقى، صوفش علملر بنه مهارتى صابه منده بيك كوب يرلر اسلام مملكتينه قوشيلدى. شول وقت حضرت ابوبكر، آنك الوغ خدمتلرن تقدير اينتوب: «خاتونلار، خالد كهن يرر اير موغدر مقدين عاجذر» ديمش ايندى.

حضرت ابوبكر وفاتنده بتون شام اطرافى نك هسگرى آنك قولنه ايندى. حضرت همر خليفه بولنده، آنك اورنينه ابو عبيدة بن الجراح حضرتلرن شام هسگرى نك باش قوماندانى اينتوب تعيين ايندى. حضرت خالدنك بو اشدين اصلا كيفى بوزلمادى. بلكه ابو عبيدة حضرتلر بنه اطاعت اينتوب، همان اولمگيجه طرهبوب، اهل اسلامغه زور خدمتلر ايندى. ابو عبيدة حضرتلر نك مشورتچيسى صوفش پلانلرى حاضر لهوجى بولداشى بولوب يورهى. كوب يرلر بونجى رئيس دن زيا آنك تدبيرى وههارتى ارفامنده فتح اينولدى.

آنك تدبيرى، صوفش هلمار بنه مهارتى، بتون اشلارنى نيكشوروب توروى، هر اشنده اوپاو بولووى ارفامنده، اول بولغان صوفشارنك هيسج برنده مسلمانلار مغلوب بولمادى. آنك تدبيرندن. غيرت وشهنتندن يستون دشمانلرى قورقوب درلدهب، همه مسلمانلر ممنون بولوب توردى. بر وخت حضرت همر، آنك الوغ خدمتلرن ايسكه توشوروب: «ابوبكر، الله نك رحمتنده، بولسون. كشيبلر نى مېندن ارنوهراتى تالى ايندى» ديمش ايندى.

بیت د
شاهه الك
ن
بیتك
خالد
دورست
33
22

حضرت خالد اوشبو اشاری ایله برابر هایت طوهری، قول آستند
بولغان گشیلرگه بیک شفقتلی، هه سینه سو بکلی، هه سی آنک تدبیرلرندن
راضی ایدیلر. اوزی بیک فناهالی، چومرد بولوب، عراق طرفن فتح
ایدوب، اوزینه کوب مدیهار کیدلرکده، مدیهاردن بیج برسن اوزینه
آلمای، خلیفه گه (حضرت ابو بکرگه) بیارگان ایدی. اوزی ننگ بتون
آط و قورال و جهازلرن، مدینه ده بولغان بورطان الله بولینه توتواسون
دیوب وصیت ایتسکان، وصیتنی بیر بنه یتسکورونی حضرت هرگه نابشرهان،
اوشبو رهوشه، بتون ماللرندن اهرلوب وفات بولغان ایدی.

حضرت خالد هجرتدن ۲۱ نهی یلده ۶۰ یاشنده حبص فالاسنده
وفات بولدی مرض هوننده اوشبو سوزلرنی سوبله گان: «عمر من یوز
قدر صوفش نه حاضر بولدم. بدنده اوق، قلع یا که سونگو اثری
بولماهان بر قارش بر یوق. شولای بولوب ده توشا گمه تولم.
قورقائلر کوزینه یوقو کر مه سون (قورقائلر یوقودن محروم بولسون).
ایماندن (لا اله الا الله دن) سوگره ایگ ایدلی علم بونولرم قالدیروب،
کیچهلر ده دشه ایلرغه هجوم ایدوب، اسلام فائده سینه طارشقان وقتلر مدر».
حضرت خالد بتون هر بن صوفشیلر، هسکر تدبیرلری وهوموی خدمتلر
ایله اوتسکاردیگندن آنک واسطه سینله بالکیز ۱۸ حدیث شریف روایت
ایتولگان. بو وقت اوزی ده «صوفش لرده بوروب، کوب قرآن اوگره نه
آلمادم» دبه ناسف ایتسکان رهوشده سوبله گان ایدی.

عبدالله بن عمر (رضی الله عنه)

اصحاب گرام نك الوغ عالم لرندين بولوب، هر بن خطاب حضرتلری نك وقلیدر. حضرت عمر نك توفز اوغلی ایچندین فقط او هجو عبدالله آناسینه سبت ایله (ابن عمر) دیوب معروف در.

نبوتدن اوچونچی یلده دنیاغه کیلوب، صبی وقتنده آناسی ایله برابر اسلام قبول ایتمکای. اون یاشنده مدینه گه هجرت ایتمک، بدر واحدین باشقه همه واقعه لرده رسول اکرم حضرتلری یله برابر بولغان. هر وقت مسلمانلرغه فائده کینررگه اخلاص ایله طر شقان، آنک اخلاصندن یغشی خدمتلرندين رسول اکرم حضرتلری ده راضی بولوب، بر وقت: «کیچهلر ده نمازده اوقوصه عبدالله بیک یغشی کشی» دیب ایتمکای، بونی ایشتدکنین سوکره، ابن عمر حضرتلری کیچار ده عبادت ایتموگه بیک اهمیت بیره باشلاغان ایدی (۱).

ابن عمر حضرتلری، رسول الله نك منقلربنه ایك اخلاصلی صحابه لردن ایدی. هر وقت آنک مجلسلربنه ملازمت ایتمک، سویله گان هوزلربنه، امله گان امله ربنه دقت ایتمه، اوزی حاضر بولماغان مجلسلرده نهلر سویله گانن هر وقت نیکشوروب صوراشوب توره، هر کم نك هوزندن آنک هوزن آلدن تونه، آنک منتاری ایله عمل ایتمرگه طرشه، هبادت و معامله لرنده آنک نوسلی بولورغه اجتهاد ایتمه، دینی بدعتلردن هابت صافلانن، صحابه لر آرامنده ده دیوبنی ایك یغشی بیلوچی، سنت و بدعتنی ایك یغشی آکل اوچلردن صانلا ایدی.

رسول الله نك همه امله ربنه بیک اهمیت بیره دیکنن، سفرلرنده وحج بوللرنده اول اینسگان برلرگه ایتمه، اول نماز اوقوغان برلرده توفتاپ نماز اوننی، اول اولنورغان اورنلرغه اولنوروب استراحت ایتمه ایدی. بر آفاج نوبینه، بر وقت رسول الله اولنورغانن کوردکده، ابن عمر حضرتلری: «رسول الله اولنورغان آفاج صوغه معنای بولوب نور مامون» دیوب، اوزی هو آوت باریوب شول آفاجغه هو صیبه ایدی.

رسول اکرم حضرت زین سوبله دکنه کوزار ندین باش کبله، آنک
قبری یانندین اوتدیگنده تبرینی ده تعظیم ایتوب، کوزینی توبان صالحوب،
انصافی ایله اوتوب کینه ایدی.

ابن عمر حضرت زری دین گه، رسول الله ننگ سنلرینه بیک اخلاص
قوبوب اوگر انورگه طرشدیغندین بیک کوب معلومات حاصل اینکان ایدی.
ایک گوب حدیث روایت ایتوچی صحابه لر دین بولوب، آنک واسطه سبل ایکی
مک آلتی یوز اوتوز حدیث شریف روایت ایتولگان. بیک کوب علم
تاراقاق. اصحاب وتابعون دین بیک کوب کسبلر آنک مجلسارینه ملازمت
ایتوب علم قرآن حدیث اوگر انگانلر.

ابن عمر حدیث روایت ایتوده بیک احتیاطلی بولوب، هر سوزنی
برگلمه سن وهر حرفین ده اوزگارنمای رسول الله دین ایشتهکانچه روایت
ایتارگه طرشد ایدی.

ابن عمر حضرت زری کوب جهنلر دین آناسینه اوخشافاق، تدبیرلی،
هقلملی، غایت طوفری کنشی ایدی. آناسی خلیفه وقتده امام، مصر فتوحاننده
حاضر بولوب، اهل اسلامغه کوب خدمتلر ایدی. آناسندین صوکره
مسلمانلر آراسنده بواقاق اختلافلرغه اصلاقاتناشما دی حکومت خدمتلر فده
بولونی ده نلده دی. بر وقت حضرت عثمان اوزینی قاضی ایتوب قویارغه
اوبلادیغنده: «ای امیر المؤمنین! مینی بو خدمتدین هغو ایتوگز» دیوب
قاضیلقنی ده قبول ایتمه دی بتوون وقتلرینی هام اوگر آنک، دین تارانقی،
کسب وتجارت فیلق، عبادت ایتک ایله مشغول بولوب اوتکار دی.
حتی بر وقت اوزین خلیفه قویارغه نلوچیلر بولسده، قبول ایتمه دی.

ابن عمر تجارت گده اخلاصلی صحابه لر دین بولوب، بعض وقت
بالگزی، بعض وقت باشقلر ایله شریک بولوب صانو ایته ایدی. حتی
صوفشقه یورگان بر لر نده آرزاق مال طوفری کبلسه صانتوب آلامدینه گه
کیتوروب فائده ایتوب صانا ایدی. اوزی بیک جومارد بولوب، فوناق
صیلاونی، فقیر مسکین لر گه باردم ایتونی، قللر آزاد ایتونی بیک سوه ایدی.
بر وقت بر مجلس ده بکرمی مکشدین آرتقی، ایکنچی وقت اوتوز مکشدین
آرتقی مال تارانیش، هر فیده مکشدین آرتقی قل آزاد ایتدش ایدی مدینه

اندلی، اوزلری الفتلی بولورلر. «اوغلاق، بیغشی معامللی بولوب چومرد بولاق ایل، مرۆت (کشیلک) معیشتی اصلاح ایتوب هر نوری بوزوقلاردن پاک بولاق ایل بولور». «بیغشیلق باشقعلرغه آچیق بوز، تاتلی تلی بولو ایلدر». «ایمانی کامل بولغان کشی، اوزینه اویات کپاورلک، قیامتده مسئول بولورلر صانلانور». «سفرگه بیغشی آزیقلر آلوب چیغوب بولغانلارنی ده صیلامق چومردلرک بیر علامتی در»، «عقلای، عالی فکرلی آدملر، بئرن دنیاغه و حیات فیه اوسندن فاراب معاکمه ایتدر، وشوگنا فاراب اش قیلورلر».

* * *

هر وقت کعبه حضورنده عبدالله بن عمر، عبدالله بن زبیر، مصعب بن زبیر، عبدالملک بن مروان چبولمشلر ایدی. نماز اوقودقلر ندن سوگره، آرادن بری: «کیلوگز، اوزمنک حاجلرمز حقتده دعا قیلوب الله تعالی دین صورایق کعبه شریفه حضورنده دعالمز مقبول بولور» دیمش. شول وقت باشلاب عبدالله بن زبیر توروب، رکن یمانی گه قولن قویوب: «ای عظمت و ندرت صاعبی الله امیکذا حجاز یورطینه خلیفه بولمقنی نصیب قیل. میگنا خلیفه عنوانی برله سلام بیر-ونلر ایدی» دیدی. سوگره مصعب بن زبیر توروب، رکن یمانی گه قولن قویوب: «ای بتون هالمک ربیبی! مین عراق فیه والی بولما، سکینه بنت حسیننی نیکاح ایتداینچه مینی دنیا دین چغارمه» دیدی. سوگره عبدالملک بن مروان توروب، رکن یمانی گه قولن قویوب: «ای برار و کولونک ربیبی! شرق و غرب گه پادشاه بولغان ایگ کرچلی پادشاهلردن ایتداینچه مینی دنیا دین چغارمه» دیدی. ایگ سوگره عبدالله بن عمر توروب رکن یمانی گه قولن قویوب: «ای آچیق رحمتی غالب بولغان الله! جنت ایل حکم ایتدای مینی دنیا دین چغارمه» دیدی. امام شعبی ایتد: «رواقه نیک اوسندک حاضر بولدم. اولگی اوج کشی نیک مقصودلری حاصل بولغانن کوزم ایل کوردم. انشاء الله این هر نیکده دعاسی قبول بولغاندر».

عبدالله بن عباس (رضي الله عنه)

اصحابك زور عالم و مجتهد لرندن بولوب، نسبي عبدالله بن عباس بن عبدالمطلب در. حضرت عباس نك اون اوغلى ايچنجه بالسكز او شبو معترم ذات آناسينه نسبت ايله (ابن عباس) دهبوب معروف در. آناسى ام الفضل (لبابة) بنت العارث الهلاليه بولوب حضرت خديجه دين صوكره اپك تلك اسلام قبول ايدوچى خانوند در. هم ازواج مطهرات دين حضرت ميمونه نك بر طوفمه قرنداشيدر.

ابن عباس حضرتلرى، هجرتين اوچ ياكه بش منه مقدم دنياغه كبلگان. طوفد بغيردين صوكره، رسول اكرم حضرتلرى، مبارك نوكرگينى آهزبنه قابدرغاي و برنجى نعمتى اوشبو بولغان ايدى.

رسول الله (صلى الله عليه وسلم) وفاتنده، ابن عباس اون اوچ ياكه اون بش باشنده ايدى. ابن عباس حضرتلرى باش بولاسه ده علم و هدايتكه اخلاصلى، كوت و قتلرده رسول الله نك مجلسلرينه ملازمت ايتنه، مسجد گه يورى، بعض كچه لرده، رسول الله نك عبادتلر ينى كورمك ايجون، آنك حضورنده كچه لى، آنگا پاروب عبادت قبله ايدى.

بر كچه رسول الله نمازغه كوشد كده، ابن عباس ده آنك آرتينه كبلوب اويوب نماز او قورغه كوشگان. نمازدين صوكره رسول الله: «ئيجون بنم يانيمه كبلوب او قورمادك؟» ديد كنده، ابن عباس: «رسول الله ايله برابر بولوب نماز او قورمق اهبشلك بولور ديو اوبلادم» ديت جواب بپرگان. باش بالانك اوشبو جوابينده، رسول اكرم حضرتلرى مهنون بولوب: «الله تعالى علمكنى آرندرمون» ديه دها ايتسكان ايدى (١).

ايسكنچى وقت ابن عباس، رسول اللهغه كبرهك بولور، ديوب طهارت

صوى حاضر لاپ قوبغان. بونى رسول اكرم حضرتلارى بېلد كده: «يا
الله! عبدالله بن عباس غه دېن آڭلاونى، قرآن بياونى نصيب ايت»
دېه دها بېلغان ايدى (۱).

اوشبو اشلىر همهسى ابن عباس حضرتلار ينه نصيب بولدى ابن عباس
باش وقتىدىن اوقى قرآن حدىث، ادبىيات عربى و نار بىخ ھاملار ينه بېك
اخلاصلى بولدى. رسول الله نىڭ وفاتىدىن سوڭرە، الوغ صحابەلار نىڭ مجلسلار ينه،
ابولر ينه يوروب حدىث شريف اوڭرانه، رسول الله نىڭ ھادىتلار ينى،
سويبلە گان سوزلار ينى، اشلى گان اشلىرىنى واقلاپ سوراش، وقتلرى بولمامە
ايشك توپلار يندە اوزانى وقتلار كوئوب اولتورە، بعض وقت بيائىدە
كاتبى دە بولوب ايشتىكەن حدىتلار ينى شول كاتىدىن باز دە ايدى.

ابن عباس نىڭ ذهنى، قوۋە حافظەسى دە غايىت قوۋى بولوب اوزون
حدىتلارنى بىر ايشتىك ايلە حفظ ايدە ايدى. ھى قىش شاھرى بولغان
ھەر بىن ابى ربيعە نىڭ سىكسان شەردىن ھبارت اولان اوزون قىستە سون
بىر ايشتىك ايلە حفظ ايتدىكى منقولدر.

ابن عباس حضرتلارى اوشبو اجتهادى واستىدادى صبىلى، بېك كوپ
معلومات حاصل ايتەش، آنىڭ واسطەسى ايلە ابىكى مائى آللى بوز
آلتەش حدىث شريفى روايت ايدەش، اصحاب و تابعدون بېك
كوپ ذاتلار آنىن ھىر تۈرلى ھاملار اوڭرانه شلردىر. تفسىر ھامبىنە
باشلاب ھمبىت و پروچىلردىن بولوب «ترجمان القرآن» «رئىس
المفسرىن» لقبلىر بىلە آنالغان، اوزىدىن تفسىر ھامبىنە، بېك كوپ معلومات
روايت ايتولغان (۱).

ابن عباس حضرتلارى قرآن و حدىث ھاملار يندە، خلفاء راشد بون نىڭ

(۱) صحيح بخارى ج ۱ ص ۲۶

(۲) بعض متأخرىن طرفىدىن، ابن عباسدىن منقول بولغان تفسىرلارنى جمع ايدىلوب
«تفسىر ابن عباس» اسمى ايلە بىر تفسىر يازلەش ايسەدە، بوندە اولان روايتلار نىڭ بايتاغى
ابن عباسدىن ثابت توڭلە ديورلر.

حکم لرینی بیلوده، اشعار و ناریضه ایاک معلومانلی صحابه لردن اییدی. کوبرهک وقتنی قرآن وحدیث اوگرانوکه، علم و معرفت نارانورشه صرف ایله اییدی. هفته ناک بر کوننده قرآن کریم تفسیرندن، بر کوننده کوننده فقه وحدیث دین، بر کوننده سیر و صوفش احوالندن، بر کوننده شعر و عرب ادبیاتندن، بر کوننده عرب لر ناک ناریضه لر دین و توری واقع لرندن معلومات و بره اییدی. معلوماتی بیک کیک اولدیغندن «البحر، بحر الامة» لقب لری ایله یاد ایدلمشدر. دیگر، امت ناک زور عالمی دیمکدر. ابن عباس حضرت لری شول قدر معلوماتی ایله برابر بیک عقللی، طوغری فکری اییدی. شونلقدن عمر الفاروق حضرت لری ده اوز بنه مخصوص رعایه والتفات کورسه ته، الوغ صحابه لر ایله اولان کیشکاش مجلس لر بنه دعوت ایته، بعض مشکل مسئله لرده مراجعت ایدوب فسکرینی صوری اییدی. ابن عباس غایت عالم، خلقلی، الفقلی بولدیغندن حضور بنه بیک گوب کشی جیوله ایدی مجلسی خلیفه لر مجلسی کی بولوب، زیارت ایدوب چیلر نی، کیشکاشکه کیلو چیلر نی، نوبت ایله قبول ایتمک ایدوب مخصوص خادم تعیین ایتولگان اییدی. قرآن حدیث، شعر، ناریضه صلم لر نده شبهه لری بولغان ذات لر، آنک حضور بنه کیله لر، هدک مجلسندن وجواب لر ندرن راضی بولوب کیته لر اییدی. کوندر لرینی علم اوگرانمک، اهالی ناک و اطرافنده بولغان ناک حاجت لرینی اوتتمک ایله مشغول بولوب گجه لردن عبادت قبول، قرآن اوقو ایله مشغول بولا اییدی. نچکه کوشللی، صافی قلبلی، عبادت کده اخلاصلی، خشوعالی بولدیغندن، کوب وقت گوزلر نده بقلاعان علامتی صیروب توره اییدی. رسول اکرم حضرت لر بنه غایت اخلاصلی بولوب، آنک آوروبولوب وفات ایتووینی، وشول وقتنی واقع لر نی سوپلی باشلامسه، اثر له نوب گوزلر ندرن بورتوک بورتوک یاغ لری آغارشه باشای اییدی.

مهابت توسلی، الوغ گودولی، اچیق بوری، حاضر جوابلی، وعظ و خطبه سوپله رکه ماهر، سوز لری غایت اثر لی اییدی. جوهر د غایت کیک

خلقی بولوب، حضور ینه کیلگان هر بر کشینی اوزندن راضی ایندرگه
 طر شه ایسی. بر وقت: «اگرده حضور ینه فرعون کیلوب یغشی سوز
 باشلامه، آگاهده یغشیلق ایله معامله ایندر ایتم، اکرده اوز ینه بر یغشیلق
 اینسه رحمت اوفور، تشکر ایندر ایتم» دیمشدر

مانور قبیللی کبوملر کیلوب پوری، پا کلاک گه بیک رهایه ایته،
 بدینده و کبوملر نده بولغان خوشبوی ایسی اطرافینده طار الوب توره، مجلسنه
 هر توری نعمتلر و بهمشار حاضر بولوب، آشور ایچو و کبوملر یغشی
 بولمقنده هر ضرر کور مز ایسی مک درهم لک (بررو اینده مک آلنونلق)
 کبوملری بار ایسی. بر وقت الارینه سنت طویبی ایندر کنه، او بونجهلر
 کبوتر توب او بناتقان همه آنلرغه آفچه و برگان ایسی (۲).

اوزی جو مرد بولوب بر وقت بصره ده آلدش مک درهم نار اتقان، مدینه ده
 بر یغشی آدم نلک محتاجی غه فالدهینی کورد گده بردن ایکی یوز
 آلنون هدیه ایلوب بیرگان ایسی.

حضرت هلی خلیفه وقتنده، ابن عباس آنلک وز بری اورننده بولوب،
 گوب صومشارده مسکر گه رئیسک، قوماندانلق ایته ایسی. بر وقت بصره ده
 والی بولوبده بایتاق خدمتلر کور سه تکمان ایسی.

حضرت هلی ده مملکت تدبیرلر نلک آنلک سوزلر ینه اعتبار ایته ایسی.
 برونت آنلک طوغری فکرلرینی تقدیر ایلوب: «ابن عباس هائینی بیلگان
 کبی، اوبلاغان فکرلری، سو بیلگان سوزلری در ست بولوب چبغه»
 دیدیکی، آنلک کیگانی ایله همل ایتمدیکی بر اشنک او کندیکی منقولدر.
 اخیر عمر نده ابن عباس خدمتلر بیلک کوزلر ینه ضعیفی لک کیلوب
 صوفر ایغان، بنا کچی ایله پوری ایسی. صوفر بولسه ده، دین و علم نار اتمق،
 خاق مصاحتلرینی فایغورتهق ایله مشغول ایسی کوزلری صوفر بولمقنده

(۱) احتیاج ۳ ص ۱۰۰، المعاد الفرید ج ۱ ص ۷۴.

(۲) نامویل مختلف الحدیث ص ۳۷۸

صبر ایدوب، هیچ بر وقت صوفی اقدین شکایت ایندی یکی منقولدر.
ابن عباس حضرتلری هجرتین ۶۸ نچیله، پشمش باشندین اوزوب،
طائف شهرنده وفات بولدی. آلتی اوغلی ایکی قزی قالدی، خلفاء عباسیه
بونک نسلندیندر.

حکمتای سوزلری و جو ایلری: «حقیقت، ایشی اللهه تابشروب،
طوفر بلقنی اویلاب ایشلاگان گشیلرده بولور». «عقلی آدم سوبیلجه چک
موزلرینی اویلاغاندین اولجا گاندین صوگنه سوبیلار». «بخشی کشی
باشقه لرغه اولان یاردیلری ایله ماقتانماز، احسانلرینی خلقغه بیلدیروب
شهرت چقاررغه طر شماز». اییده شلرکنی اوزکنین راضی ایندرکه طرشوق،
ایک بخششی خلقلر دندر». «الله حضورنده بر مسلمان قوزباشنک حرمنی
کعبه شریفه حرمنین آرتوغرافندر». «اسراف، فرور بولماسه حلالدین
نیمد این کیوم کینساک، نیمد ایون نعمت آشاماکده ضرر بوق». «خاتونم
بنم ایچون نه قدر زینتلی و رایه لی بولسه، بنده خاتونم ایچون شول
قدر زینتلی و رایه لی بولورغه طرشه من». «گامل آدم چبتونلک و قتلرته
چداملی کوسنر». «کیچهلرینی عالم و تحصیل ایله اونکار مک، عبادت ایله
اونکار مکدن بخشیر اقدر». «ایمانی سلامت آدم، بر مسلمان قوندایشینه
بلا کیلکده فایغور، آنگار یاردم ایندرکه طرشور». «آلتون کوش
آنچه لر آشارغه ایچارکه پاراماسه لرده، کبره ک وقتن هر بر حاجتلرکنی
اوتادیکلرندین، آنلرنگ قدرینی بیلورگه تیوشدر».

«بو قدر هلمنی نیچوک تحصیل ایندک؟» دپ کلرنده: «کوب
اویلام، کوب موراشدم» دیوب جواب و برمشدر. بر آدم ابن عباس
حضورینه کیلوپ، آچولانورغه موگنورگرگه باشلادیغنه، خدمتچیسینه:
«بو آدمنگ بزده برر حاجتی بولسه اونارمز. یوخسه سوبیلدکلرینه قارشنی
چوازم بولماز» دپمشدر.

بر آدم ابن عباس حضورینه کیلوپ، اصقیرچه کوب غلاموزار

سویلا دیکنده: «الحمد لله، جناب حق حضرتلری شول آدم کبی احمق، اولچارمز ایتمه گان» دیوب اللهه تشکر ایدوب صدقه ویرگان ویرقل آزاد ایسکان. بر وقت این عباس آلدنن بر قوش اوچوب اوندکده، پانده فی بر آدم: «بخشیلقی هلامنی» دپیش. بوکا فارسی این عباس: «بخشیلقی هلامنی ده، پمانلی هلامنی ده توگله» دپیش در.

بر آدم این عباس حضرتلر نین: «تندی آبرلقدنه جانلر قاپده کپتیلر؟» دیو سورادقده: «مای بنوب اوت سوندکده اونی نایه کپتده، سلامت کشی آورو بولوب آرقلامه اپنی قاپده کپتده، جانلر ده شونک کپتیلر» دیوب جواب بیر گان. بر سفرده وقتنده بالاسینگ وفات خبرینی ایشتمکده (انا لله وانا الیه راجعون) اوقوب: «اوسوب نر بیه مز بولسه بزلر هبیلی بولور ایدک. نر بیه لپ کشی اینو مشقتنن قوتولدی. اوستمزدن زور بر بولک توشدی. آنک اوستینه ثوابلی ده بولدی» دپیشدر.

بهرده والی وقتنه، بر کشی این عباس حضرتلرینه بخشیش کورینور ایچون، باشه لرنک هبیلرینی گیلوب سویلا دیکنه، این عباس: «نلساک بونلرنی تیکشورم. اکرده بالغان سویله گان بولساک جزا ویر لورسن. طوغری سویلا گان بولساک، باشه لرنک هبیلرینی تیکشوروب بوردیکک ایچون، بو شهردن نفی ایدیلورسن. مگر کشیلرنک هبیلرینی تیکشورون توبه ایدوب، اوزینگه حاجت نرسه لرنی گنه تیکشور که سوز ویرمک هور ایتهم» دپیش نر کور کشی ده: «صوگفیسینی قبول ایتدم» دپه توبه ایتمشدر.

زيد بن ثابت (رضی الله عنه)

اصحابك الوغ عالم ومفتي لرتدين بولوب، مهرتدين اوب منه مقدم
مدینه ده طوفان. آلتی باشنده آناستدین بیتیم فالغان. ۸ - ۹ باشارنده
قرآن اوگره نورگه باشلاغان. وصولا کرم حضرتلری مدینه گه هجرت اینوب
کپلکده، زید اوب بر باشنده بولوب، نرآندین اوب پدی موره اوگره ننگان
ابدی. بونی رسول الله ابشندکده، زیددن قرآن اوقوتوب امتحان اینوب
کوردی. آکا نعتین اوقودی. بوندین صوگره قرآن اوقورمه دخی اخلاصی
آرتوب، همه ایننگان سورهلرینی حفظ اینه باردی. رسول الله سلامت وقتده
بتون قرآنی حفظ ابدی.

زید بدر صوغشنده حاضر بولسده، رسول الله آتی باشسینوب
فایناروب یاردی. خندق فازیقانده باشقه صحابه لر ایله برابر، زیدده
بیک طرشوب خدمت ابدی. شول وقت رسول الله آتی صوبوب: «نعم الغلام»
دیوب ایننگان ابدی. بو بر یغشی بالا دیبکدر.

خندق نی نازیقانده زید کوب خدمت اینوب آروب یوقلی
باشلاغاچ، اصحابدین برسی آنگ فورالن آروب فویغان ابدی. شول وقت
رسول الله: «بربریگزی اویناپ بولسده نور فوتما گز، نرسه دون
آله گز» دیوب ابدی (۱).

تبوك صوغشنده رسول اکرم حضرتلری بر بایراق (فلاک نی)
هماره املی صحابه دین آلب زید بن ثابت که تابشردی. هماره:
«بوخسه بندن بر خطا صادر بولدی می؟» دیدگده، رسول الله: «زیدنگ
علمی، قرآن بیلووی کوبرهک، شونلقدین آکا تابشردم» دیوب جواب
بیرگان ابدی.

رسول الله صه عبرانی چه بازارخان مکتوبلر کیله، بایندی وقتلرده یهودلر ایله معاهده ایتمار که طوغری کیله ایدی. شونلرنی اوقومق ایچون زید بن ثابت که یهودلر یازوبن اوگرانورگه بیوردی، استعدادی، علمسگه اخلاصی بولغان زید، تیز وفتنده بونی اوگره ندی. صوگره رسول الله ایله یهودلر آراشند بولغان معاهدلرنی یازوب، آنلردن کیسگان مکتوبلرنی اوقوب توردی. بو واقعه دن صوگره زید بن ثابت حضرتلرنی کتلا اوگرانورگه اخلاصی آرتوب، هر بیلرگه قاننامه نورغان خلقلره فارس، روم، حبش، قبط تللارینی اوگرانگان روایت ایدلر (۱).

زید بن ثابت حضرتلری اصحاب کت مفتی لرندن سانالا اول قرآنی بخش بیلو چیلردن، شریعت و اسرارینی بخشی آکلاو چیلردن، تیره ن معلومانلی، عقلی، وفارلی، غایت جدی، اشاکلی کشیلردن ایدی. رسول الله وفتنده آنک کاتبی بولوب، اینسگان قرآن آیتلرن، هم باعهه یازولرنی یازوب توردی. شونلقدن بو ذات «کاتب وحی» دیوبده معروفدر.

رسول الله دن صوگره حضرة ابوبکر گه، آندن صوگره حضرة عمر گه کاتبک ایددی. حضرة عمر ایکی مرتبه حج گه، بر مرتبه شام طرفلرینه سفر ایتدیکنک، اوز ارننده زید بن ثابتنی قالدرغان ایدی. شام دن آکا مخصوص مکتوب یازغان، وسفرینی قاید یغنده، آنک بخش خدمتلرن تقدیر ایتوب بر خورما باجه سی بیرگان ایدی. بر وقت آنی قاضی قوبوب، قاضیلق ایچون آکا، خصص وظیفه ده تعیین ایتگان ایدی.

حضرة عثمان وفتنده بیت المال ناظری بولوب توردی. همده حج گه سفر ایتدیکنک هر وقت اوز ارننده زید بن ثابت حضرتلرن قالدره ایدی. زید بن ثابت حضرتلرنی کتبتن اهل املهه ایتکان ایگ زور خدمتی، قیامت که قدر اونولماسلق ایدی قرآن کریم حقلده بولدی. حضرة ابوبکر وهر (رضی الله عنهما) آنک صلحتی ایلر رسول الله حضورتک بازارخان قرآن طعه لرینی

انس بن مالك (رضی الله عنه)

انصار آرا مندیڻ ايك گوب حديث روايت ايدو چي صعابي بولوب، هجرتين توفوز سنه نك مدينه ده طوفان. اناسي مالك بن نضر جاهليت وقتنده وفات بولغان ايدى.

رسول الله هجرت ايدوب مدينه گه كبلد كنده، حضرت انس نك اناسي ام سليم كيلوب: «بارسول الله انصار نك اپرلى، خانونارى سرگه بوله كلر بيره لر. بنم بولك اپتيرك هيچ نرسم يوق. اگرده قبول اينسا كز شوشى بالام انس خدمتگزده بولسون. اوزى بازوده پيله، اوتكون بالادر» ديدى. رسول اكرم حضرت نارى اخلاصلى فارچى نك خاطره سيني رهايه ايدوب، اوغلن قبول ايدى. بو وقتنده انس اون ياشنده ايدى.

اوشبو وقتين سوگره رسول نك مجلسلر بنه وخدمتلر بنه ملازمت ايدوب، وفاتينه قدر اون يل خدمت ايتكان. رسول الله نك موزار بنى اخلاص ايله طنگلاخان، اغلر بنه دقت ايتكان، آنك واسطه سيله ايكي مك ايكى بوز مكسان آلنى عدد حديث سريف روايت ايتولسكان. اصحاب و تابعون دن بيك گوب الوغ كشيبار، اوز ندين حديث نقل ايتكانلر، امام ابوحنيفه حضرت نارى ده اوشبو انس بن مالك حضرت نر بنه بولوقغان، فقط حديث روايت ايتووى گنه آچىق ثابت توغلدر.

حضرت انس اوزى اوتكون بولوب، ايشتكان موزار بنى اخلاص ايله حفظ ايتديكندن، ايكي قولاي ايله ده طنگلاديغندن، بعض وقت رسول اكرم حضرت نارى التفات و مطايبه ايدوب: «يا ذالذنين» ديه خطاب ايتيه ايدى. اى ايكي قولاقلى ديمكدر.

بروقت اناسي ام سليم: «بارسول الله! انس كه دهها اينساك ايدى؟» ديدكده، رسول الله (صلى الله عليه وسلم): «يا الله! انس نك مالن، بالالرن كوب ايت آثا بيركان نرسلر گنه بر گت بير. اوزون هر بيروب

گناهكارن هغو ايت» ديه دعا فيلش ايدى (۱)، حضرت انس، سگساندن
 آرنق بالالرينى وبالالرينك بالالرينى كوردى. انصارنك ايك زور
 بايلار ندىن بولوب، نورلى شهرار ده بورطلرى، بزلرى و بافچلرى بار ايدى.
 اوزى كوب وقت بافچه ريبهش تر بيهسى ايله مشغول بولوب باقي، سئك
 هر بل ايكى مرتبه بيهش اولگوره، بتون اطرافنى خوشلاندره طورغان
 خوش ايسلى ساچكلار پنوشه ايدى. بصره ياننده قصرانس (انس سرايى)
 ديوب معروف زور بورطلرى بولوب، اوزى شونده توره ايدى مدينه ده
 اولان زور بورطان مسافرلر، محتاجلر ايجون وقف ايتكان ايدى.

حضرت انس، رسول الله جانينى قربان ايدر در جهده اخلاصلى
 بولوب، سنت وعادتلرينى بيلوب عمل ايتارگه، آنك كى عبادت
 ايتارگه طر شه ايدى. اخلاص شول در جهده ايدى كه بصره ده توس جهندان
 رسول اكرم حضرتلرينه اوخشاغان كامن بن ريبه اصملى بر كشى بار
 ايدى. حضرت انس شول كشيلى كورسه، گوگلى يومشاب كوزلر ندىن
 باش كيسله، بغلى باغلى ايدى. اوزنده رسول اكرم حضرتلرينك
 بر باشماغى، صرايچه تورغان بر صاونى بولوب، بونلر نهر وقت صافلاب
 احترام ايدوب توتنه، بعض كشيبلرگه تبركاشول صاوتدن ايچره ايدى (۲).
 كور كام خلقلى، بيشى كوگلى، طوهرى سوزلى بولوب، هر كهگه
 ياخشىلق و بار دم ايتارگه سوه، اخلاف و نزاغنى سويى، خلق آراسنده
 بولغان اخلافلر نى بتوررگه بيك طر شه، نزاغلى كشيبلر ده آنك حضور ينه گيلوب،
 كبلوشوب، بر بوندىن راض بولوب كيتلر ايدى.

نقبر، پيبلرگه شفقتلى، فوناق صبلاونى سوه، فوناق كبلد كه كوب
 وقت اوزى خدمت ايتنه، فوناق كرمه گان ابوده بركت بولمايدر ديه ايدى.

(۱) صحيح بخارى ج ۴ ص ۶۹؛ كنز العمال ج ۷ ص ۹.

(۲) اوشبو صاوت بالالرينك ميراثندن سگز يوز مك درهمگه ساتلديغى، امام
 بخارى حضرتلرينك شول صاوتنى كوروب، تبركاشوندىن ايچديكى منقوللر، قسطلانى

اوزی بای بولسه ده معبشت؛ آشاور اهورده تکلفسز بولوب بعض وقت مجلسینه فاتقان ایکمک، کبیکان خورمه لر کلتوره لر هونک ایله قناعت لئه ایدی. اوقی آنارغه بیک ماهر بولوب، بالالارینی ده اوقی آنارغه اوگرانه، اوزی ده آنار ایله برابر اوقی آنا ایدی. بئکل نهچه کبوملر استعمال ایله، یون ایله بفاکدن تونولغان کبوملر کبیه وشوندن چالمه استعمال ایله، صنغان وضعیف لنگان تشارینی آلتون ایله نغوتنه (یامانه) ایدی (۱). ساچی بیک اوزون بولوب: «رسول الله (صلی الله علیه وسلم) قولی ایله توتقان ساچنی کبسه بیه چکمن» دیوب اوزون کیونجه پوروتنه ایدی. بله گنده آلانی (آزرانی آق بری) بولوب، شونی صاری توملی خوش ایسلی نومه ایله بوباب یوزی ایدی.

حضرت ابوبکر «بهرین» طرفینه حامل زکات ایدوب انس نی بیاررگه اوبلادیغنده، حضرت همر: «انس عقلی، یازوفه ماهر بکمت، آنی بیدارسه گز بخشنی بولور» دیش ایدی.

انس حضرت همر خلیفه وقتنده، خلفه ده دین اوگرده مک، رسول الله نیک سنلرین بیلدرمک ایلچون بصره ده باروب، تورلیجه حکومت خدمتلر نده بولوب آخیر همرینه قدر بصره ده توردی. بیک قارتایدیغندن اخیر همرنده بر ایکی بل قدر روزه توتنه آلمای فدیه بیروب توردی (۲).

بر وقت بصره ده یغور بولمادنده، حضرت انس طهارتلا نوب صحرا ده چیغوب، ایکی رکعت نماز اوقوب دها فیلدیغنده قوتلی یغور یاودیغنی منقولدر (۳).

حضرت انس، رسول اکرم حضرتلرینه هایت اخلاصندن، آنک بر نجه بورتوک ساچن صافلان، وفات بولدیغنده شول ساچنی آهزینه قویارنه، همده رسول الله دن قالغان بر کهکنه تاپانی کفنی اچینه توروب دفن ایتارگه وصیت ایتکان ایدی.

(۱) اسد الغایه ج ۱ ص ۱۲۸ . (۲) صحیح بخاری ج ۳ ص ۶۵ . (۳) الاصابه

حضرت انس اربك صوك وفات بوغان صحابه لردين بولوب،
 هجرتدن ۹۳ نوب بيلده بوز باهندن اوزوب وفات بولمشدر. اوجان
 ايچنده ائدين صوك وفات بوغان ذات نطق ابو الطفيل (رضي الله عنه) دركه
 هجرتدن بوزنجي سنهده وفات بولمشدر.

حضرت انس نك اتاسي ام سليم فيرلي، هقالي، صبرلي، ايزگو
 خانلاردن بولوب، اهل جنت دن بولوب حنفته رسول انكرم حضرتلي
 مارفيلان افغان مالوله شدر (۱). «انا باهي» بولوب، اهل جنت دن بولوب
 ر. ام سليم احد صوفشيك صحابه لرگه صو ناشوب بيرگان، بچر اولوب
 نر بيه ايتيگان، حنين صوغشينه اچديق نيله اوزينه مخصوص اچنجير
 امله نوب صوغشده حاضر بولغان ايدى.

حديث كئيلارنده اوشبو واقعه سي مذکور هر: بر وقت، ام سليم نك
 ايكنجي ايري بوغان ابو طلحه ايوده يون وئنده، بر آورو بالاسي
 وفات بوغان. گنج ايري قايتنده، ايريني قابور تماس ايچون، اچيق
 بوز ايله فارسي آلعان. «بالا نيهوك» ديو صوراشد يغنده: «بالا تلنج
 يانا، راحته بولسه كبرهك» ذوب جواب بيرگان. صوكره برابن ياتوب
 ايرنه توردفارنده، ام سليم صوزگه كرشوب: «اي ابو طلحه! اگردە بر
 كشي ده بر عاربت نوسه بولوب، بر وقت ايه سي كيلوب شول هار يئني
 اوزينه قابناروب آورقه نلسه، بيرمايچه اهر مينوب توررغه ياكه
 اوپكالا رگه بارازمي؟» دىگان. ابو طلحه: «يرق باراماز، آورقه كيلم كده
 هار يئني ايله مينه قابناروب بيررگه كبرهك» ديدكده، ام سليم: «الله

تعالى بزرگه بر عاربت بيرگان ايدى، بو كون شول هار يئني بزرگين
 آلدى آبالامز وفات بولدى» دىگان واقعه ني رسول الله صوبيله دكلرته
 ام سليم نك بو معامله مندن مهنون بولوب: «الله تعالى بو كجه نرگه بركت
 بيرسون» ديه دها ايتيگان ايدى. اوشبو واقعه دن صوكره ام سلام نك عبد الله
 اصلي بر بالاسي ديناغه كيلوب اوسوب نر بيه لئيش عالم ناضل اولمشدر.
 آنك ده اون بالاسي بولوب، هده سي زمانه سنده عالم، فاضل ذالدر بولمشدر.

باصحاب کرام (صورت و احصاء) ...
ابو هريرة (رضی الله عنه) ...

اصحاب اینده ازک گویند حدیث روایت اینوی ذات بولوب، امل
اصحابی عبد الرحمن بن صفور ...
اسلام ایله مشرف بولغان ...
ابو هريرة ...
چونک کچکنه مهچی آلوب یار دینده رسول الله اوچرایب «بو نرعه؟» دیوب ...
صوراغان، ابو هريرة خبر ببردیکن، رسول الله (انک ابو هريرة) دینکان
ایندی، من کچکنه مهچی ...
هر بیره دیوب مشهور بولوب کینسکان، رسول الله طرفندین خطاب اینولسکان
شول اسم اوریتده بیک مرقوب کورینوب شونک ایله یاد اینولرینی
سوه، امین صورا اوچیلر فده ابو هريرة دیوب جواب بیره ایندی صوگره
اوشبو اسم شول فقیر شایع بولوب کینمشدرکه حتی اصل امینده بگرمی دن
زباده اخلاق بولمشدر. اکثری عبد الرحمن بن صفور دیورلر.
ابو هريرة اسلامه کیندکن صوگره مدینه گه کبلوب، دورت منه
قدر، رسول الله تک مسجدهده عیشت ایندی. اوشبو مسجدهده نوروجی
صحابیلر اصحاب صفه دیوب معروفلردر. بوفیلوده ابو هريرة کسینی لیا
وسایده مشغولینلری یوق ایندی. بئریه وقتلری رسول الله مجلسلرینده
ملازمت اینوب، علم اوگرا نوب اونیکاره ایندی. اوزی سوز گه و صورا ایوز نه تبا
باطر، علم گه بیک اخلاصی، حافظ می و ذقنی بیک قوتلی بولوب بئینت بیک
گویند حدیث ایشتوته و حفظ ایته ایندی. پیغمبر من بجه سبیلده ملازمتینده
اینسکان بانه، صحابه لردده هر وقت صورا اینوب، اوچوراغان یوگشلی عالمه
ایله علمی مذاکره اینوب، آنلر و اطه سبیلده بیک گویند حدیث حفظینده
اینسکان، ایشتو تمکین نرسندی فالدرمازغه طریقتان ایندی. اووزی ده:
رسول الله تک مدینهده بولبله گان حوزارندین میکان معلوم بولغانی بوللر

دېرب ايتنه ايكان. آنك حقهده امام شافعي حضرتلري ده (احفظ الاصحاب ابو هريره) دېمشدر، اصحاب نك ايك كوب حفظ ايتوچېسى ابو هريره دېمكدر.

ابو هريره اصحاب ايجنده ايك كوب حديث روايت ايتوچي ذات بولوب، آنك اسمي حديث، تفسير، ادبيات، اخلاق كتابلارنده بېك كوب اوچر بدير. آنك واسطه سېله روايت ايتولساكان حديث (۵۳۷۴) بش ماك اوچ بوز بئمش دورت عدد بولوب، اوز ندى اصحاب و تايهون دن مكن بوز دن آرتوغراق كشي حديث روايت ايتكان. آنك حديثلري ايجنده اوزي گنه متفرد حديثلار ده كوب در.

ابو هريره رسول الله (صلى الله عليه وسلم) دن صوكره كوبره ك مېون تورلج اوونلارده حديث اوكرانوب، علم نارانوب اونكارگان. هر نرسه دن زياده علم كه و تعليم كه اهميت بېرگان. شونلقدن آنك واسطه سېله بېك كوب حديث روايت ايتولساكان.

حديث كوب روايت ايتووي حقهده اوز ندى اوله بو حوزلر منقول:
« ابو هريره كوب حديث روايت ايتنه، انصار مهاجرلر روايت ايتنه، كان حديثلرنى روايت ايتنه دېوب سويليلر. قرآن كرېمه، دين نى علم نى نارانورغه امر ايتساكان بولماسه هيچ نرسه سويله مەس ايدم. مهاجرلر تجارت، بازارلارده آلس و پېرش ايله، انصار ايسه زراعت و خرمالقلري ايله مشغول ايدى. مېن ناماھم نوقلغېنه رسول الله مجلسلر يئنه ملازمت ايتوب باشقلر حاضر بولماھان مجلسلر كه حاضر بولا، باشقلر حفظ ايتنه كان نرسه لر نى حفظ ايتنه ايدم» دېمش (۱).

ابو هريره ايتنه: ابرو قنده حافظم نك ضعيفلر كېلىن رسول الله نى كتابت لال ايتدېكمده: «الديكّه گېومگنى چى۱» دېدى. چايدم. شونده بونرسه صالحان گېي بولدى ده «ايندى بوم» دېدى. ايتنه كمنى بومدم. شول وقتدن صوكره هيچ نرسه اونر نمامم» (۲):

(۱) صحيح بخارى ج ۱ ص ۲۲.

(۲) اصحاب ج ۷ ص ۲۰۳، استيعاب ج ۲ ص ۷۱۹ صحيح بخارى ج ۱ ص ۲۲.

ابو هريره هقالی، اونسکون ذهنلی بولدیفندیج باشدیج کسب گه، مال نابارغه طرفقان بولاسده بغشی غنه بایلق حاصل ایثار ایدی. لیکن اول هر نرسه دین ذلک دین رحام حاصل ایثار گه طرفدی. آچلی توفلی بولوب غنه معیشت ایدی. کوب وقت ثلله نیچه کون آچ فالغان وقتلری بولا، بعض وقت آچلندیج اچینه تاش بیله ب یوری ایدی. فقط اوزی عالی ممتلو، هیچ وقت محتاجلغش باشقلرغه بیلدرر گه، کشی حق برر نرسه صورارغه تنزل ایندی: «باشقلردن صورامق هادتمز یوق. بیرگاننی آلامز» دبه ایدی. آنارغه ایگ کیره کلی نرسه علم ایدی. حتی بروقت رسول الله: «ای ابو هریره اوشبو غنیمت ماللرندیج صورامبسنمی؟» دیدکنده ابو هریره «میگنا مال کیره کی علم کیره ک، میگنا علم او گره تونی صوریم» دیوب جواب بیرگان ایدی (۱).

ابو هریره اینده: «بر کون بیک محتاج بولوب، آچلندیج حالم کبته، کوز آلدیم فارانقولانه باشلادی. عمر بن خطابغه اوچراب، آنندی بر قرآن آینی عقنده صوراشدم. اوینده آلوب کروب شول آیت عقنده سوبلادی. فقط مینم جن مقصودمنی آ گلامای. شوندیج چیقندی، آچلندیج بتونلای حالم کبته بولد، بغلدم، کوزم آچندنه رسول اگر م حضر نارینی باش اوچومده کوردم. اول کورو ایله مینم حالنی آ گلاب، قولهدن توتوب توهوزدی، خانه سینه آلوب باروب قصاب قصاب بر طباق سوت ایوردی سوگزه عمر بن خطاب اوشبو واقعه نی ایشتمکده، مینم حالنی آ گلامیچه آشانمای چقاردیغنه ناسف اینوب، زور نعمتدیج محروم بولوب فالغان کبی بیک قایغوروب -وبله گان ایدی»

ابو هریره حضرت عمر وقتندی، بحرین ده والی بولوب توردی. حضرة هذبان وقتندی مکه مکرمه ده فاضی بولوب توردی. آنندی سوگزه حضرت معاویه وقتندی مدینه منوره ده والی بولوب توردی. والی بولوب تورغان وقتلرنده علم نار انورغه بیک اهمیت بیرو ایدی. شونلقدن هر پرده حکم

خاتمه

«اصحاب كرام» گناہى نك مقدمه سنك اوشبو سوزلرني بازغان ايتك:
 «رسول الله (صلى الله عليه وسلم) انسانلارنڭ ايڭ كاملى، اصحاب كرام
 حضرتلر ده، انسان كامل نك نيزو، وئاللىرى در، انلر احلام ناز يغنه غنه
 توكل، بلكه حيات و انسانيت ناز يغنه ده بونجه، اورنقى اشغال ايتلر.
 انلر نك طبيعتلرى عالى، قىللىرى صاف، اخلاقلىرى گوزل، انسانيتلرى
 كامل ايدى.»

صحابه اوك اوشبو كىتاب بارغانلر ينى غنه اوقوماق ده، سول سوزلر نك
 درجت ايكانن هر كم تصديق ايتار: «أفتق سوز» اولارق، انلر نك
 همومى كىمشارى، اخلاق و اعتقادلىرى حقتك دى بونجه گنه سوز بازامز.
 اصحاب كرام نك الله غه وقيامت گه ايمانلرى بيك كامل ايدى. انلر
 هر وقت الله تعالى حضرتلرن خاطرده توب، انك رضامون نابارغه
 طارشلار. هر اشلردن الله حضرتلر نيزه بازونى، قىامت ده مسدوليت كىلوق
 اويلاپ حركت ايتلر، فقط الله حضورده عىلى، و اوبى نالى بوالقن غنه
 فورقلىرى ايدى، و اولقن انلر ظامراى و باطنلى بوز و فلقلردن پاك و صاف
 بولورغه اجهد ايتلر ايدى، لاشل موز و باطنلى بوز،
 اصحاب كرام شريعتنى مقدس دىوت اعتقاد ايتلر، اورلر كى
 شريعت نك قى بىلور، قرآن عىبش اولور ينى، عا كم ايتلر، شريعت
 حكملرن يكل گه حسابلا ميلر. تاويل و توحيه لرن ايتوب، شريعت ده
 حىلار اوله (۱) اش قىلملار ايدى، هر نوز قرآنك، با كنه حىيت ده
 ثابت بولسه، اش شىه سز جن حقيقت دىوت اعتقاد ايتوب، سوز نك ايتلر
 هول ايتلر، اش ثابت و امان اشلر ده مصلحت كنه قازايد اش قىلملار
 ايدى. سونلقدن انلر نك احلاميتلرى صاف، قىللىرى پاك، علملرلى
 بركتلى، دىنى تر بىلرلى و پانلرلى كامل، كىمشلرلى يغشش ايتلر،

(۱) بعض كىملر نك تعبيرده حىله شرى دىوت نك زور اول سوزلردى درجت توكل:
 شريعت حىلردن پاك و مقدس در. شريعت اوله حىله بويوكه چيولا آل ميلر.

اصحاب کرام قرآن فی، رسول اللہ ﷺ منتلرینی بیلوب همل قبلوفه بیک
اهمیت بیرهلر، دین وعبادت اشلرنده هر نرسهدهن زیاده رسول
اکرم حضرتلرنندن ثابت بولوب بولماوین اعتبار ایتلر، فقط آندن
آچیق ثابت بولغان نرسه لرگه بابوشه لر ایدی.

اصحاب کرام قرآن کریمنی بیک کوب اوقیلر، قرآنده بولغان عالی
ومقدس خلقلار ایله خلقلانورغه طرشه لر؛ قرآنک لفظندن (تعویذندن
ومقامندن) بیگروه معناسون آکلارغه، قرآنده بولغان مکملردن
فائده لورگه، نصهلردن غیرنلانورکه، قرآن واسطه شبله اخلاقلارن
قلبلرن نریبه ایتارگه توزه تورگه طرشه لر ایدی.

اصحاب کرام عبادتدن لذت آلمانلر، نمازلرنی اخلاص وخشوع
برله اوقیلر، کوکللرنده اللهنی حاضر ایتوب، اللهنی کورگان کبی عبادت
ایتارگه طرشه لر ایدی. نمازلرنی آفر سینوب غنه توگل، بلکه الله ﷻ لرغ
نعمنی بیلوب، آنک بیرگان نعمتلرینه تشکر ایتوب اوقیلر ایدی.
شونلقدن آنلرنک نمازلرنی روحلرینه لذت، کوکلرله راحت لك صافلق
انسکسار (نهکه لك وپومشاو) بیره ایدی. نماز اوقودندن سوگره هر
نورلی بوزونقلقنی مکروه کوره باشلاب هر تورلی بخشش لقلرغه
اخلاصاری آرنه ایدی. کوکلده بخششلق روحی آرتدرماغان نمازلارنی،
عبادت دیب آزابلانغان قوری عادتلرنی، چمن عبادتدن حسابلامیلر ایدی.
اصحاب کرامنک غایه لاری مقصودلری بر ایدی. آنلر همه سی چمن
مسلمان بولورغه، قرآن روحی برله روحلانورغه، خلق آراسنده رسول
الله ﷺ نرین ترویج ایتارگه طرشه لر، مسلمانلق و طوهر بلاقنک هر جهندن
آلده بولوین ابیک عالی مقصود ایتوب توتلر ایدی. شونلقدن آنلرنک
اعتقادلری فکرلری بر توسلی، ائمانلری قوسلی، دینی غیر تلی کامل،
اسلام فائده سینه کیلنکده همه سی بر سوزده ایدیلر.

اصحاب کرام مسلمانلرنک کیدشلرینه غایت زور ایدیلر برله قاریلر،

الله نك چن مسلمانان رفه ياردم ايتووينه كامل ايدانغانار، الله تعالى نك (وكان
حقا علينا نصر المؤمنین) «وزى هر وقت آنلار نك خاطر لرنده ايدى. درست
املام بولى برله هرگت ايتد كلرنده اشلىرى هر جهدى آله بولا چيبنه،
دنيا آخرت مسعود بولولر بنه كامل اعتقاد ايتد كلرنده، مسؤبللر بنه زور
اميد برله فاريلر، الله توككل لرى بتون، اوزلر بنه اعتماد لرى برنده ايدى.
اصحاب گرام خانقاه خدمت ايتونى، الام و مسلمانلر فائده چيبنه
پارشونى ايك ثوابلى اشلردن صانيلر ايدى. صحابه لر اوزلرى بيشى
كشى ار بواغانى كى، باشقه كشيبار ايچون ده بيشى و فائده لى ايدى ار.
ايرلر و خاتونلردن جنت ايله سوينج بيرلگان صحابه لر هنده مسلمانلر
آرامنده اهنى مشهور بواغان الوغ صحابه لر ههنى اسلام رفه ايك كوب
خدمت ايتك ان كشيبار ايدى. (بوللر ترجمه حاللر نه تفصيلان كور بولدى.)
اصحاب گرام حضرت لرى، اسلام ديننه فوت بېرمك، مسلمانلر نى
حمايه ايتك قصدى ارله، سياست و تدبير مهاكت اشار بنده اهميت
بېره ار ايدى. آنلار نك اجتهادى ايله، اول وقتقه قدر مثلى كورامه گان
رهوشده عدالت، مساوات، حرمت اماملر بنه رفايه لى، الام روحينه
موافق بيوك بر حكومت اسلاميه تشكيل ايتولدى. حاضر گه قدر (مك
اوج يوز بلدن آرنق) دوام ايتك ان الام حكومتى نك نېگوزى نوزادى،
مسلمانلر، بتون اطرافارنده فى پادشاهلر نى اردن اوستون بولوب، هه سينه
حاكم رهوشنده تورديلر. اول وقتده ايك معهور برلردن بواغان شام،
مصر يرلرى، فارس مملكتى صحابه لر طرفندن ضبط و فتح ايتولدى.
صحابه لرنك اوشبو الوغ مهاكتار نى ضبط ايتوب، آنلر نى بيشى تدبير
ايتولردن مسلمانلر رفه توككل، بايگه بتون اجنبى ملت لرده راضى بولوب،
اوز اختيار لرى ايله مسلمان پادشاهلر نى نوانده معيشت ايتونى تلاديلر.
اصحاب گرام دنيا و آخرت سعادت لرى نى جبارفه طرفه لر ايدى.
آنلر رسول الله (صلى الله عليه وسلم) نك: «سزلردن دنيا ديب آخرتنى
تاشلا فانگز، هم آخرت ديب دنيا نى تاشلا فانگز خير لى توككل، بايگه
ايك خير اوگز دنيا دن هم آخرت دن اوشلر نى الوغان كشيبار (۱)» ديگان
مبارك حديثى ايله عمل ايتلر ايدى.

آنکار کلماتی از جمله من اخلافی بمعادل و دیانت جهت نرسیدن ابانک آلهه بپاورده
 طرفه قدری کبی، صیات جهندن ده ابانک آلهه بپاورده طرشه از ابیدی.
 آثار بیک زور با بپاقلر حاصل ایندیکانلر، هم ابانک شوکتلی، ابانک طمانلی
 بر حکومت تشکیل ایندیکانلر ابیدی. (پوشش ایندیکانلر ابانک صوفیاتی
 وزاهدیک لر بنده خلاف توکل ابیدی ایندیکانلر اسلامنی صافلاقی ایچون بو
 اشلیر فی لازم اکو و اولر ابیدی، کما لیسلمه جملته را ایندیکانلر
 بار باضواب کرام زاهد ابیدیلر، لکن آنلرک زاهد لکر، کسب فی بنو تلامی
 تاغلاب، خلق اولدیله بولور بولور، عبادت بولر گنه اولشکار مکنتی عبارت
 تنوکل ابیدی، بلکه معانی دن طامعنی کینساری، اخلال زرقنی ایستت، الله
 زعالی اینرگانلر کما لیسلمه ابیتوب، دنیانی ابانک زور منصوره ایندیکانلر هر وقت
 الله حضور بنده رقیامت که بارونی اولیاب و عیشت ایندیکانلر عبارت ابیدی.
 اصحاب کرام حقیقت و طوغز یللی قلموی ابیدی، آنلرک طبعیلر
 صافی، طوغز یللی هرله نرسه دن آرئی کورلر، طوغزی دیت اولقان
 نرسه لرینی آچتیق شو بیلر، ربالی مذاق کیشیلر ابانک زور دغه اقلر
 ابیدی، رسول اکرم حضرتلری ده اخلاصی هم دین ایچون فدائی بولقان
 کیشیلر فی مدح ایته، عبادت و باشقه اشله ده نواب بولور، ده اخلاص
 ناولر بولا دیت کوطب و نسلر ده سوبیلر، معافلر فی هو وقت یه انلی، قیامت ده
 ابانک فانی صفا ایله بولا قلملرین خیر حیره ابیدی، فی عا لیسلمه
 د ب ایضا بولر کرام علم آرتدر رقه و عام نارانورده زور اهمیت بیره لر
 ابیدی، آنلر بزرگش درجه ده قرآن و حدیث که آندن صوگزه اولرک ابانک
 ادبیات و ناز بخلر بنده اهمیت بیره لر ابیدی، رسول الله (صلی الله علیه و سلم)
 وفاتنه یوز مکندن آرتور ارق صحابه بولوب، شو لردن اون ک جامامی ک
 امهری نفسیر، حدیث ناریخ و ادبیات کنا بیلر نه کور بنه، شو کاره فارغان
 آنلرک ۱۰ یا که ۱۵ دن بری علم نارانورده، قرآن و حدیث او کورلر
 خلق ده خدمت اینر که طرشه فی اخلانده دین اصحاب کرام حضرتلری

دین و علم ترازوفه زوار اہمیت پیردیگندین، خلق فہ روح کراوب، برنجی
 ایکنہی اصغر مسلمانلری اوقی العادہ نیر لک ایله ترفی اینکانلر اییدی.
 اصحاب کرام برابرینہ، وھوما هر دین اعلیٰینہ الفانی، هر گم ایل
 بخشن معامله ایتهلر آنتلر نیک انصافلری وجدانلری اییک قویلر،
 انلسانتیلری بیک کامل ایدی.

اصحاب کرام پر برھون قرنداش ودوست بیلوب، همه املرنہ بر
 برینہ یاردم اینوشورگه، آرالر بئی اصلاح اینارگه اجتهاد اینلر، انصافلری
 و بر برینہ معینلری غایت قویلی اییدی آرالر نہ محبت و الفت آوتد رقی
 ایھون، رسول اللہ طرفین، آخر نیک قرنداش بولوب ده قویوغافلر اییدی.
 انصاف و رعایہ لری، طوغر یاق فہ طرھولری، نزاعین صافلانولری شول
 درجہ گه ابرشگان اییدی کہ حضرت ابو بکر خلیفہ بولقدہ فاضی حضورینہ
 بر بلغہ قدر ایکی آدم ده نزاعلاوب گیلہ گان اییدی (۱۱).

اصحاب کرام معیشت اشلرینہ ده اہمیت بیریوب، عامعیشتلرین تاہمین
 ایند، کہ طرھلر، کسبیلر تورین، یا شقہ لرغہ بولوب، بولونلر زور کسبیلر
 لر دین اہلینلر اییدی، اقلر گو بیره کسب و تجارت یا کہ عیونلر و بیلش
 باہجہ لری نیشریہ ایقوب مشغول بولالر، آرالر نہ تورلی ہنر اینلری،
 حکومت خدمتلری ایله مشغول کشلر ده کوب اییدی (۲) صحابہ لر گو بیره ک
 قول کو چلری ایله معیشت ایند گلر ذہن بعض وقتلر ده شونلر ایله مشغول
 بولوب رسول اللہ جاسارینہ ده حاضر بولالر اییدی (۳) اوشبورو و شہہ
 مال ناباوضہ اجتهاد اینوب، بیک کوب مال حاصل اینکان، یوز مگلر، یا کہ
 میلیونلرغہ خواجه برغان زور صحابہ لر یا بتایف اییدی (زونلر اونکانہ ده یاز ایند)

(۱) تاریخ ابن الاثیر ج ۲ ص ۱۶۱
 (۲) اسلام هر اکم گه کسبیلر فرض ایندی بکندن اصحاب اینجند، بولنلہی کسبیلر
 کشی هیچ بولمادین روایت اینتہلر فتح الباری ج ۱۱ ص ۲۳۶
 (۳) صحیح بخاری ج ۲ ص ۲۲
 ۷۸۱ ص ۱۱۱

اصحاب کرام طر شوب کسب ایتوب، مال ناپارغه طر شسه لرده
 لکن مالغه حر یص تو گل ایدیلر. آنلر مال ننگ اوزینه تو گل، بلکه
 مال ننگ فائده لرینه (حلال کسبده جماعتلری طویدر رغه، اهل اسلام
 فائده سیننه یاردم ایتار گه، فقیر و یتیم لر گه تار انور رغه) اخلاصی ایدیلر.
 مال ننگ اوزینه حر یص بولمق مافتارلی بولماسده لکن مال سیبیلی
 کیله چک فائده و ثوابلر رغه اخلاص قویق و هول نیت ایله مال جیبوق
 شرعا مافتارلی و ثوابلی اهدر. قرآن کریمده مالده بیگره ک انفاقنی،
 انعام احساننی یاد ایتونکده بر سببی اوشبودر.

اصحاب کرام دین حاللی کسبلر ننگ هموم اهل اسلام فائده سیننه، فقیر
 و یتیم لر گه انعام احسانلری غایت کوب ایدی. صحابه لر، ماللری ننگ
 الوغ بر الوشمن باشقلر فائده سیننه صرف ایدلر، زگانلری واجب
 صدقه لر رغه بیر و بی بایلر نی صارانلر دین حسابلار ایدی (۱).
 آنلر بتون اهل اسلام نی اوزلرینه چن قرنداش بلوب آنلر ایچونده
 فایغورتلر، قوللر نده کیلگان قدر یاردم ایتار گه طر شه لر، تبوشلی
 اورنلر رغه یاردم ایتونی ایك الوغ عبادتلر دین حساب ایدلر ایدی. شونلقدین
 آرالر نده بتون مالن اهل اسلام فائده سیننه صرف ایتوچیلر بولا یارلی
 مالن یا که ثلث مالن صرف ایتوچیلر، مسلمانلر فائده سیننه زور
 وقف لر فالدر و چیلر، بردن ایللیشار، بوزور مک بیر و چیلر بیک کوب بولا
 ایدی. آنلر بالالار رغه فایغورتوب، بتون ماللری بالالار بینه هم وارنلرینه گنه
 فالدر رغه طر شه یلر ایدی. بلکه باشقه مسلمانلر نی ده فایغورتوب، آنلر رغه ده
 الوش چغار رغه، قیامت و منگولک یورط ایچونده اوزلرینه آز یق
 حاضر لر گه طر شه لر ایدی. حتی بعض فقیر صحابه لر، باشقه لر رغه مال
 ایله یاردم ایتو ثوابند دینده الوشلی بولولری ایچون اور مانغه باروب
 اوطن جیبوب آرفاسینه کوتاروب بازار رغه کپاروب صانالر، شونک
 آچده سون اهل اسلام فائده سیننه و فقیر لر گه صرف ایدلر ایدی (۱).

(۱) احیاء الغزالی ج ۳ ص ۱۱۸

(۱) صحیح بخاری ج ۱ ص ۱۵۷ ج ۲ ص ۲۳

(اوتكانده، هر قايسى مشهور صحابه لوزك نېچك مال نابوب نېچوك
صرف اينكازلر پازلدى).

اصحاب گرام حضرتلرى نك اكرى معيشتلرند، يوروش نور و غلرند
تكلفسز و قناعىلى ايدىلر. كوب بايلر فقيرلر برله بر تولى كېونه لر،
فقيرلر تولى تكلفسز اشلر اشاب معيشت ايتلر ايدى. آنلر آشار
ايچوك، كېوم يورط و جهازلرغه كوب آچلر صرف اينونى زور همت
دېت ساناميلر ايدى. اما اهل اسلام فائده سينه، فقير و مسكين لرگه
و بوندن باشقه تولى اورنلرغه ياردم ايتارگه بولشمه، شول وقتده اهل
اسلام فائده سينه چنلاب طر شولرى، چن مسلمانلوق لرى هم همتلرى
كورونه ايدى.

اصحاب گرام حضرتلرى قرآن كريم تر بيهسى هم رسول الله نك گوزله
صعبتلرى و مورلرى مایه منده قىلبارى صافى، انسانيتلرى كامل بولوب،
بر برينه جانلر قرآن ايتار درجه ده خير خواه و معبلى ايدىلر. بر بوندن
راضى بولوب، غايت راحت و طابج معيشت ايتلر ايدى. آنلر نك بر برينه
درجه ده خير خواهلى، نه ندر قاير نو شولر مدح ايتوب، الله تعالى قرآن
(و يوثرون هلى انفسهم ولو كان بهم خصاصة) (اوزلرى محتاج ولسه ارده،
مهاجرلر رعايه ايتوب ياردم ايتلر، آنلرنى اوزلرندن آرتوق كورولر)
دېوب ايتلر.

اصحاب گرام نك بر برينه معبتلرى غايت قونلى، نللى قوللرى
ماللرى ايله بر برينه ياردمارى غايت كوتلر. (اوتكانده كوب مثاللر
پازلدى). بو اورنده دخى بر نېچه واقعه لرى يازامز:

ر. ب. يوزط بولر نك و ماللر نك اهر لوب مدينه گه كېلك كلرند،
انصار گرام آنلرنى طوغان قازنداشلرندن آرتوق رعايه ايتوب، ايلر پنه
اورنلاشدر ديلر. اوز ماللرندن آنلرغه بوليب بير ديلر. هر بل پتوشكان
خورمهلرندن انارغه بيره باوديلر. عنى بر وقت رسول الله انصارغه پير
كېسوب پيررگه اويلا دېغنده: «يا رسول الله! اگر ده مهاجرلر گده كېسوب
پير صاك الامز، بونسه آلارنى الويسر فالد پيروب اوزمزگه گنه پير
المايز» (۱) دېت جواب قايتارديلر.

(لَقَدْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنْفِقُوا مِمَّا أَحْبَبْتُمْ) یعنی اینسگاج ابو طلحه الانصاری
 حضرت ناری، رسول الله صه کیلویب: «یا رسول الله! الله تعالیٰ حضرت ناری اوزک
 سو بگان مالکین انعام احسان ابتار که بیوره. مینم آیک سو بکی مالک،
 مسجد یاننده بولعاج باقیم در. مین الله دن ثواب امید ایتوب شول
 باقیمه منی الله بولینه صدفه ایتهم، هم بیگا نابشر هم، نله گان رهوشچه
 اش بیلورسن» دیکئی. رسول الله ابو طلحه نیک بو اشندن مینون بو اوب
 رحمت او فودی. صورت شول باقیمه ابو طلحه نیک فر نداشدرینه بولیم بهردی.
 با ابر وقت رهول اکرم حضرت ناری حضورینه بر محتاج مسافر کیلسگاج
 خانو ناری: «ایوه زده صودن باشقه بر نر زده بوف» دیب ایتکانر شول
 وقت یاننده اولان رفه فاراب: «بو آدمی کم قونای ایته؟» دیدکده،
 انصار فون بری: «یا رسول الله! اوزم قونای ایتام» دیوب قونانی ایوبینه
 آلوب کیلویب خانو نینه: «رسول الله نیک قونان بخششی خرمت ایت» دیکان.
 خانو نین: «فوله زده بو کون کچ بالار آشراق فیه نعمت بار» دیدکده،
 ایری: «اوپا قاپر وب، بالار رفه اورن حاضر لب بونلات؛ بر کونگه شول
 کو بیچه یوقلار لر» دیکان صورت ره خانو نین طعام حاضر لب، او طافه زوب،
 بالار نین یونلایوب، قونای ایله آشرفه اولتور دقلرنن، او طنی نوزه توب مانا مانان
 بولوب هوندرگان، وبارچه نعمتلرنی قونای آلدینه قویوب، اوزلری
 ایری بر له هر ایکسی فارانقوده آشافان توملی کورمه توب آغزلرن صلیکینتوب
 (چاپلایوب) هیچ نر زده آشامای اولتورغانلر. بار نعمتنی قونافلری
 آشافان. ابرته بول مذکور انصاری رسول الله صه باردیغنده: «الله تعالیٰ
 بو کچه گزده گئی اشلر کور دن راضی بولدی» دیب بو اشلرن مدح ایتدی

بر وقت بر محتاج فقیر صحابن که پیشورا گان قوی باشی هدیه ایتوب
 کینورا گاج «فلان آدم میندن ده محتاجان ایدی» دیب باشنی شول آدمگه
 بیارتکان. اول آدم ده «فلا کشی نیک جه اهتلری بزدن محتاجان ایدی»
 دیب او چنی کشی که بیارتکان اول دوونچی که بیارتوب، اخیر ده
 بندهن «اول محتاجان ایدی» دیب اولگی صحابی که فایترغانلر. وهر

(۱) صحیح بخاری ج ۲ ص ۳۴. ۱۹۲ (۲) صحیح بخاری ج ۲ ص ۱۹۲

قايوسى اوز جهاهتلىرى كىيى، بىلكە اوز جهاهتلىرىدىن ارنىق باشقىچە فقيرلارنىڭ
ھاللىرىنى قايغورتوب انلارغە ياردەم اينارگە آشوقغانلار (۱).

۶۵

بو ئا اوغشاشلى بىر واقىئە شام مەھار بەھىدەدە بولغان:

اصحاب كرامدىن ھارث بن ھشام، ھكرىمە بن ابى ھول، ھىياش بن

ابى ربيعە - «بىر مەرك» مەھار بەھىدەدە قاتى مەجر وىخ، ھولاب، ھولالارنىڭ در جەدە
ھاللىرى اھبەر بولغان. شول وقت بولدا ھىياشنىڭ بىر سى ھارثنىڭ سو كىتورگان.

ھارث، ياندىدە بولغان ھكرىمە نىڭ بىك قاتى صولاب ياندىقنى وضوئە طوغرىلى
فارا دىغىنى كوروب، سونى باشلاپ ھكرىمە گە بىررگە اشارە ايتكان. ھكرىمە گە
كىتور دىگەندە، ياندىدە بولغان ھىياش نىڭ بىك اھبەر ھالدىن، آفتىق صولودە
بولوبىن كوروب آ ئا بىررگە اشارە ايتكان. ھىياش گە كىتور دىگەندە
سونى اېپە ھالماي وفات بولغان. سو ئورە سونى ھكرىمە و ھارث ھىياشنىڭ بىنە

كىتور دىگەندە، انلارنىڭ دە جان تىسلىم ايتىكانلارنىڭ ھورگانلار (۲) ھىچ
بىر سىنە سونى اېپو نصىب بولماغان. بو دانلار اېك آفتىق صولوراندە دە

فردا ھىياش بىنى قايغورتوب، آفتىق لىقەلرنى انلارغە بولۇپ بىرگانلار،
آفتىق صولودەدە باشقىلارغە ياردەم اېتو ئىصدىدە بولغانلار.

اوشبو در جەدە بىر بىر نە شەقتىلى، «ھالى طىبىعدىلى، گوزەل خەلقى،
كامل انسان بولغان دانلارنىڭ باشقىچە ھىياشنىڭ ھالى و ھورگان
اېچون اېك گوزەل نەمونه (اورنىك) لردى. اللە تعالى ھىياشنىڭ ھالى بار ھە
مىسلمانلارغە انلار بولى ايلە باررغە، انلار كىي بىخىشنى كىلگەنلىكى، دىنە
و آخىرت ھەھىياشنى اېچون اجنھادلى مىسلمان بولولرغە نصىب اېتسۇن.

الحمد لله والصلوة والسلام على نبيه وآله وصحبه ومحببيه
(۱) اھىيا لىئالى ج ۳ ص ۱۷۷ (۲) الفتوحان الإسلامیة ج ۱ ص ۱۶۸

۶۸
۷۸

فهرست

	صفحه
طلحة بن عبیدالله (رضی الله عنه)	۳
» » » زبیر بن العوام	۷
» » » عبد الرحمن بن عوف	۱۱
» » » سعد بن ابی وقاص	۱۵
» » » عبد بن زید	۲۱
» » » ابو عبیده بن الجراح	۲۴
» » » حدزة بن عبدالمطلب	۲۹
» » » عباس بن عبدالمطلب	۳۲
» » » حسن بن علی	۳۷
» » » حسین بن علی	۴۱
» » » خدیجة کبری	۴۵
» » » فاطمة زهراء	۴۸
» » » هائشه صدیقه	۵۲
» » » عبدالله بن مسعود	۵۷
» » » خالد بن ولید	۶۲
» » » عبدالله بن عمر	۶۶
» » » عبدالله بن عباس	۷۰
» » » زید بن ثابت	۷۶
» » » انس بن مالک	۷۹
» » » ابو هریره	۸۳
خاتمه: اصحاب کرام نکهت هو می کیم شاری حقیقه اجمالی معلومات.	۸۷